

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ TEMEL BİLİMLER VE

YABANCI DİLLER YÜKSEK OKULU

HENRY JAMES'IN ROMANLARINDA

ULUSLARARASI İLİŞKİ

~~GENCAY GENÇ~~

ERZURUM-1979

İÇİNDEKİLER

I.	ÖNSÖZ	1
II.	GİRİŞ.....	6
III.	THE WINGS OF THE DOVE	20
IV.	THE AMBASSADORS	71
V.	THE GOLDEN BOUL	110
VI.	THE PORTRAIT OF A LADY	149
VII.	DAISY MILLER	167
VIII.	RODERICK HUDSON	181
IX.	THE AMERICAN	181
X.	SONUÇ	193
XI.	BİBLİYOGRAFYA	227

DNSÖZ

Amerrikan doğumlu, daha sonra İngiliz uyruklu ve çoğunlukla Avrupa'daki yaşantısıyla uluslararası bir kişilik sahibi olan Henry James, romanlarında "Uluslararası İlişkinin" temsilcisi olmuştur. 1843'de New York'ta doğan yazar, çocukluğundan başlamak üzere, uzun yıllar Avrupa'da yaşamıştır. Felsefeye meraklı babası ile birlikte bir süre kaldığı Fransa, İtalya, İspanya ve İngilterede deneyimler ve yaptığı derin gözlemlerle Avrupalıları yakından tanır. Kendi ülkesinde haklarında çok konuşulan, okunan ve yazılan bu eski dünyanın insanlarını gerçekçi bir görüşle, oldukları gibi yurttaşlarına tanıtmayı, bir romancı olarak görev kabul eder.

Yakından tanıma olanağı bulduğu Zola, Turgenev, Flaubert, Daudat ve Mapusset gibi çağın ünlü gerçekçilerinden ve natüralistlerinden romanın bir sanat ve bu sanatın da insan yaşamını canlı bir tarih gibi yansıtmak olduğunu öğrenir. Bir çok hikaye ve romanlarında Avrupa-Amerika ilişkisini, bireyler arasındaki gelişmelerle çok başarılı bir şekilde sergiler.

Sadece Avrupa'ya evlenmek için gelen Amerikalı genç kadın romanlıklarına da Eski Dünyanın kültür zenginliklerinden yararlanmayı isteyen, varlıklı iş adamlarını anlatmaz. Asıl olarak

Amerikalılar Avrupalıların bir birlerine karşılık-
lı olarak neler verebileceklerini araştırır. Ameri-
kâli kahramanlar Avrupa'da bilinçlenip olgunlaşır-
ken, Avrupalılar da onları yakından tanıma olana-
ğına kavuşurlar.

Bir çok hikaye ve romanı kapsayan bu yapıt-
lar arasında, Avrupa-Amerika ilişkisi en belirgin
olarak Paris'de geçen The Ambassadors'da, olayla-
rın çoğunlukla Londra'da geçtiği The Wings of the
Dove ve The Golden Bowl ile İngiltere ve İtalyayı
konu edinen The Portrait of a Lady'de görülür. Bu
çalışma, yukarıda adı geçen dört romanı esas ala-
rak, Amerikalı ve Avrupalı kahramanların bireysel
ve toplumsal davranışlarını ayrıntılı bir şekilde
inceler. İki ayrı dünya insanının toplumsal kül-
tür ve bireysel davranış alışverişini belirleyen
"uluslararası ilişkinin", zayıf da olsa işlendiği
The American, Roderick Hudson ve Daisy Miller'a
da kısaca değinilmiştir.

James'ın iki yüzyılı birleştiren yaşamında
(1843-1916) gerek doğduğu Amerika'da, gerekse da-
ha sonra yerleştiği İngiltere'de roman, yazın dün-
yasının bir sanat türü olarak benimsenmemiştir. İş-
te böyle bir dönemde, büyük bir özen göstererek
yazdığı romanları, özellikle Avrupa-Amerika iliş-
kisini konu edinenler, onun bu alandaki başarısı-
nı daha anlamlı bir şekilde yüceltmektedir. İşle-

lediği temalar kadar, arkadaşlık kurduğu yabancı yazarlarla da uluslararası yönelim içerisindedir. James, haklarında eleştiriler yazdığı bu roman ustalarının tüm çalışmalarını inceleyerek, onların teknik ve anlayışlarından yararlanmıştı. Bu çok yönlü çalışmalarını son derece bilinçli yazarılığı ile birleştirerek, The Art of the Novel, The Art of the Fiction ve Notebooks gibi roman kuramı üzerine çok önemli eserler vermiştir.

Henry James, kişiliğini Amerikan ve İngiliz yazın dünyasına kabul ettirerek, kendisinden sonra gelen bir çok yazara örnek olmuştur. "Uluslararası ilişkinin" konusu olan Eski Dünya ile Yeni Dünya insanların kültür alışverişini, bireysel davranış içerisinde vermiştir. Ancak çok ayrıntılı ve başarılı olan bu psikolojik gerçekçi yaklaşım, toplumların farklı yapısal nitelikleriyle yakından ilgili olduğundan, bu çalışmada Avrupa ve Amerika'nın ekonomik, sosyolojik ve politik ayrılıklarına, kısaca da olsa yer yer değinilmiştir.

GİRİŞ

Ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında ve yirminci yüzyılın ilk bir kaç yılında yaşayan Henry James'ın çalışmalarını ve düşün dünyasını gereği gibi değerlendiren, Avrupa'ya yerleşme nedenini sağlıklı olarak anlayabilmemiz için, Amerika'da oluşan ekonomik ve politik değişikliklere kısaca göz atmamızda yarar vardır.

İç Savaş sonrası Amerikasında yer alan bir çok yapısal değişimler, özellikle aydınları sarmış, onların davranış ve değer yargılarını önemli ölçüde etkilemiştir. Savaşın bitiminden sonra, Amerika hızlı bir endüstrileşme sürecine girmiştir. Laissez-Faire kuremi büyük bir titizlikle uygulandığından, iş hayatında sermayenin olabildiğince yoğunlaşmasıyla belirlenen ticari başarı, Tüm Amerika'da demokrasinin ve kalkınmanın simgesi durumuna gelmiştir. Güçsüzler yazgılarına boyun eğecek, sadece güçlüler yaşayacaktı. Çünkü, dik yokuşlu iş hayatının yolunu, ancak onlar katedebilir ve böylece toplumun refah düzeyini saptayabilirlerdi.

Ondokuzuncu yüzyılın ilk gerçekçileri diye kabul edilen Mark Twain, W.D.Howells ve Henry James başta olmak üzere hemen hemen bütün yazar-

lar ve toplumun diğer ileri gelenleri, iş adamlarının başarılarıyla ülkeye giren parasal zenginliklerin, çeşitli toplum katlarında eşit olarak paylaşılacağına ve böylece işsizliğin, sefaletin ortadan kalkarak, tüm insanların huzura kavuşabileceklerine inanıyorlardı. İşte, bu nedenle, iş adamı Henry James'ın romanlarında önemli bir yer tutar.

Amerika toplumsal evrim aşamalarını düzenli yaşamadığından, feodal dönemi hiç tanımsızın, doğrudan ilkel kapitalizimden tarım kapitalizmine, oradan da sanayi kapitalizmine büyük sarsıntılar içerisinde sığramıştı. James yazın hayatına başladığında Amerika'da tarım kapitalizmi, diğer bir deyişle tarıma dayalı toplum yok olmaya yüz tutmuştu. Üretim büyük bir atılımla manüfaktürden fabrikaya sığramış ve böylece sanayi toplumuna geçiş büyük bir hızla kendini belirginleştirmiştir. Bu köklü değişim, şüphesiz ki, beraberinde daha bir çok yenilikleri ve onların yan etkilerini de getirmiştir. Büyük toprak sahipleri ve feodalitenin kalıntısı olan "aristokrat tabaka" etkinliğini ve yönetim gücünü yitirmeye başlar. Toplum sanayileşmenin sancularına çekmektedir.

Tarımsal ekonomiye dayalı düzen, özgürlük

adına, daha refah ve insancıl yaşayabilmek amacıyla giderek yıkılır. Ancak üretimⁱⁿ giderek kolektifleşmesi kesinlikle yeni bir sınıfı doğurur. Bu üretim araçlarını ellerinde toplayan tekelci burjuva sınıfıdır. Başlangıçta birlikte çalışan ve hemen hemen eşit güçlere sahip olan sanayi kapitalizmi ile tarım kapitalizmi artık birbirlerinden ayrılmak zorunda kalırlar. Zaman sanayicilerin lehine işler: artık bütün güç onların eline geçer. Sittikçe tröstleşen sanayi kapitalizminin bu tek taraflı üstün gücü, üst yapı kuruluşları aracılığıyla toplumun tüm yaşantısını denetler hale gelir. Bütün yasalar onun gelişimine uygun olarak çıkar. Elbette ki, ekonomik yapıdaki bu çalkantı sosyal yapıyı da etkiler; geçmişe bağlılık zayıflar ve hatta zaman zaman kopar. Kişilerin düşünceleri, davranışları ve görüşleri artık bu yapıya - sanayi kapitalizminin ve onun tek sahibi burjuva sınıfının yasa ve kalıplarına - göre şekillenmeye başlar.

Toplum üyelerinin tüm yaşantısına ve değer yargılarına yansıyan bu değişiklikler, Henry James tarafından, yurttaşlarının giderek bir takım değer yargılarından kopuşu olarak yorumlanır. Huzursuzlaşan toplum, onun gözlerini daha uygar ve kültürlü gördüğü Avrupa'ya çevirme-

mesine neden olur. Bu arada aklımıza şu soru gelebilir: Aynı ekonomik ve toplumsal değişimler Avrupa'da da olduğuna göre, neden James oraya gitmeyi yeğ tutmuştur? Getirdiği sonuçları açısından, evrimin kendisi kadar evrim süreci de önemlidir. Sanayi kapitalizmine geçiş, Amerika'da her şeyi çok kısa bir zamanda altüst eden hızlı bir kasırga gibi olmasına karşın, Avrupa'da çok daha yavaş gelişir.

Orada eski ile yeni daha az rahatsız edici bir şekilde yer değiştirir. Evrim uzun ve yavaş bir süreçte tamamlandığından, toplum tarafından daha az bir tepkiyle karşılanır.

James geçmişe bağlı bir yazardır. Eski alışkanlıklarını tüm yaşam biçimi içerisinde bir hamlede atan Amerika, onun için artık yaşanabilen bir yer olmaktan çıkar. Değişim çok daha sakin olduğundan, Avrupa geçmişle bağlarını henüz tümüyle koparmamıştır. Eskiden beri alışıla gelmiş ilişkiler, kısmen de olsa hala yaşamaktadır. İşte bu nedenle, James geçmişi orada yaşayabileceğini ve oradaki günlük toplumsal ilişkilerin geçmişin bir uzantısı olduğunu sanmaktadır. Otuz yıl sonra, Avrupa'dan ülkesine döndüğünde, Amerikan toplumunun kökten değiştiğini görmesi, eskiyle ilişkinin tamamen koptuğu ka-

nısında haklı olduğunu anlar. Çünkü 1904'ler Amerikası, ürpertici bir para dünyası karşısında, büyük bir ahlak ve estetik çöküntüye uğramıştır. İnsanlar parasal değerleri daha çok önemsemeye başlamış, eski değer yargılarıyla birlikte, kentlerin görünümü ve yapısı dahi değişmiştir.

Berghi yaygınlaşmakta olan demiryolları, fabrikalar ve diğer üretim araçları sayesinde işsizlik azalmakta, kazanç artmaktadır. Dünya nimetlerinden daha fazla yararlanabilme olanaklarının doğmasıyla, tüm ülke rahatlığa kavuşmuştur. Ancak bütün bu parlaklıklar, bir kapitalist sanayi toplumunun yüzeyde olan ilerlemeleridir. Acımasız ihtiraslara, çıkarıcılığa ve haksızlıklara neden olan aşırı para kazanma istemi, ekonomik yapıyı yozluğa ve anarşiye sürükleyince, Amerika'da bireysel ilişkiler ve davranışlar bozularak, eski olulu değerlerini kaybetmişlerdir. Oysa Avrupa'da değişim süreci yavaş olduğundan, Eski Dünya James için adeta bir sığınak olmuştur. Christof Wegelin The Image of Europe in Henry James adlı yapıtında, James'ın Avrupa'da uzun zaman kalışını şöyle açıklamaktadır: ¹" Eski sessizliğin Amerika'ya göre daha yavaş yokoluşu, James'ın Avrupa'da tutan asıl nedenlerden biridir."

Yeni Dünya'nın böylesini yıldırıldığı yazarların gözünde Avrupa, kültür değerleriyle bir umut kaynağıdır. İyicice incelenip tenanması gerekli, gizlerle dolu bir ülkedir. Jay Martin Harcest of Change adlı yapıtında, sanatçıların Avrupa'ya kaçışlarını şöyle tanımlamaktadır:
 2 "Avrupa eskiye özlemi teşvik etti...Aklın yaşamı için bir merkezdi...Ona gidiş Amerika'ya şiddetle karşı koymaktı...Amerika'dan kaçmak için bir olanaktı..."

Avrupa, Amerika'da böyle bir kurtuluş ve gizler ülkesi olarak tanınca, hakkında doğru yanlış bir çok şeyler söylenir,yazılır ve anlatılır.Bu öykülerin anlatıcıları, ya Avrupa'da gezip gördüklerini hem abartıp hem de değiştirerek anlatan macera severler,ya da oraya hiç gitmemesine karşın sadece kuvvetli düşünüş güçleri ile betimlemeye çalışırlardır.Henry James bu miti yok edip,yurttaşlarının Avrupa'ya ve Avrupa'lıları gerçekçi bir şekilde tanıyarak,kendilerini bulmalarını amaçlamıştır. Mektuplarında bu görüşünü şöyle savunur: 3 "Bir Amerikalı olarak yükümlülüklerimizden bir tanesi,Avrupa'nın batıl inançlarla değerlendirilmesine karşı çıkmamızdır.

İç Savaştan sonra tarım toplumu Amerikasının kaybolması ve yeni bir sınıf-plütokrasinin doğmasıyla Amerikalılar arasında,Avrupa kültü -

rüne ve aristokratik yaşantıya şiddetli bir ilgi ve istem filizlenmeye başladı. Aynı şekilde, yine iç savaşta sonra Amerikalılar ile Avrupalılar arasındaki evliliğin artması, evlilik kurumunun Avrupa-Amerika sosyal ilişkilerinde belirgin bir güç haline gelmesine neden oldu. İşte bu nedenle evlilik, James'ın "Uluslararası İlişkiyi" işleyen tüm romanlarında, Avrupalı ve Amerikalı kahramanlar arasındaki ilişkide çok önemli bir öge olur.

Amerikalıların Avrupa'ya, özellikle İngiltere'ye göç etmelerinin nedenleri arasında, dedelerinin İngiliz asıllı olmalarının verdiği kan bağı ile dini ve politik törelerin ağırlığı da oldukça önemlidir. Amerika tarımsal Cumhuriyet'in yıkılma sarsıntıları ile çalkalanırken, İngiltere'nin daha demokratik bir ülke durumuna gelmesi Amerikan göçmenlerini oldukça cezbetmiştir. Başka ülkelerin fikirlerinden yararlanmak veya o ülkelere yerleşip, orayı da kendi ülkeleri gibi kabullenip orada yaşamak, on dokuzuncu yüzyıl Amerika'sında çok taraftar toplanmıştır.

Eski Dünya ile Yeni Dünya arasındaki ilişkileri, gerçek anlamda kendi ülkesine tanıtmayı amaçlayan Henry James, Avrupadaki Amerikalıyı bir çok romanlarının asıl konusu yapar. Avrupa'nın üstün görünen hiyerarşik düzeni ve uygarlığı, Amerikalı kahramanların imrenerek ulaşmak istedikleri bir amaç

Avrupalıların Amerika'ya göçmesi

haline gelir. Amerikalı kahramanların, Avrupa'da amaçlarına ulaşırken verdikleri savaşım ahlaksal açıdan ele alınır.

Henry James'den çok önceki yazarlara bir göz atacak olursak, Irving ve Longfellow'ın İngiltere, İspanya, Fransa ve İtalya ile ilgili bir çok tanıtıcı kısa hikayeler ve romanlar yazdıkları görülür. Irving'in 1819-1920 de yazdığı İngiliz yaşantısını anlatan The Sketch Book ve yine İngiltere'den iyi örnekler veren The Alhambra (1832) ile Longfellow'ın Fransa, İtalya ve İspanya hakkındaki öykülerini birleştiren Outre Mer (1833-1834), Avrupa temasını işleyen örneklerin en başta gelenleridir. Tüm bu yapıtların ortak nitelikleri, yazarların kendi düşlerini anlattıklarına cömertce katmalarıdır. Çocukken haklarında okuyup, daha sonra gezerek tanıdıkları bu Avrupa ülkelerini, gördükleri gibi değil de düş güçlerinin verdiği zenginlik ve çeşitliliklerle anlatmışlardır. Diğer bir ortak yanları da, çoğunlukla ülkelerin dış görünüşleri, manzaraları ve abidelerini tanımlamalarıdır.

Amerika'da politik özgürlüğü artmasıyla aristokratik yaşantıya duyulan ilgi kuvvetlenince, Avrupa toplumu, insanların gösterdiği davranış ve sosyal ilişkiler açısından gözlemlenerek tanımlanmaya başlandı. Bu yeni ekamin ilk uygulayıcıları N.P. Willis ve Cooper'dır Willis 1830 da yazdığı Pencilling by the Way ve daha bir çok hikayeleri ile Avrupa toplumunun züppeliği-

ni ve yapay ilişkilerini anlatırken, Cooper peşpeşe yazdığı The Bravo (1831), The Hardemaver (1832) ve The Headsman (1833) üçlüsüyle demokrat bir Amerikalının ölçülerıyla feodal Avrupa'nın sosyal ve politikleştirisini yapar. Avrupa'nın yapay politik kurumlarının eleştirisini Melville'nin Fierre adlı eserinde görmekteyiz. Ahlak açısından James gibi şüpheli olan Hawthorne ise The Marble Faun'da Avrupa toplumunun hiyerarşik düzenini, aristokrasisini ve kültürünü övmüştür.

15 Nisan 1843'de New York'da doğan Henry James, çok dolaşan bir ailenin oğlu olduğundan, çocukluğu Avrupa'nın bir çok ülkelerinde geçmiştir. On iki-onyediy yaşları arasında Fransa'da kalarak Fransız gerçekçi okulunun çalışmalarını yakından incelemiştir. Tekrar Amerika'ya döndüğünde (1862), Harvard Hukuk Okuluna girer. Prof. Charles Eliot Merton ve W.D.Howells ile arkadaş olması, The Atlantic Monthly'de yazma yolunu açarken, yazın dünyasının büyük yazarları ile yakından tanışmasını da sağlar. Daha yirmisinde iken ilgi çeken ilk hikayelerinin bazıları bu dergide yayınlanır.

1868'de önce Londra'da ve daha sonra Paris'de yerleşmek üzere tekrar Avrupa'ya döner. Londra ve Paris ile kurduğu bu ilişki, daha sonraki çalışmalarının temelini oluştururken, İngiliz toplumuna yakınlaşmasını sağlar. Avrupa'nın cazibesi onun üzerinde köklü bir etki yapar. Bu cazibe başlangıçta İngiliz -

tere'ye olduğu kadar Fransa ve İtalya'ya da yöneliktir. Bu dönemdeki duygu ve düşüncelerin bir gereksinimi olarak yazılan Transatlantic Sketches (1875) , Portrait of Places (1883), ve Little Tour in France (1884) Avrupalılar ve Amerikalılar arasındaki ilişkiler ile Avrupa toplumuna değinen gezi kitaplarıdır. 1875 de çıkan A Passionate Pilgrim'ı Roderick Hudson izler. 1875 'de tamamlanan Roderick Hudson, ilk çalışma döneminin tekniğiyle Avrupa-Amerika temasını konu edinir. Yetenekli bir heykeltıraş olan Roderick Hudson, zengin bir yurttaş tarafından, Avrupa'nın zengin kültür değerlerinden yararlanıp çalışmalarını daha verimli hale getirebilmesi amacıyla Fransa'ya gönderilir. Ancak, orada maddeci toplumun yoz ve yapay insan ilişkileri içerisinde yokolup gider. Avrupa'da kültür ve sanat dünyasını zenginleştirip doyaya yaşayabilmek için Fransa'ya gelen, zengin bir Amerikalı fabrikatörün öyküsünü anlatan The American ise 1877'de yazılır. Aynı yıl yazılan Watch and Ward ve The Europeans'ın (1878) hemen ardından Daisy Miller (1879) ile ilk gerçek başarısına kavuşur. Bu kitabı Saf Amerikalı genç kızın, Avrupalılar ve Avrupa'da yerleşmiş Amerikalılınca bir türü anlamadığı için sürekli yanlış değerlendirmelerle karşılaşmasını konu edinen trajik bir yapıttır. 1876'da The Bostonians ile Washington Square (1881) büyük ölçüde Amerikalılar ve Amerikan yaşantısını inceler. James'in şovenist bir duygu ile kendi yurttaşlarını yücelten tek çalışmasının buhlar olduğu söylenebilir.

Bu alanda Henry James, başlangıçta oldukça yabancı kaldığı Londra yaşantısına yavaş yavaş alışarak, topyumsal hareketlere katılmaya başlar. Giderek kendisini tüm sanatçılara kabul ettirerek, yabancı bir yazar olmanın verdiği izlenimleri de silmeyi başlar. Yazın hayatının ilk bölümünü oluşturan bu dönem en başarılı romanı, The Portrait of a Lady (1881) Londralılaşıma başarısının bir simgesi olur. Servet avcılarının peşine düştüğü temiz Amerikalı genç kız Isabel Archer, İngiltere ve İtalya'da uygar görünen toplumların çıkarıcı üyelerine karşı verdiği amansız savaşımı sergiler. Ancak bu kez, Avrupalıların yanısıra Avrupalılaştırmış Amerikalılar, Gilbert Osmond, bu savaşında karşı güçler arasında yerini alır. The Portrait of a Lady hem Amerika hem de İngiltere'de basılarak onu haklı bir üne kavuşturur.

İlk defa, büyük ölçüde İngiliz kahramanların öyküsünü kapsayarak yazdığı romanı The Traagic Muse'ün ardından (1890), İngiliz burjuva yaşantısını inceleyen The Princess Casarassima (1890) okuyucuların ilgisini çeker. Kavga ve üzüntülü olayların öyküsü olan The Spoils of Poynton ile güldürüye hiç yer vermeden ironi ile dolu olan The Awkward Age (1889) da yazılır.

Bu dönemde, roman çalışmalarının dışında Partial Portraits (1888), Picture and Text (1893) ve Essays in London (1893) gibi eleştirel ve topografik denemeler yazar. Yine bu sırada, kısa hikaye ve tiyatro çalış-

maları da yapar. 1894-1895'lerde Theatrical'in iki bölümünü çıkarır. Kenrisini biraz yorgun hissettiğinden, biraz da temelli bir yerleşime gereksinim duyduğundan, ölümüne kadar oturacağı Sussex'deki Lamb House'ı satın alır. Sdn üç romanına başlamadan önce, 1899'da Roma'ya yaptığı bir gezide eski arkadaşı William Wetmore Story'nin hayat hikayesini yazma önerisini kabul eder. Çalışması ancak 1903 yılında yayınlanabilir.

Birbiri ardı sıra yazılan The Wings of the Dove (1902), The Ambassadors (1903) ve The Golden Bowl James'in "Uluslararası Temayı" Avrupa-Amerika ilişkisi içerisinde işleyen üç büyük yapıtıdır. Bu üçlü çalışma Avrupa ve Amerika karafından simgelenen farklı ahlak sistemlerini sergilemeyi amaçlar. İki ülke arasındaki ilişki dış görünüm - lü bir çelişki halinde değil, Amerikalıların Avrupa tecrübesi ve Avrupalıların Amerika tecrübesi olarak verilir. The Ambassadors'ın kahramanı Amerikalı Lambert Strether elçi olarak geldiği Parisi ve Parislileri tanıyarak, The Wings of the Dove da Mişly Theale'in İngiliz, Merton Densher'in de Amerikan yaşantısını yakından tanıyarak olgunlaşmaları, romanlarda oldukça önemli bir yer tutar. Avrupa'ya gzmeye gzmeye gelen bu Amerikalı kahramanların ortak yanı, bilinçlenmelerinden sonra kendi ülkelerini yeğ tutarak, oraya dönmeleridir. Bunlara The Golden Bowl'ın Adam Verver'i kızı Maggie'yi de

ekleyebiliriz. Ancak ilk iki yapıttan farklı olarak The Golden Bowl'ın kahramanları bu kez Avrupa asıllı değil de, Avrupa'da uzun zamandır yerleşmiş bir Amerikalı, Charlotte Stant ile ilişki kurarlar. Benzer durum The Portrait of a Lady'de görülür. Genç Amerikalı kız Isabel Archer, Avrupa'da çok uzun yıllardır yerleşmiş Gilbert Osmond ile evlenerek romanın yüküsünü hazırlar.

Ne örnek bir Amerikalı ne de iyi bir Avrupalı olamayan bu Avrupalılaştırmış Amerikalıların, "expatriate" lerin yanısıra Avrupalı kahramanlar bilgilidirler ama hep parasal zenginlikler peşinde koşan bu çıkarıcılar Avrupa'nın toplumsal çürümüşlüğüne simgelerler. Her zaman Amerikalı mesum kahramanı kullanma ve sömürme durumundadırlar.

James, The Golden Bowl'ın yazımı bitince 1904'de Amerikaya uzun bir gezi yapar. Otuz yıl sonra geldiği ülkesindeki değişiklikler onu son derece şaşkırtır ve büyük bir düş kırıklığına uğratar. Sanayi ve teknolojik gelişime karşın kişiler arasındaki insencıl davranışların be-zularak ahlaki değerlerin zayıflaması, onu son derece üzer. Her zaman ilgiyle okunabilecek ülkesi hakkındaki izlenimlerini The American Scene de (1907) yazıya döker. Ölümünden bir kaç yıl önce, otobiyografik bir yapıt olan A Small Boy (1913) ile Notes of a Son and Brother (1914) tamamlar.

28 Şubat 1916 yılında Londra'da ölen Henry James ardında iki tane bitmemiş roman bırakır ; The Sense of the Past ve The Ivory Tower 1917'de basılan bu yapıtlardan iki yıl sonra,(1919) Within the Rim adıyla psikolojik roman niteliğinde bir yazı koleksiyonu görülür.

Yetmiş üç yıllık yaşamı boyunca çok sayıda ve bir kaç türde yapıtlar veren Henry James,büyük bir sadakatla kendini verdiği toplumsal yaşantı gözlemlerini okuyucuya aktarmaya çabalamıştır. Kahramanlarını toplumun varlıklı kesiminden alıp,yaşamı bir sanat işlevi olarak gören kişilerden seçmiştir. Bu kişilerin ana sorun ve uğraşları,romanda daha önce başka herhangi bir yazarca işlenilmeyen şekilde,ahlaki ilişkiler çerçevesinde toplanır. Aynı zamanda bu kahramanlar ırklarına ve sınıflarını simgelerler. James için,başka hiç bir sanattacıda görülmeyen duyarlılıkla yerleşen bölgelerine ve insanlara yaklaştığını söyleyebiliriz. Bunları yaparken de her ne kadar öznelliğe ağırlık vererek olayları kendi zihninde aldığı şekillere göre yansıtmışsa da,hiç bir zaman gerçekçi yaklaşımdan uzaklaşmaz.

THE WINGS OF THE DOVE

ÖZET

The Wings of the Dove Amerikalı milyoner ama hasta bir genç kızın İngiltere'de başından geçen öyküsünü anlatır. Anne ve babası öldükten sonra, hayatta yalnız kalan Milly Theale büyük bir mirasa konar. Yalnızlıktan kurtulmak için Avrupa'ya bir gezi düzenler. Hiç bir akrabası olmadığından arkadaşı Susan Shephard Stringham'ı yanına alır. İsciğre ve diğer kuzey ülkelerini gezdikten sonra İngiltere'ye gelirler. Orada bayan Stringham onu bayan Maud Louder ile tanıştırır. Bayan Louder Londra sosyetesinin zengin bir üyesidir. Onun aracılığıyla güzel Kate Croy ve Gazeteci Merton Densher ile de tanışır-lar. Aslında Milly Densher ile daha önceden , gazotesi ile ilgili bazı repörtajlar yapma göreviyle New York'a geldiğinde tanışmıştı. Şimdi İngiltere'de onunla tekrar buluşur. Merton aynı zamanda Kate'in sevgilisidir, ama Milly bunu ancak kitabın sonunda öğrenir.

Roman İngiliz olan Kate Croy'ın öyküyü anlatmasıyla başlar. İlk ilişkilere Cate ve onun babasıyla aralarında geçen söyleşilerde tanık oluruz. Hasta olan baba önemli bir konuda konuşmak üzere kızını yanına çağırır. Zaten kızının da babasıyla görüşmek istediği önemli bir

sorunu vardır. Halası Maud Kate'i yanına almak ister. Ancak bir önerisi vardır: Kate babasını bir daha hiç görmemek üzere terketmelidir. Baba Lionel Croy kız kardeşi bayan Maud'ı sevmediği gibi güvenmezde. Kızı için ne gibi bir gelecek hazırlayabileceğini, ne kadar para verebileceğini öğrenmeye çalışır. Bu arada kızının sevgilisi Den shef'le ilişkisini kesmesini de önerir. Çünkü o parasız ve geleceği umutsuz olan bir gazetecidir. İnce uzun fiziki görünümüyle çakıcı bir yapıya sahip olan Densher'den, Kate'in kız kardeşi Marien da hoşlanmaz, hatta ondan korkar. Oysa Kate bu istenmeyen gence aşiktir.

Dostlukları ilginç bir raslantı ile gelişir Tanışmalarından çok kısa bir zaman sonra ayrılan bu iki genç, anılarını geçmişe gömmek üzere iken, tam altı ay sonra bir trende aniden karşılaşırlar. İşte bu raslantı geçmişi canlandırırken, öykünün temel olaylarının oluşumunda başlangıç noktası olur. Bu arada Kate annesi ölünce babası ile yaşamak zorunda kalır. Saray gibi geniş ve zengin düşeli bir evde başlattığı yeni yaşantısı, onun için son derece değişik ve şaşırtıcıdır. Süslü ve gösterişli eşyalar onu hayranlık ve imrenme ile karışık bir duygu ile kendisine doğru çekerken, Kate Croy Maddecı İngiliz toplumunun ilk izlerinin etkisini altına girer. Ancak, yirmibeşlerinde saf ve temiz duygulardan arınmamış olduğundan halasının ezici keprisleri onu oldukça üzer. Bu nedenle babasına geri dönmek isterse de başarısızlığa uğrar, çünkü bayan Maud'ı sevmediği halde bay

Lionel, kızını onun maddi olanaklarından yararlanabilmesi için tekrar halasına gönderir. Böylece halasıyla yaşamak zorunda kalan Kate, Desher'i eve çağırır. Bayan Maud'ın istememesine karşın Kate zaman zaman sevgilisiyle buluşur. Merton'ın Amerika'ya gitmesiyle ilişkisini mektuplarla sürdürür.

Merton New York ve Boston gibi büyük yerleşim merkezlerini gezer. Milly Theale adında Amerikalı bir kız ile tanışır. Ailesinden kendisine büyük bir miras kalan. Her ikisi de birbirlerinden herhangi bir art niyet göstermeksizin hoşlanırlar. Kısa süren arkadaşlıkları Merton'ın İngiltere'ye dönmesiyle sona erer.

Çıktığı Avrupa gezisinde Milly, Desher'i görebilmek için İngiltere'ye uğrar. Orada, bayan Maud'ın sayesinde geniş bir çevre edinir. Kate ile 'de oldukça iyi arkadaş olur, ancak onun Merton ile ilişkisi olduğunu bilmez. Kate'in değişik kişiliği kadar Londra'nın da farklı yapısı Milly'e ilginç gelir. Ancak refahı ile birlikte bir çok sorunları da getiren kentleşme Londra'yı bir dizi kötülüklerle doldurur.

Bayan Maud Milly'den çok hoşlandığundan, uzun zaman beraber yaşamaları için ısrar eder.

Milly'nin Hertton'a ilgi duyması onu sevindirir. Çünkü, eğer Milly onun ile evlenirse Kate sevgilisinden kurtulmuş olur. Böylece hala Maud yeğenini daha önceden tasarladığı Lord Mark ile kolaylıkla evlendirebileceğini düşünür. Oysa yeğenin gözünü Merton'dan başkasını görmediği gibi, Lord da Milly'den hoşlanmaktadır. Milly'nin ilgisi ise Merton'da toplanmaktadır. Kitabın başında iki kişiyle, Kate ve Merton, başlayan evlilik ilişkisi Lord ve Merton'ın katılmalarıyla dörde çıkarak karmaşıklaşır.

Kate'in Milly'e olan imrenme duygusu, onunla dostluğu ilerledikçe artar ve kuvvetlenir. Maddi olaneksizliklerin kaçınılmaz olarak doğurduğu bu durum, giderik Kate'i, arkadaşını kullanma zorunda bırakır. İngiliz yaşantı sistemi ve görkemli evler Milly'i şaşırtırken, Londra şehir yaşantısı, bilhassa insanların parayı son derece önemseyerek sermaye düzeninin yozluğu içerisinde, bir çok erdemli değerlerini kaybetmeleri onu üzer. Bu yaşantıyı kendi ülkesindeki ile karşılaştırdığında, tehlikeli bulur.

Tek amacı Merton ile evlenmek olan çok kârrarlı ama parasız Kate, Milly'nin hem saflığından hem de parasından yararlanmayı amaçlamaktadır. Bir gün onu otelinde ziyaret ederek uzun uzun konuşur. Merton ile bir ilişkisi olmadığını ona ka-

nıtlamak için Lord Mark'ı seviyormuş gibi davranır. Böylece bir taşla iki kuş vurmuş olur: Milly'i Lord'dan kesinlikle uzaklaştırırken, kendisinin de Merton'ın sevgilisi olmadığını kanıtlayarak, ilerdeki Milly-Theale ilişkisine açık kapı bırakır.

Milly küçük yaştan beri ezilmiş ve yaşamın en acımasız güçlükleri ile karşılaşmıştır. Çok erken kaybettiği annesi ve babasının ölümünden sonra, hiç bir başka akrabası olmadığından yapayalnız kalmıştır. Bunun yanı sıra, sağlık durumu da hergün biraz daha kötüye gitmektedir. Ünlü ulusal Gale - ri'yi görmeye gittiğinde, Amerika'dan henüz dönmüş olan Merton ile karşılaşır. Ancak o yalnız değildir; Kate yanındadır. Amerika'da tanışmış olan iki eski arkadaş birbirlerini görünce son derece sevinirler. Milly onları öyle yemeği için oteline çağırır.

Merton ile Milly arasındaki sevgi gittikçe kuvvetlenir. Milly bütün gücüyle ona bağlanır. Çünkü yaşam gücünü bu sevgiden almaktadır. Merton'da da bazı değişiklikler oluşarak, gönlüne tertemiz bir aşkın sıcak sevgisi dolar.

Milly arkadaşı Susan Stringham ile hem dinlenip hem de iyi bir tedavi görebilmek için Venediğe gider. Kısa bir zaman sonra Merton da yol

hazırlıklarına girişir. Sevgilisinin durumundan endişilenen Käte, geceyi onunla geçirerek, Londra'ya dönmesi için ondan söz alır.

Milly sevgilisi Merton ile Venedik'te çok mutlu günler yaşar. Onun verdiği huzur ve güçle hastalığını yener. Ancak olayların gelişimi hep böyle olumlu yönde sürmez. Käte'den her şeyi öğrenen Lord hemen Venediğe giderek, Milly'e Merton ile Käte'in nişanlı olduklarını anlatır. İşte bu olay romanın düğüm noktasını oluşturarak, Milly, Merton ve Käte ilişkisinde sonun başlangıcı olur. Hayatta tek bağı olan sevgisi yok olunca, hastalığı ile savaşım gücü de yiten Milly çok geçmeden ölür.

Käte bir an önce sevgilisine ve paraya kavuşmanın heyecanı içerisindeydi. Ancak, Merton onun gizli planlarından öğrendiği için, para gelmeden önce evlenmelerini önerir. Sevgilisinin niyetini anlayan Käte, miras haberini taşıyan mühürlü mektubu açmadan ateşe atıp yakar. Onu Milly'nin anısına aşık olmakla suçlar ve artık eskisi gibi olamayacaklarını belirterek sevgilisinden ayrılır.

Öykü birden fazla anlatımcı aracılığı ile verildiği için,biz okuyucular,olaylara bir kaç değişik görüş açısından yaklaşabileceğimiz gibi değerlendirmeyi de daha ayrıntılı yapabilme olanağına sahibiz. Böylece yazar,tüme yakın bir çoğunlukla,aradan çekilmiş olduğundan,kişileri ve "uluslararası ilişkiyi" daha nesnel değerlendirmeler içerisine oturtabiliriz.

Roman Kate Croy'ın bakış açısından verilen anlatımla başlar.Bir İngiliz olan Kate genç,zeki ve güzel bir kızdır.Hasta baba Lionel Croy odasından çıkamayacak kadar ağırlaştığını ve bu nedenle,onunla konuşmak istediğini kızına yazar. Babasını ayakta kendisini bekler gören Kate,onun hastalığına pek inanmaz. Ölümle sonuçlanabilecek kadar önemli bir olayda dahi,kızı ile babası arasında yapay bir ilişkinin yer alması,bir Avrupalı aile için oldukça düşündürücüdür. The Golden Bowl'ın Amerikalı Adam Verver ile kızı Maggie arasındaki kopmaz yakınlıkla karşılaştırıldığında,bu yapıttaki İngiliz ailesi açısından olumsuz puanlar verilmektedir. Croylar'deki sağlıklı aile ilişkisinin daha keskin kanıtlarını Kate'in şikayetlerinde görmekteyiz. Halası bayan Maud'in birlikte yaşama önerisini şöyle değerlendirir:

4

" Halam Maud bana bir öneri^{de} bulundu.Ancak bir de koşulu var.Beni korumak istiyor...Niyetinin ne olduğunu bilmiyo-

rum ama çok şey istiyor. Sen o kadar değerli bir tutsak değilim. Hiç kimse beni daha önceden korumak istemedi."

Ağzından donuk bir şekilde dökülen son cümlesiyle, babası veya annesinin kendisiyle şimdiye kadar yeterince ilgilenmediğini biz okuyuculara aktarıırken, babasına da onlardan kopmak istemediğini, ancak bir baba olarak onun ilgisiz ve soğuk tutumu nedeniyle, halasının bu önerisini kabullenmek zorunda kaldığını belirterek, onun dikkatini çeker. Say Lionel kızını anlamaktan uzaktır. Bir sevgi ve güvence gereksinimi ile, halasından kaçarak babasına sığınan kızının çaresizliğini görmemezlikten gelerek, bu fırsattan neler elde edebileceğini hesaplamaya çalışır.

⁵"Halası Maud'ın çok yerinde bir istem! sevgili kızım! Bunu söylemekten kaçınmam! Bu onun köğuludur. Ancak vereceği şeyler nelerdir? Ne gibi şeyler yapacağına söz veriyor? Biliyorsun bunları hesaplamak zorundasın... Senden vaz geçmeye dayanamayacak kadar yoksul yağlı bir baba olduğumu kabulleniyorum."

"Ancak, vaz geçmeme karşın hiç bir şey almayacak kadar da yaşlı bir baba değilim."

Kate evlat sevgisiyle kendisine sarılacak bir baba görmeyi umarken, kızının değerini bir meta gibi parayla ölçmeye kalkışan bin babayla karşılaşır. Bu durum Kate'i son derece üzer. Çünkü istediği şey maddi bir yardım değil, onlarla aile bağının tümüyle kopmamasıdır. Hala- sıyla yaşamayı yeğ tutmakla beraber, ailesinden ayrılmakta ona güç gelmektedir. Bu engeli ancak babasının ona vereceği sevgiyle aşabileceğine o- lan inancını şöyle açıklar:

6ⁿ
Şerefimle söyleyebilirim ki an-
lattıklarım doğrudur, ve konuş -
tuğum şeyin ne olduğunu biliyo-
rum. Bu sadece beni kendiniz-
den uzaklaştırmamanız-kendinizi
benim yaşantımdan koparmamanız
sorunudur. Bu sadece bana'madem
istiyorsun,öyleyse beraber kala-
lım.Şimdiden nasıl ve nerede o-
lacağını merak etmiyeceğiz;bir
inancımız olacak ve bunun bir
yolunu bulacağız'demeniz soru-
nudur.Benim için yapabileceği-

"Ünizin hepsi budur. Ben sizinle
olmalıyım, ve bu da benim yara-
rimadır. Anlıyorsunuz?"

Baba Croy için duygusal ilişkiler parasal değerlerden sonra gelir. Kızının sevgilisi parasız ve geleceği parlak olmayan bir gazeteci olduğundan, Lionel onu hiç sevmediği gibi, kızıyla evlenmesine de karşı çıkar. Bunu kızına da ³"yani beş parasız bir rezille evleneceğini" söyler - yorsun" demekle açıklar. Ancak şunu da gözümüzden kaçırmamamız gerekir ki bay Lionel sadece para peşinde koşan tümüyle kötü bir insan değildir. En büyük eksikliği, aile ilişkilerinde sıcak bir aile bağı kuramamasıdır. Kızının geleceğini sert ve donuk öğütlerle sağlamlaştırmaya çalışırken, kız kardeşi bayan Maud'a hiç güvenmez. Onu çıkarıcı bir kişi olarak görür. Kızına ondan uzak durması için tenbihte bulunur. Kendisine göre bu kızına yaptığı en büyük yardım ve en iyi babalık görevidir. ⁸"Görevimden daha fazlasını yapmayı asla savlamadım. Sana en iyi ve en temiz öğüdümü verdim."

Bay Lionel'in parasal değerler içerisinde böylesine zayıf düşüp insancıl ilişkilerden uzaklaşması, onun kişisel niteliklerinin ötesinde, ⁷içinde bulunduğu toplumsal yapının kaçınılmaz bir zorunluluğudur. Sermaye düzeninin doymaz açlığı-

nın şekillenderdiği, kendi benliğine yabancılaşmış bir kalıptır Lionel. Tek ilkeleri para kazanmak, daha çok kazanmak ve biraz daha çok kazanmak; Dalüks, daha rahat yaşayabilmek için daha çok çalışmak, ölümüne çalışmak olan bir düzenin tipik örneğidir. İnsanı öylesine yutan bir çark ki, kişi çocuktan kurtulup büyüdükçe, onun iri dişlilerine yaklaşır ve çoğunlukla coşkulu temiz gençliğini tamamlayıp geçim savaşına katılınca, kendini o çarkın keskin ve acımasız dişleri arasında bulur. Bundan sonraki durumu bellidir: Ya o çarkın yöneticilerinden biri-ki çok azı o şansa sahiptir-ya da çoğunun başına geldiği gibi, onu yaşatan ve çalıştıran tutsaklar olurlar.

Yirmibeşinde genç ve güzel bir kız olan Kate'in masum çocukluk ve gerçek duygularıyla yetiştiğini varsayabiliriz. Asıl önemli olan bundan sonraki yaşamı; yani toplumsal çevrenin ona vereceği kalıp ve eğilimlerdir. İlk olumsuz işaret bayan Maud an gelen öneriyi, salt parasal olanaklar elde edebilme amacıyla kabullenmesinde kendini gösterir. Halasının görkemli evinde yeni şeyler o kadar fazladır ki , şaşkınlık içerisinde onları seyrederken kendisini de bu değişik dünyanın nimetlerinden yararlanabilen az sayıdaki kişilerden biri gibi görmeye çalışır. Hatta bu lüks yaşantıya daha önceden katılmadığına üzülür. Maddesel değerlere ilgisinin artması yeni yaşamının hızla gelişen en ilginç yanıdır. Yaşamın kaynağını ve zevkini ipekler, kadi-

feler, kürkler ve mobilyaların meydana getirdiği maddi dünyanın yapay ilişkilerinde aramaya başlar. İşte genç bir kız, yeni yaşam sürecine böylesine yoz bir oluşum içerisinde ilk adımına atar.

Kate'in ablası Marian Condrip maddeci İngiliz toplumunun diğer bir simgesidir. Kate'in Merton ile evlenmesine karşıdır. Neden yine aynıdır: para. Hala Maud'in da Densher'a karşı olduğunu Marian'dan breniyoruz. Asıl yönetici kişi bayan Maud'ır.

Kate sırf paranın hatırı için halasının kaprislerine katlanmaya razı değildir. Uzun uzun düşündükten sonra babasına dönmeye karar verir. Bukararığda çevresindeki maddi değerler çemberini kırma çabasında olduğunu seziniyoruz. Ancak ilk yenilgiyi babasında tadar. Babası tarafından böylesine terk edilif ve ilerde tüm kişliliğini kökünden değiştirip, nasıl yeni bir kalıp vereceği belirsiz bu istenmeyen çevreye tekrar dönmek, Kate'i büyük bir umutsuzluğa iter. zntsn kız kardeşi Marian'a, ki o da hemen hemen babasıyla aynı görüşü paylaşmaktadır, şöyle açıklar: "Defalarca tekrar ve tekrar düşündüm. Senin zlmene gerek yok. Gitmeyeceğim. Beni istemiyor."

Kate parasal gücün egemen olduğu İngiliz sosyetesinden büyük bir nefretle uzaklaşma çabasını sürdürmektedir. Bozulmamış, saf, temiz ve özgür dünyasını koruyabilmek için büyük bir yoksulluğun içerdiği, ağır koşullar altında yaşamayı göze alır. Ancak bu cüretli savaşımında, ilk umut kapısı babası, ikincisi de ablası tarafından kapanır; Her ikisi de onu hala Maud'da gönderir. Ona ¹⁰"Sevgili kardeşim, sen değersiz düşünceler dünyasında yaşıyorsun" diyerek farklılıklarını ortaya koyar.

Bizim için asıl olan İngiltere'nin toplumsal yapısı veya onda meydana gelen değişiklikler değildir. Ancak, bu toplumsal yapının kişileri etkilemesi ve bunun sonucunda meydana gelen yeni oluşumların, Amerikan ilişkileriyle kurduğunu-uyum veya çatışmalar gelişmemizin odak noktasını meydana getirmektedir. Kişileri ve onların davranışlarını değerlendirirken, şüphesiz ki onları çevreleyen toplumun yapısal nitelikleri ile de bağlantı kurmamız kaçınılmaz oluyor. İşte bu nedenle, Kate'in kişiliğini oluşturan şimdiye kadar ki düşünce ve davranışı ile daha sonraki gelişmelerde meydana gelen değişiklikler ve romanın bitiminde en son şeklini alan, başlangıçtakine tümüyle zıt yeni kişiliği, kendi başına bireysel bir oluşum olarak gözlemlenemez. Ancak, toplumuyla olan etki tepki ilişkisiyle bağlantı kurulduğunda Kate'i veya sevgilisi Merton'ı anlayabiliriz.

Bir gazeteci olan Merton Densher uzun, ince ve yakışıklı fiziki görünümüyle olduğu kadar zekasıyla da Kate Croy'un ilgisini çeker. Olağan üstü beğenilmez bir kişi olmamakla beraber, öyle pek sıradan bir insan da değildir. Sıradan dalgın olmasına karşın, bazı akıllı girişimlerle zekasını kanıtlamakta gecikmez. Henry James için öncelikle önemli olan davranış ve ahlaki kişiliğine gelince, İngiliz türelerine yakından bağlı bir insandan daha saygılıdır. Kate ile buluşmaları gizli ve kısa süreli olur. Görülmekten ve haklarında çirkin söylentiler çıkmasından çekinirler.

Kate'in kişisel çıkarlar peşinde koşmayan dürüst yönelimi, Merton ile olan ilişkilerinde kolaylıkla gözlenebilir. Onu bütün benliğiyle, başka hiç bir şeyi sevmeyeceği kadar fazla sever. En büyük ve en kuvvetli bağlılığı onadır. Merton zengin ya da herhangi yüksek bir görev sahibi olmadığı gibi, İngiliz aristokrasisinde, The Golden Bowl'ın parasız ancak soylu Prense Amerigo'su gibi ayrıcalıklı bir yeri yoktur. Karısı Maggie Verver Prense'i bu nedenle sevmiştir. Ancak, Merton için böyle çekici bir nitelik söz konusu değildir. Bu nedenle Kate'in sevgisinin temizliğinden kesinlikle emin olabiliriz. Karşılıklı konuşurlarken aniden içinden gelen bir coşkuyla sevgilisine şöyle haykırır: "11" Kendimi sonsuza dek sana adıyorum...Tanrı şahidim-

"dir, inancının her zerresini, hayatının her damla-
sına sana bağışlıyorum."

Bu sıralarda Merton'ın Amerika'ya gazetesi ile ilgili yirmi haftalık bir gezisi çıkar. Kate yapayalnız kalacağını hissederek çok üzülür. Adres vermektan çekinon sevgilisine, başkalarının mektuplaşmalarını öğrenmelerinden üvünç duyacağını belirterek sevgisini büyük bir cesaretle ortaya koyar. Çünkü bu davranışı, bir yerde ona bakan halasıyla çatışma anlamına gelebilir.

On iki kitaptan meydana gelen bu yapıtta, öykünün baş kahramanlarından biri olan Milly Theale ile üçüncü kitapta tanışırız. Henry James'in bu kadın kahramanı, bazı eleştirmenlere göre, çok sevdiği ancak genç yaşta kaybettiği yeğeni Minny Temple'in anısı ile canlandırmıştır. Yeğen Minny insancıl ve akıllı kişiliğiyle masum bir Amerikalı genç kız olarak Henry James'in gözünde örnek bir Amerikalının simgesidir. Onun görevini üstlenen Milly Theale bu etkinliğini The Wings of the Dove'da Avrupalılar karşısında sürdürmektedir. Böylece bedenen yok olan Minny'i, onun kişiliğinin üstün niteliklerini yaşatarak ölümsüzleştirirken, James'in acısına da taselli olur. F.W. Dupee James'in Minny'i canlandırmasındaki tutumuna şöyle değinmektedir:

12.,

Milly Theale'in yazgısını yaratma esini Henry James'a 1870 yılında sevdiği yeğeni Minny Temple'in ölümünden sonra gelmiştir. James'ın Amerikan masumiyetini simgelediği ve diğer yapıtlarında canlandırdığı Amerikalı kızların çoğunda görülen canlılık, akıllılık ve sevgi gibi iyi niyet öğelerini ne getirirse getirsin, yaşamın iyi taraflarını düşünme alışkanlığını Minny hayatının sonuna kadar korudu. Bununla beraber, en sonunda gelen ölüm onun için korkunçtu; yaşamak için her şeyi verebilirdi."

Amerikalı ve İngiliz kahramanlarının ilk karşılaşmaları İngiliz Merton Densher ile Amerikalı Milly Theale'in Amerika'da tanışmaları ile olur. Boston'da bulunduğu kısa süre içerisinde Milly'i evinde üç defa ziyaret eden Merton, olumlu kişiliğinin sağladığı gücencyeyle dostluğunu ilerletir. İki ülke arasındaki yakınlaşmayı sağlayan bu arkadaşlık, Milly'nin İngiltere'de Merton'ı bulup tekrar görüşmesiyle iyice kuvvetlenir. Yol arkadaşı Strigham'ı şaşkırtırcasına merak ve heyecanla Londra'ya gitmekte acele eder. Eğer Merton o-

rada olmasa belki de Londra Milliy için özellikle ilgi çekici bir yer olmayacaktır.

James'in dikkattimizi çeken önemli uygulamalarından birisi Avrupa-Amerika ilişkilerinde ,Amerikalı kahramanlarına üstünlük tanınmasıdır. Milliy Theale iyiliği,yaşam gücü ve dürüstlüğüyle olgun bir tinsel yapı oluştururken,görkemli evi,büyük zenginliği ve tek başına olmasının sağladığı özgürlüğüyle dış görünümünde de bir ayrıcalığa sahiptir. Bu durum,kişiliğinin akıllı düşünce ve iyi davranış nitelikleriyle olmasa da,üstün parasal gücüyle The Ambassadors'in Chad Newsome'ında ve The Golden Bowl'in Adam Varver'ında kolaylıkla izlenebilir.

Üçlü bir dizi oluşturan bu yapıtların diğer bir ortak noktası da ,Avrupalı ve Amerikalı kahramanların ilişkilerini hep evlilik yoluyla kurmalarıdır. Kısacası,James ondokuzuncu yüzyıl başlarında büyük bir sanayi ve ticaret atılımına giren Amerika'da 'zengin olan güçlüdür ve güçlü olanda da her şeye sahip olma hakkı vardır' felsefesi ile yine aynı zamanlarda kadın erkek ilişkisinde en ciddi yeri tutan evlilik kurumunu birleştirir. Direyciliğin son derece önem taşıdığı bu çağda ,kişinin üstün gücünü tamamlayan özgürlük de yine varlıklı kişiye yakışırdı.

İşte The Wings of the Dove'ın Milly Theale'ı Avrupalılar karşısında bu inancın bir simgesidir. Onun parasalgücü sınırsız olduğundan Londra'lı Kate'ı imrendirirken, kendisine de geniş bir özgürlük sağlar. Oysa Kate'ın ekonomik gücü zayıf olduğundan özgürlüğü de kısıtlıdır. Ona ulaşabilmesi için ,kendi kişiliğiyle her bakımdan çelişen halesiyle çatışması zorunludur. Bu ise olası değildir. Durum böyle olunca, Kate'ın Milly'e yakınlaşması ve onun özgürlüğünden büyük bir mutluluk duyması doğallıktır. Yazar anlatıcı olarak James bir Londralı gözüyle Milly'i ve Kate'ın onunla ilişkisini şöyle betimler:

13.

Milly'nin olanaklarının sınırı büyümesine sonsuzdu; herhangi bir şey için birisine sorması veya danışması gerekmezdi; onun özgürlüğü, varlığı, güzelliği onun kendi yasasıydı; onu çıkarıcı bir dünya çevrelerdi, onun dumanını her adımında içine çekebilirdi. Ve Kate ,bu günlerde, ona oldukça fazla huzur verdiği ve eğer onunla arkadaşlığını sürdürürse, bu zenginliği paylaşabileceği kanısındaydı."

İki yabancı ülkenin temsilcileri olarak Milly ile Kate'ın arkadaşlığının en ilginç yanı her ikisinin de birbirlerini kendilerinden daha üstün hissetmeleridir. Kate çok güzel görüldüğü için ,

Milly onu beğenir ve kendisinden üstün görür. Ancak Kate'in Milly'ı kendinden üstün görmesi bundan çok farklıdır. Kate duygularında her ne kadar samimi ise de , kuvvetlinin karşısında zayıfın duyduğu aşağılık kompleksi kendini gösterir. Buna karşın Milly'nin Kate'i beğenişinde böyle bir aşağılık kompleksinin izleri yoktur. Ancak ne yapılması gerektiği konusunda çabuk ve etkili karar vermesi nedeniyle, kuvvetli bir kişiliğin sahibi olarak onu beğenir. Bu Milly için oldukça önemli bir niteliktir. Çünkü, Amerikalılar ona göre hiç bir zaman ne yapılması gerektiğini bilmeyen zavallı insanlardır. Kate'e yakınlaşmasının etkili nedenlerinden birisi budur.

Henry James'in usta tekniği ülkeler arasındaki farkı kişisel olduğu kadar, toplumsal yaklaşımlarda açıklama bakımından oldukça önemlidir. Her ne kadar James'da birey ağır basmaktaysa da, kişinin karşılaştığı geçimsizlik ve parasızlık gibi sorunları, toplumsal yapının doğurduğuna inanmaktadır. Aynı şekilde iki uzak ülke ve onların insanları arasındaki ayrılığı da toplumsal yapının etkilerine bağlamaktadır. İşte bu nedenle, kişinin ne yapmaması gerektiğini belirleyen kararın kesin ve ani olarak verebilmesi , onu içinde bulunduğu tehlikelerden kurtaran en büyük özelliktir. Amerikalıların böyle ustaca kararlı olamamasının nedeni New York veya Bos-

ton'ın Londra kadar değişik yapı veya kişileri barındırmamalarına bağlanabilir. Milly bu farkı şöyle belirtir:

14. "İngiltere'deki insanlar, en azından, kesinlikle Amerika'dakilerden daha hızlı yaşarlar, ve kısa bir zaman sonra Milly, tehlikelerle dolu olan bir dünyada iç güdülerin ne kadar geçerli olabileceğini rahatlıkla görebildi. Lancaster Gate civarında, bir insanın New York'ta olduğunu sandığından veya Boston'da düşleyebileceğinden daha fazla tehlike vardır."

Farklı çevrelerin kişiler üzerindeki farklı etkilere The Wings of the Dove'da para ve parasal güce verilen değer açısından oldukça açık şekilde izlenebilmektedir. James'ın zengin Amerikalısı artık kaba ve cahil bir kişi değil, aksine ince zevkli ve kültürlüdür. Bunun en güzel örneklerini The Golden Bowl'ın değerli sanat yaratılarını toplamak için Avrupa'ya gelen Adam Verver ile The Wings of the Dove'ın ince ruhlu, duygusal ve en ufak bir kötülüğü dahi düşünmekten uzak, iyiliksever Milly Theale'ı gösterebiliriz. Milly Bostonludur. Boston ise Amerika'da soyluların ve zenginlerin yerleştiği bir kültür merkezidir.

En az Milly kadar zengin olan bayan Maud Louder da romannın önemli kahramanlarından biridir. O da İngiltere'nin en önemli yerleşim merkezi olan Londra'da oturmaktadır. James Avrupa ve Amerika arasındaki ayrılığı bu iki karakterin kişisel yapılarında gerçekleştirir. Bayan Maud için para son derece önemlidir. O zenginliğinin farkında ve bilincindedir. Parasını bir amaç için harcıyarak, onu değerlendirir. Belki sıkı bir cimri değildir ama harcanan her kuruşun hesabını yaparak, mutlaka bir karşılık götürür. Örneğin, yeğeni Kate'in bakımını üzerine alır, ancak yoksul babası ve parasız sevgilisi ile de görüşmesini yasaklar. Buna karşın onu soylu Lord Mark ile evlendirmek ister. Oysa Kate Lord Mark'ı değil, gazeteci Merton'ı sevmektedir. Bu nedenle, diyebiliriz ki, paranın satın alma gücü Maud halada oldukça önemli ve büyük bir yer tutar. Onun için para daha güzel değerlerin elde edilebileceği veya insanlık için daha yararlı işlerin yapılabileceği bir araç olmaktan çıkmış ve tam anlamıyla bir amaç olmuştur. Oysa zengin Amerikalı Milly için bunları söyleyemeyiz. Parası, bayan Maud'da olduğu gibi onu yöneten bir güç değildir. Ona ulaşmak için mutlaka parasıyla ilişki kurmak gerekmez. Çünkü o zenginliğini, kendisini diğer insanlardan ayrıcalıklı kılan bir etken olarak düşünmemiştir. O, Maud gibi parasıyla birleşmiş, onunla kuvvetlenerek ve güzelleşerek değer kazanmamıştır. O salt kendi kişiliğiyle de kendi başına

saygı değer bir varlıktır. Stringham bu iki farklı ülkenin farklı insanlarını şöyle betimler:

15. "Maud hala parasının ortasına oturmuş, varlığını onun üzerine kurmuş ve onunla çevrelenmiştir... Milly'nin ise parasına karşı böyle bir tutumu yoktur, bu bir bakıma bir hata sayılabilirdi: Buna karşın d parasından çok uzaktaydı ve onun kişiliğine ulaşmak için varlığının herhangi bir bölümünü incelemeye gerek yoktu. Diğer taraftan, bayan Louder'ın varlığını amaçlar düşler ve ihtiraslar için sakladığı açıkça belliydi... İsteğini kişilere empoze ederdi... Çok daha genç olan Milly için böyle görüşler söz konusu olamaz: İlgilenebileceği hiç bir kimse yoktur. Kendisiyle bile ilgilenmediği için, böyle bir kişiyi bulmak erkendir... O güzel, sade ve yüceydi..."

Ancak bayan Maud'ın parayla böylesine yakından ilişki kurarak, onu son derece önemsemesi tümüyle kötü düşünceli olmasından ileri gelmediğini de gözden uzak tutmamamız gerekir. Zengin Avrupalı parasını kötü yollarda değil, bazı değer-

leri korumak amacıyla kullanma eğilimindedir. Yeni bayan Maud parasını kullanırken tamamıyla bencil değildir. Her ne kadar bazı ağır koşullar ileri sürüyorsa da ,Kate Croy'un durumunda olduğu gibi, parasal olanaklarından bir veya birkaç kişiyi yararlandırmak amacındadır. James'ın zengin kahramanlarına böyle iyi nitelikler kazandırması raslantı değildir. Çağının, özellikle varlıksız kesimde çok yaygın olan, zenginler varlıksız kesimde çok yaygın olan, zenginler sahip oldukları varlıklarını kaybetmemek için kötü davranışlarda bulunmak zorundadırlar gibi yanlış düşüncelere James şiddetle karşıydı. İşte, Avrupa'nın kaprisli ve sanayi dünyasının maddeci zenginine dahi iyi nitelikleri bu yanlış düşünceyi yıkmaya amacıyla kazandırır. Prof. Dr. Neçla Aytür Amerikan Romanında Gerçekcilik adlı kitabında bu olguya şöyle değinir:

16"

...Amerikalı ve Avrupalı kişiler hakkında bazı genellemeler yapılabilir. Yazarın varlıklı Amerikalısı Howells'in Lap- ham'ı ya da Dryfoos'u gibi görgü- süz yeni zengin tipine uymaz. Üstün bir kültüre, duyarlığa sahip hiptir, Avrupayısı da parayı çoğunlukla herhangi bir aşağı- lık amaç için değil, yüzyıllar

"boyunca geliştirdiği sanat ha-
zinelerini korumak, çoğöltmek,
ve kúltür değerlerini sakla-
mak olanağını kazanmak için ister,"
isim."

İki úlke arasındaki ayrımı James Milly'nin
görüşüyle toplumsal katlar açısından verir. İn-
giltere'de hiyerarşı düzenine dayalı köklü bir
aristokrasi olduğundan, değerli değer ölçüleri
oldukca büyük farklılıklar gösterir. Kate'in
kız kardeşi Marian varlıksız birisiyle evlen-
diği için, istenmeyen bir kişi olarak, öz halası
Maud'in sınıfının dışına itilir. Buna karşın,
küçük kardeş Kate aristokratik düzende yerini
alır. Daha doğrusu, bu olanak ona halası tara-
findan sağlanmıştır. Úysa Amerika'da böyle bir
sınıflandırma söz konusu değildir. Bu nedenle,
Milly şağkınlık içerisinde Marian'ın sosyal du-
rumunu Avrupa-Amerika karşılaştırması içinde
şöyle yapar:

17"

...Ancak bayan Condrip'in tü-
müyle başka bir coğrafi böl-
gede olduğu açıkca söylene-
bilir. Kısaca, o aynı sosyal
haritada bulunamazdı. Buna karşın,
karşın, Amerika'da bölgeden
bölgeye böyle bir ayrılık
görülemezdi."

Aristokrasinin gereği olarak, yaşamın diğer bölümlerinde yer alan ayrılıklar, Milly'nin dik - katini insanları etkileyen yapısal çevrenin büyük ve gösterişli olmasında toplar. Maud halanın villası her şeyi ile göz alıcıdır. Genellikle herkesin hoşuna giden bu tarihi bina dış görünüşü olduğu kadar, içinin süs ve eşyalarıyla da Milly'yi şaşırtır. Büyük hollerin duvarları zırhlar, silahlar, tablolar, dolaplar, resimli örme duvar kilimleri ve çay maseleri ile kaplıdır. İngilizlerin büylesine zengin süslerden zevk almaları ve mutluluk edymaları Amerikan yaşantısına göre Milly için yabancı bir şeydir. Bunun yanısıra , içine bir keç çeşit maddeyi eritip katarak içilen buzlu kahve de alışık olmadığı bir içkidir. Ancak bütün bunlar onu ürkütmez, aksine onlarda insancıl duygulara yaklaşan bir yaşam ışığı ve coşkusu bulur.

Bayan Maud'ın yeğeni Kate'i evlendirmek istediği Lord Mark Milly'den çok hoşlanmakta ve onunla evlenmek istemektedir. Hala Maud'ın bunlardan haberi yoktur. Lord giderek Milly'e yakınlığını artırarak, evlenme önerisinde bulunur. Bir erkek olarak onun koruyuculuğunu amaçlayan bu istemi ile, evlilik ilişkisi romanın bundan sonraki bölümlerinde iki kişiden, Milly ile Lord'ın katılmasıyla, dörde çıkar. ak karmaşıklaşır. The Golden Bowl 'daki evliliğin aksine, bu öykünün kahramanları evlilik öncesinde bir çok zorluklarla karşılaşır.

The Golden Bowl'da güçlükler evlilik işlemleri bittikten sonra, öykünün oluğunu meydana getiren başlar. Buna karşın, bu yapıtta öykünün çatısını bizzat evlilik öncesi olaylar kurar. Böylece Kate ile Billy'nin arkadaşlığı ve yakın ilişkileri oldukça önem kazanır. Kate Billy'e oldukça iyi davranarak, gerçek bir dost olduğu izlenimi uyandırma çabasıdadır. Billy onun samimiyetinden bazen kuşkulananmakla beraber, aklına hiç bir zaman kötülükle karşılabileceği olasılığı gelmez. Ancak Kate kendisinde olmayan veya elde edeneceği şeylere Billy'nin sahip olduğunu görerek, onu hem kıskanır hem de imrenir. Beğenisini Billy'e söyle belirtirken : ¹⁸ "Senin sahip olamayacağın hiç bir şey yoktur. Yapamayacağın hiç bir şey yoktur" derken kıskançlıkla karışık beğenisini de açıklamış olur. Bu maddi yoksulluk ve aynı zamanda ona son derece fazla gereksinme duyması, Kate'i arkadaşının parasal olanaklarından yararlanabilme ve böylece onu kötü şekilde kullanma zorunda bırakacaktır.

Billy'i kişisel çıkarı için kullanmak isteyen diğer bir İngiliz de Maud haladır. Bertton'un Amerika'dan döneceği günler yaklaştıkça, Maud'un ve Kate'in huzursuzluğu ve heyecanı artmaktadır. Yeğeninin Bertton ile tekrar buluşmasını istemediğinden, Maud hala Kate'i iz-

layebilmek amacıyla Milly'den yararlanmayı düşünür. Bir gün odad ikisi yalnız kaldıklarında Milly'den Berton ile Amerika'da tanıştıklarını Kate'e söylemesini ister. Böylece Milly'i iki sevgilinin arasına sokarak ilişkilerini bozabileceğini ümit eder. Çünkü, zengin Amerikalıyı görünce Berton'ın ilgisinin, parası nedeniyle, Milly'e yönelceğini ve bunun sonucu sevgilisi tarafından aldatılarak yalnız kalan Kate'in de ondan öd almak amacıyla, Lord'a döneceğini sanır.

Sonuçta, her ikisi de aynı kişisel çıkarılığa yönelmekle beraber, şunu burada belirtmekte yarar olduğunu sanıyorum: Kate'in tek amacı sevgilisine kavuşmaktır. Her ikisi de parasız olduğundan karşılıklarına bir çok engeller çıkmaktadır. Bu engelleri aşabilmek için Kate çok uğreşir ve kaçınılmaz olarak bazı kötü yollara başvurmak zorunda kalır. İçerisine bulunduğu toplumsal koşullar onu hoş olmayan davranışlara iter. Yoksa adı bir hırsız veya dolandırıcı gibi Milly'nin parasından yararlanabilmek amacıyla gizli oyunlar peşinde değildir. Prof. Dr. Ünal Aytür Henry James ve Roman Sanatı adlı kitabında Kate'in düştüğü zor durumu şöyle açıklar:

19,

Kate ile Denaher birbirlerini
içtenlikle seven iki gençtir;

"Evlencmelerine tek engel parasız -
lıktır. Kate, kısa bir süre sonra
öleceği anlaşılan Milly'nin Den-
sher'ı beğendiğini, onunla evlenir-
se mutlu olacağını düşündüğünden,
kurduğu planın hem ona hem de ken
dilerine yarar sağlayacağına inanır."

Zeki bir kız olan Kate daha sonraki tase -
ralarına ön hazırlık olmak üzere Merton ile hiç
bir ilişkisi olmadığına Milly'de uyandırmasının
zararlı olacağını düşünür. Zaten bu nedenle de
tanıştıklarından bazı Milly'e Merton hakkında
herhangi bir şey anlatmamıştır. Daha sonraları,
bu pasif savunmayla da yetinmeyip karşı hücum
geçer; Lord Mark ile yakınlık kurmaya çalışır.
Daha doğrusu, Merton ile değil, Lord Mark ile ev-
lenmek niyetinde olduğunu Milly'nin bilmesini
ister.

Lord Mark'ın Milly'e evlenme önerisinde bu-
lunduğunu ve Amerikalı genç kızın da bunu kabul-
lenmek üzere olduğunu öğrenen Kate daha fazla
beklemenin zararlı olabileceğini düşünerek, hemen
harekete geçer. Kendini acındırarak, Milly'nin
yardımına gereksinimi olduğunu ve ancak bu yardım-
la aydınlığa çıkabileceğini, onun dikkatini çeker.
Halası Maud'ın ,eş olarak Lord'u en uygun kişi
gördüğünü söyler. Kendisinin de halasının sözün-

den çıkmasının olanaksız olduğunu, aksi durumda onun desteğini tümüyle kaybedip, parasız kalma tehlikesi ile karşılaşabileceğini ekler. Oysa Lord'un ona ilgi duyduğunu ve bu nedenle de, kendilerini ihmal etmeye başlayıp onları unuttuğunu vurgular. Kate ile Lord'un velenmesini önleyen kişinin kendisinin olduğunu öğrenmesi Milly'i oldukça üzer. Lord ile kesinlikle evlenmeyeceğini söyleyerek arkadaşına yardım için söz verir.

Kate açısından olumlu ve sevindirici olan bu girişim, Milly'i üzdüğü kadar düşünmeye de sevkeder. Milly çocukluğu mutlu geçmiş bir insan değildir. On yaşında iken, altı kişi olan ailesinden bugün sadece kerdisi kalmıştır. Annesini, babasını ve kardeşlerini böylece erken kaybetme, başka hiç bir yakını olmadığından yaşamını son derece etkilemiştir. Yaşamın bu yıpratıcı güçlükleri ve üzüntülerinin yanısıra ilerleyen bir hastalıkta ona hiç rahatlık vermemektedir. Yalnızlığın yarattığı güven ve sıcak ilgiye gereksinim onu Lord'a yaklaştırır. Lord ellibeşinde, yaşlı bir insan olmasına karşın, Milly'e son derece büyük bir sevgiyle yaklaşması ve onu tüm yaşamı boyunca koruyacağı için güvence vermesi, Milly'de olumlu duygular oluşturur. İşte mutluluk ışıklarının parıldamaya başladığı bir anda Kate herşeyi altüst eder, onun zayıf tarafını bildiğinden, acıma ve merhamet duygularına sığınarak, filizlenmeye başlayan yeni yaşam bağıntı kökünden kurutur. Sürekli olarak kendi sorunlarından bahseden Kate, kendisine bunla-

rişmeden anlattığını soran Milly ²⁰ "Çünkü sen bir güvercirsin" yanıtını alır. Sanırım bu cümle bir sorunun başlangıcıdır. Milly kendisini bu iltifata Bylesine kaptırır ki artık bir barış güvercini gibi hareket etmesi gereklidir. Çevresindekilere, kendisinin zarar görmesi veya yok olması pahasına, mutluluk getirebilir. Bu onun için ağır, ancak kıyafet dolu bir görevdir. Bir başka insana, Kate'e mutluluk verebilmek için Lord Berk ile evlilik ilişkisine son verir. Oysa Lord onu gerçekten sevmektedir.

Milly'nin yaşam boyu yediği darbelerle bir yenisini daha eklemiş olur. Yalnızlıktan kurtulabileceği, güven ve sevgi bulabileceği sıcak bir ilişki doğmak üzeraydı. Bu bağ, kendisi ile yaşamı arasında her şeyi yeniden canlandıran bir köprü kuracaktı. Ama ne yazık ki, bu mutlu anıta arkadaşları uğruna yıkıldı. Yazgısının ona oynadığı bu düzmenin verdiği üzüntü içerisinde kafasını dinleyecek sakin bir yer aramaktadır. Orası da Ulusal Galeridir. Neden başka bir yer değil? Londra'da insanın dinlenebileceği çok daha uygun yerler bulunabilir. Sanırım, James zengin Amerikalısına son eserlerinde kazandırdığı ince kültür zevkini tazelemek ve kuvvetlendirmek niyetiyle burasını seçmiştir.

Milly'yi araya iten ikinci ve daha önemli no-

den içinde bulunduğu yalnızlığıdır. İngiliz toplumu içerisinde, yabancı ve kimsesiz olduğu kanısı kendizinde uyandıran Ulusal Galeri'ye gitmeyi yeğler. Çünkü araya şu veya bu nedenle binlerce Amerikalı, kendi yurtttaşları, gelmektedir. **Kit** kim de orada bir insan sesi gibi akan binlercesiyle karşılaşır. Soydaşlarının arasında, onlar tarafından tanınıp, ilgi göreceğini sanarak, bu korkutucu yalnızlığından kurtulabileceğine inanır. Oysa tüm umutları boşa çıkar; İngiltere'de Amerikalılığını kaybetmek üzere olup, bundan kurtulmak için soydaşlarının yardımını bekleyen genç bir Amerikalı kızın varlığından haberleri dahi olmaz. Böylece Willy Londra-lılarla kurduğu ilişkilerde daha başarısız olduğunu görünce, artık Amerika'ya dönmesi gerektiğini anlar.

Bu arada Berton Amerika'dan döner. Ne geriptir ki sevgilisi ile beraber, onlar da rahatca konuşabilecekleri yer olarak Ulusal Galeri'yi düşünürler. Amerika'da ayrılmaların dan sonra Willy ile Berton ilk defa burada karşılaşır. Her ikisi için de mutlu ve şaşırtıcı olur. **Kit** Amerikalı genç kızın masumiyeti ve doğal davranışı içerisinde, Willy onları öğle yemeği için oteline davet eder. Aslında Willy bu yakınlaşması ile, bundan sonraki yaşamını, kaçınılmaz olarak, İngiliz toplumu içerisinde İngilizlerle

paylaşması gerektiğini kendi kendisine kanıtla-
maktadır. Ancak, acaba Milly bu zorunlu yerleşme-
den memnun mudur sorusuna vereceğimiz yanıt hiç
de olumlu değildir. James onu tüm kişiliğiyle
örnek bir Amerikalı olarak yaratmıştır. O The
Ambassadors'ın Chad Newsome'ı gibi Avrupalı -
laşmaz. Bütün gücüyle Merton'a sığınır. Tek gü-
vendiği kişi odur. Yabancılaşmakta olan Ameri-
kallı kişiliğini, ancak onunla canlandırıp kuv-
vetlendirebilecektir. İşte Billy'nin Ulusal Ga-
leriye gitmesinin tek nedeni budur, çünkü öze -
mini çektiği Amerikalı kişiliğine araya gelen
çok sayıda Amerikalılarla birleşerek, tekrar
kavuşabileceğine inanır. Umutunu bulamayınca
istemini kendine en yakın gördüğü Merton'da
gerçekleştirmeye çalışır.

Oscar Cargill The Novels of Henry James ad-
lı kitabında Milly'nin İngiltere'de kalmayı Ame-
rika'ya yeğlemesini, kendini İngilizlere ödemek-
le yükümlü sandığı 'kira' ve Amerikalılar arasın-
daki yalnızlık duygusu ile açıklamaktadır.

21 "Onları böyle yemeği için oteline
davet etmesi Milly için, onların
anlayacağından daha önemliydi .
Bu, Avrupa'da kaldığı günlerin ki-
rasını ödeme ve şu anda hissetti-
ği Amerika'daki çıplak yalnızlı-

"Öe dönmektense Avrupa'da onlarla birlikte kalma çabasıındaydı."

G.Cargill kira kelimesi ile Milly'nin daha önceki bir duygusal durumuna değinir. Sokaklarda oynayan çok fakir çocukları gördüğünde, onların geçimlemini sağlamak ve kiralarını ödemekte ne gibi güçlüklerle karşılaştıklarını merak edip, bir yerde çok zengin olduğu için kendisini suçlar. Zenginliği nedeniyle duyduğu utançını, ev sahibi olan İngilizlere kira ödeyerek azaltmaya çalışır.

Milly ile Merton birbirlerinden hoşlandıklarından, dostlukları giderek sevgiye dönüşür. Özellikle Milly'de bu yakın ilişki köklü bir aşk doğurur. Amerika'dan henüz dönmüş olan Merton'un ağızından ülkesinin üstün niteliklerini duymak, Milly'de iki büyük heyecanı-ülke sevgisi ve aşk yaşadığı için, ona büyük bir mutluluk verir.

Henry James büyük ve fanatik bir milliyetçi olmadığı için, ülkeler arasındaki yakınlaşma ile değişik ırktan insanların, dostluk içinde kaynaşarak tüm bir insanlık olgusu oluşturması onun tek felsefesidir. Bu uğraşını uluslararası evlilik yoluyla gerçekleştirmeye çabasıındadır. Kenimce, onun bir İngiliz olan temiz sevgisinin yüceliği James'ın büyük bir ustalikle 'Uluslararası iliş-

kiyi' kurmasındaki başarısından kaynaklanmaktadır.

Merton Densher'a gelince, acaba Milly'nin bu sevgisine aynı kuvvetle karşılık verme durumunda mıdır? İçinde hiç bir kötülük taşımayan bu İngiliz, Kate'i olağan üstü derece de sevmektedir. Eğer uygunsuz, ahlaksız veya yasa dışı her hangi bir şeyi Kate'in önerisi ile yapıyorsa, bu onun sevgilisine beslediği aşırı bağlılıktandır. Şu sözleri bize bunu kesinlikle kanıtlamaktadır:²² "Bu dünyada senden başka hiç bir kimse için bir şey yapmam. Ancak senin için her şeyi yaparım." Hatta daha inandırıcı olmak düşüncesiyle yemin bile eder.

Bunun yanısıra Milly'den de hoşlanmaktadır. Daha doğrusu, onu son derece temiz, iyi, güzel ve sevilmeye değer bir insan olarak, Amerikalı kızların bir simgesi olarak görür. Milly o kadar masum görünümündür ki, duygularının ona kuvvetle yönelmesine engel olamaz. Ama, yine de Kate'i tanımadığını söyleyerek onu aldatır. Çünkü Kate öyle yapılmasını istemiştir. Merton'un durumunu The Golden Bowl'ın Prens Amerigo'suna benzetebiliriz; o günahı ödenen bir suçluydu, çünkü o suça itilmişti. Aynı zamanda, Merton bu suçluluğa neden olan toplumsal bozukluğu da görebilmektedir. Bayan Maud'ın çağrılısı olarak bulunduğu akşam yemeğinde Kate'e²³ "Hayatımın ışığı, büyük dünya dedikleri şey budur mudur?" diye sorarak, İngiliz toplumunun yozluğunu

dile getirir. Tartıştıkları konular, yaptıkları şa-
kalar ona öyle uzak gelir ki, neredeyse kendisinden
bils öğrenir. Sürekli bir şekilde, medeni bir
toplumun üyeleri oldukları savında bulunan bu in-
sanlar arasında, kendin yabancı hisseder.

Üykünün çatısını oluşturan kahramanlar a-
rası ilişki ve Milly'nin davranışlarının çözümü
açısından, onun İngiliz arkadaşları tarafından
aldatıldığının farkında olup, olmadığı oldukça ü-
nealidir. Başlangıçta pek okadar değilse de, Kate
ile yaptığı bir konuşmadan sonra, onun sandığı ka-
dar temiz bir insan olmadığını, her an kötülük ya-
pabileceğini ve içinde bulunduğu İngiliz toplu-
munun onu bir gün boğacak kadar tehlikeli olabi-
leceğini sezinler. Milly'i ürküten açıklamasını
kâbe öyle yapar:

24 "Sana hiç yararlı olmayacağımızı
anlatmam haklı bir davranış olur.
Sen bize yararlı olursun, ancak bu
başka bir sorun. Sana en iyi öğü-
tüm, şimdi olanağın varken bizi
terketmendir... Senin için, konuş-
maya değer bir şeyi dahi, başka
bir şekilde çok kolaylıkla elde
edebileceğin bir şeyi dahi yapma-
dık. Bu nedenle bize karşı hiç bir
yükümlülüğün yoktur. Gelecek yıl

"bizi aramayacaksın, ^{ancak} biz seni aramayı sürdüreceğiz."

Milly bu konuşmasıyla Kate'in kimliğinin iç yüzüne daha sağlam kanıtlar ile yaklaşıyor. Korkusunu ve endişesini, onu her an saldırabilecek bir pantere benzeterak açıklar. Durum böyle olunca, aklımıza aldatıcı ve güvensiz bir çevrenin içinde olduğunu anlamasına karşın, acaba Milly İngiltere'yi neden terk etmiyor sorusu gelmektedir. Dorothea Krook The Cambridge Journal'da bu soruyu Milly'nin gururlu olmasıyla şöyle-karşılayarak şöyle yanıtlar:

25 "Milly'nin girdiği çıkmazın trajik niteliğini tümüyle anlayabilmek için, onun kaçınılmaz kusurunun ne olduğunu ve bunun trajediyi nasıl etkilediğini bilmemiz gerekir. Bu kaçınılmaz kusuru, gururdur; yardımı en çok gereksinimi olduğu bir sırada kabullenmemesinin nedeni olan gururu, soylu gururu; öldürücü gururdur. Hastalığını anlamayacak, kendisini çevresindekilerin acısına bırakmayacak, ilaçları koklemeden, tadmadan ölecektir."

Milly Amerika'dan Avrupa'ya The Golden Bowl'in Adam Verver'i gibi değerli sanat yapıtlarını toplamak ya da çoğu yurttaşlarının yaptığı gibi müzeleri tanımak ilkesiyle yola çıkmez. İnsanlar kaynaşarak, onların renkli ve canlı dostlukları içerisinde yaşamını zenginleştirmek, onun tek çabası olmaktadır. Merton'a olan aşırı bağlılığını bu anlamda değerlendirmemiz daha doğru olur. Hasta - liğinin tek ve en iyi tedavisi, Merton'la birlikte olmak ve insana özgü en yüce heyecan olan sevgisini onunla paylaşmaktır. Bu mutluluktan aldığı güç Milly'i ayakta tutmaktadır. Kate Milly için ,yaşama ya tümüyle kavuşur ya da tümüyle kaybeder demekle bunu vurgulamaktadır.

Milly'nin yaşamla arasındaki boşluğu kapatıp, birleştirici köprüyü kusan da, daha sonra ma- sum Amerikalı kızı tekrar o dipsiz boşluğun derinliklerine, bir daha geri dönmemeceğine güvenen de Kate Croy'dur. Kendisini, trajik amacına ulaştıracağı umduğu bu bağın düğümlerini sevgilisi Merton Densher'a attırır.

Kafasında ve gönlünde yatan isteği gerçekleştirmek için oldukça kararlı olan Kate, büyük bir ihtirasla, sevgilisini para için başka bir kadınla ilişki kurmaya iter. Kendisi ile sevgilisi arasındaki ilişkinin son zamanlardaki gelişimini dikketle izlemediği gibi, sevgilisi Merton ile zengin Milly arasında kendi aleyhine o-

oluşabilecek herhangi bir olasılığı hiç hesap etmez. İşte, Kate'in düştüğü en büyük yanlış sevgilisine beslediği bu sonsuz güvendir. Oysa biraz dikkatli olsaydı, Amerika'ya gitmeden önceki Merton ile Amerika'dan dönen Merton arasında bir farkın olduğunu kolaylıkla görebilirdi. Merton Milly ile tanışmadan önce, sevgilisine büyük bir sadakatle bağlı olup, onun dürüstlüğünden hiç endişe etmezken, Amerika'dan döngünden sonra Kate'in davranışlarının Milly ile bir karşılaştırmasını yaparak, onun bütün kişiliğini yeniden değerlendirir.

Kate kendilerine gücenip sağlam bir dostluk kurmaya çabalayan Amerikalı genç kızın hastalığından yararlanma düşüncesinde olduğunu Merton'a anlatır. Hem halasının evinde sevgili siyle kolayca buluşabilmek, hem de ölümünden sonra mirasına konarak, bu iyi insanın hasta -liğinden çıkar gözetmeye kalkışması Merton'ı sarsar ve Kate'den uzaklaşmasını kuvvetlendirir. Bunun yanı sıra, Merton ile Milly arasındaki ilişkinin Kate'in umduğunun aksine gelişmesi, onun planlarını bozarken, Merton'ın da Milly'ye daha fazla yakınlaşmasını sağlar.

Bu iki yeni sevgilinin arasındaki dostluğu kuvvetlendirip artıran bir çok neden vardır. Bunların en başında Merton'ın Milly'de bir in-

İngiliz düşünce dünyasının bir üyesi değildir. Kanımca, Henry James'ın Merton'ı bize böyle tanıtmaması veya Milly'nin böyle bir İngilizle ilişki kurması raslantı değildir. Çünkü Henry James İngiliz toplumunu yererken, hiç leke sürmek istemediği Amerikalıyı saf kan bir İngiliz soylusu ile birleştirmezdi. Bu onun inancıyla çelişirdi. Merton'u bir görevle Amerika'ya göndermesi de bu açıdan anlamlıdır. Onun Amerika'ya ve Amerikalıları tanıması, Kate veya Bayan Maud'dan bir İngiliz soydaşı olarak ayrılığını belirlediği gibi, Milly ile sıcak ve yakın bir dostluk kurmasında yardımcı bir üşe olur.

İşte tüm bu yeni oluşumlara ve değerlere dirmelere aldırmasızın, Kate sürekli olarak sevgilisini Milly'e doğru iter. Merton'un içinde yavaş yavaş filizlenen sevgilisine başkaldırı, Milly'den gördüğü tertemiz sevgi ve dürüst davranış ile birleşince, Kate oyunu kaybetmeye başlar.

Milly yolculuk arkadaşı bayan Stringham ile Venediğe gider ve orada bir ev kiralar. Çok iyi bir doktor olan Lord Straus onu sürekli kontrol altında bulundurur. Merton'da kısa bir zaman sonra Milly'nin yanına gider. Ancak Londra'dan aydılışlarından önce, Kate ile aralarında geçen kuşku dolu bir tartış-

manın sonucunda önemli bir pazarlık olur. Kuşku biraz da korku Kate'in hem zihninde hem de gönlünde onu rahatsız etmektedir. Kate her ne kadar Merton'un kendisine olan sarsılmaz sadakatından eminse de, Milly'nin gösterdiği olağan üstü iyi davranışlar karşısında, sevgilisinin gönlünde acıma ve sevecenlik duygularına canlandırmasından korkmaktadır. Böyle bir durum karşısında, ancak Milly'nin ölümü ile gerçekleşebilecek tasarısı başarısızlığa uğrayabileceği gibi, sevgilisini de yitirebilir. Venediğe gitmeden önce onunla yaptığı bir söyleşide kuşkusunu ²⁶ "Sen ona aşkırsın" diyerek açığa vurur. Ancak Merton'dan güvence veren bir yanıt alamadığı gibi, kuşkusunu korkuya dönüştüren bir soruyla karşılaşır. Onu ürktüren bu soru, aslında Merton'nun bir şikayetsini dile getirir ²⁷ "İstediyim şey sevilmektir. Bu durumda sevildiğimi nasıl söyleyebilirim?"

Kate gerçekten de bir bakıma haklıdır. Merton'da oldukça önemli bazı değişiklikler meydana gelmektedir. Bunun bilinçlenmesine neden olan değişikliğin başlıca iki önemli etkeninin zıt kutuplardan, ancak birbirini tamamlayıcı, şekilde, gelerek aynı odakta toplandıklarını gözlemlemekteyiz. Milly'den gelen dürüst davranışların Merton'da uyandırdığı sevecenlik duyguları, Kate'in gizli planından gelen nefret duygularıyla birleşince, karşımıza her şeyi ve her

kesi yeni baştan değerlendirilen yepyeni bir Merton kişiliği çıkar. Başlangıçta Kate'in 'güvercin' olarak nitelendirdiği Milly, Merton'a gerçekten bir güvercin olarak görünmeye başlar. Ancak ikisinin güvercini arada oldukça büyük bir anlam ayrılığı vardır. Kate Milly'i çevresinde olup bitenleri, göremeyen, kuvvetsiz, saf ve kullanılmaya uygun birisi olarak düşündüğünden bir güvercine benzetir. Oysa Merton onu iyiliğinden, yüceliğinden ve Saud hala gibi parasından değil, üstün kişiliğinden gelen gücü nedeniyle bir güvercin; kendisi dahil herkesin, onun kanatları altına sığınarak güvence bulabileceği bir güvercin olarak görür. James anlatıcı-yazar olarak, Merton'un gözünden Milly'nin güvercine benzetilişini şöyle tanımlar.

28. "Milly gerçekten bir güvercindi; bu onun ruhuna en çok yakışan bir simgeydi. Ancak, Merton Kate'in şu anda Milly'nin çok güçlü varlığının etkisi altında olduğunu hemen anladı. Bunun nedenleri kendisinden gizlenmişti. Bu varlık, güvercinlerin hoş renk çeitlerine ve yumuşak seslere olduğu kadar, olağan üstü güzellikte uçuşlara ve kanatlara sahip oldukları düşünüldüğü sürece güvercin gibiydi. Merton böyle ka-

*natlar belli bazı durumlarda kendilerini koruyuculuk göreviyle açabilirlerdi...Kate,bayan Louder, Susan Sepherd ve Berton,özellikle Berton şu andaki rahatlıklarının büyük bir oranda artması için,o kanatların altına sığınmıyorlarmı?"

Berton'da oluşan değişiklikler artık iyice kuvvetlenmektedir. İçinde filizlenen yeni duygularını Milly'e de açıklamaktan artık sakınmaz. Venedik'te Milly'nin evinde konuşurlarken sevgisini³⁰ "Her şeyin en iyisi senin için olacak." diyerek açığa vurur. Bu davranışı ile Milly'e büyük bir yaşam gücü vermiş olur.

Diğer taraftan,ilginç olduğu kadar önemli olan yeni bir gelişmeye de Kate açısından tanık olmaktayız.Berton Venediğe,Milly'nin yanına gitmeden önce Kate ile uzun uzun konuşur. Kate artık ondan kuşkulandığından,geceyi Berton'ın odasında geçirir ve ondan geri dönmesi için söz alır. Ancak bu Berton'nun sorununu çözülmez. Kuşkularını olduğu gibi açıklar.³¹ "Ölmek üzere olduğum için mi ben onunla evleneceğim?" diye sorduğunda Kate'den aldığı oyalayıcı yanıt endişesini bütünü artırır. Korkulu düşüncelerini³² "Böylece o ölünce,ben de doğal olarak paralara mı konacağım?" sorusuna aldığı yanıt,endişelerini yoketmesi açısından,pak doyuru-

cu olmaz. Kate sadece ³³"Elbette parayı ala -
caksın. Biz de doğal olarak özgürlüğe kavuşa -
cağız." demekle yetinir. Sevgilisinin gizli plan -
larından emin olmak için bu yanıt Merton'a yeter -
lidir. Christof Wegelin The Image of Europe in
Henry James adlı yapıtında Merton'daki bilinç -
lanmeyi ve değişimi şöyle değerlendirir.

³⁴"Merton'un öyküsü Kate'a olan ta -
pınmasından, Milly'e olan tapınma -
sına dönüştürülen öyküsü olarak özette -
lenebilir. Bu Strother'in kopyası o -
larak azar azar derinleşen ve bi -
linçlenen bir görüşe dayanır...
Ancak bu oluşum, Merton'u ittiği o -
laydan çok daha basit ve açıktır.
The Wings of the Dove'daki James'
in ahlak duygusunu yansıtan yaşam,
Merton'un karşılaştığı seçenekler
karmagesinin üstündedir. Merton'un
trajedisi doğrudan doğruya Kate ile
olan ilişkisinin sonucudur, ancak
bu trajik olay Kate'in tasarısını
sezinlediği zaman gerçekleşir...
Kate bir geceyi onunla geçirerek
pozarlığı yaptıktan sonra, Merton
Venedikte Milly ile başbaşa kalır
ve kitabın bundan sonraki kısmı he -
men hemen onun bilinçlenme süre -
cini kapar."

Merton Venedik'e gider ve Milly'le bir kaç hafta kalır. Ayrılacağı gün erken bir saatte Lord Mark ile bir çay bahçesinde buluşur. O anda onun Venedik'e neden geldiğini bir anlam veremez. Daha sonra öğrendiğinde ise, iş istan geçmiş olur. Merton'un bilinçlenme süreci bizim çalışma konumuz değil ama, bu bilinçlenmeye neden olan olaylar açısından değinmek gereksinimi duyuyoruz. Merton'un bilinçlenmesi ile düşünce ve davranışlarında kendine karşı uyanan değişimlere Kote ilgisiz kalmaz. Merton'un Milly'e aşık olmasından veya en azından ona iyi davranarak, ölümünü geciktirebileceğinden korkar. Bu nedenle, hemen Lord'u bulur ve ona Merton'la gizliden nasıl nişanlandıklarını anlatır. Lord için bundan daha büyük bir fırsat olamaz, çünkü kendisi de Milly'i sevmektedir. Katı Merton ilişkisinin gerçek yüzünü Milly'e anlattığında, onun Merton ile ilişkisine son verip kendisine döneceğini düşünerek, hemen Venedik'e hareket eder. Öğrendiklerinin tümünü Milly'e anlatır. Ne yazık ki gerçeği öğrenen Milly'nin sonunu noktalar, Merton'u kaybetmesi bütün dünyasını yıkar. Sevgisi yok olunca, yaşam gücü de yok olur.

Bir gün bayan Stringham Merton'a uğrayarak Milly'nin her şeyi öğrendiğini anlatır. Bu haber onu derece üzmele beraber, Lord'un kendilerinden başka hiç bir kimsenin bilmediği gizli nişanları-

rını öğrenmesi, Marton için son derece şaşırtıcı olur. Akılına gelen ilk olasılık Kate olur. Gerçeği öğrenmek için bir kaç soru sorarak yaptığı girişimlerden emin yanıt alamayınca, daha etkili bir uygulamaya girişir.

Milly'nin Elminden hemen sonra Kate'i bulur. Hiç zaman kaybetmeden evlenmelerini önerir. Kendi ciddanı ile hesap başındadır. Milly'nin parasını olmadan evlenmekle kendi kendine suçsuzluğunu kanıtlamak ve iğrenç bir oyunu sevgisine karıştırmadan evliliğini kurtarma çabacındadır. Kate tarafından tepkiyle karşılanan önerisini güyle yapar:

³⁵ "Korkunç oyunumuzu oynadık, biz kaybettik. Huru kendinize borçluyuz, kendiniz ve birbirleri - miz için hissettiklerimize ve bir sonraki günü beklememize borçluyuz. Görüyorsunuz, evliliğiniz kaçınılmaz olarak yanlış olun her şeyi düzeltecektir ve sana bunun için ne kadar sabırsız olduğumu anlatabam. Yapa - cağımız şey bunu sadece duyur - maktır ve bu da yükü hafifle - tecektir...O kadar dürüst bir olgu içerisinde gireceğiz ki, kuvvetli olacağız; geçmiş korkumuza

Böylece Milly ölümünden sonra gelip gelir. Şimdi bunu Milly'nin ağzından dinleyelim.

36 "Karıncıca sen korkuyorsun. Bütün gerçeklerden demek istiyorum. Gerçeği kabullenmek için ona aşıkсан, zaten daha fazla bir şey olamazsın. Ve sen-bu oldukça güzel bir şey- ona aşık olmaktan korkuyorsun."

Merton'un Milly'i sevdiğini inkar etmesi, yaptığı evlilik önerisinin Kate tarafından geri çevrilmesine engel olamaz. Kate olaylarının akışının onun yazgısına nasıl bir trajik nokta koyduğunu çok iyi anlar. Merton'a ³⁷ "Onun enisi senin aşkıdır. Sen başka bir aşk istemiyorsun. Biz asla, artık eskisi gibi olamayız. " diyerek trajik perdeyi kendisi kapatır.

Milly lord'ın Kate ile Merton arasındaki ilişkinin gerçek yüzünü öğrenince, tepkisi hiç de aldatılmış bir sevgiliden gelebilecek suçlamalar, saldırı veya öc alma şeklinde görülmez. Büyük bir olgunluk içerisinde, hiç kimsiyi kırmadan gerçeği olduğu gibi kabullenir. Merton ile en son karşılaşmasında, onu ne suçlar ne de herhangi bir şey sorar.

Son umuda senarın Merton'dan gelecek bir inkardı. Ancak, Merton'da kendisinde daha fazla bir güç bulamayınca bunu yapamaz. Böylesine dokunaklı bir durum Merton'u son derece etkiler. Milly'nin ne kadar büyük ve olgun bir insan olduğunu anlar. Bu saygı değer insan, Amerikalı tüm genç kızların saygı simgesidir. Süzeliği, dürüstlüğü ve kötülüğe yabancılığıyla Avrupa'ya uygarlığın ve insancıl ilişkilerin ne olduğunu sergiler. Aşkını ve insanlık sevgisini paraya yağ tutan bir İngiliz, Kate Croy'un karısında sevginin, ruhsal ve ahimsel değerlerin, dünya nimetlerinden ne kadar üstün olduğunu kanıtlarken, iki ülke arasındaki ayırımı da belirler. Merton, Milly'e, kendisini Kate'in ihtiraslı kollarından kurtardığı için teşekkür bile eder.

Acaba Milly ölümüyle yonik mi düştü sorusunun yanıtını, James, Merton'u Milly'e aşak ederek verir. Milly'nin annesi onda ölümsüzeşir. Milly'e kazanan kuyu Kate'e mezar olur. Christof Wegelin The League of Europe in Henry James adlı kitabında bu ügü trajik olayı şöyle tanımları ³⁸ "...Milly'nin dramı Kate Croy'un ve dahası Merton-Dansher'in de dramına dönüşür."

Roman tümüyle ele alındığında The Wings of the Dove birbirinden oldukça ayrı iki top-

lunun ve uygarlığın niteliklerini bireysel yaşantı ışığında aydınlatmaktadır. Bir yer de diyebiliriz ki, Henry James çağında yaygın olan ve özellikle kendisinin inandığı bir felsefe olan Batı'nın görümlüştüğünü vurgulamaktadır. Kate'i bu açıdan da değerlendirmemiz, hem kendisini hem de Avrupa-Amerika ilişkisini hakkıyla anlamamıza son derece yardımcı olur. Kate'in yanlış ve iğrenç diye nitelendirdiğimiz davranışları, onun kişiliğinin ötesinde toplumsal bir üründür. Çünkü bir çoğundan alıp, ancak pek azını zengin ^{ve} tüm üyelerinin insanca yaşama gereksinimlerini karşılayamayan yine o toplumun yasalarıdır.

Billy ise Amerikan saflığı içerisinde, onu aldatan ve kötüye kullanan bu maddeci İngiliz toplumunun görümlüştüğünün kurbanıdır. Van Dyck Brooke New England: Indian Summer adlı eserinde, büyük bir hayranlık içerisinde keştukları Avrupa selinde, bu saf Amerikalı kahramanların boğulmalarını şöyle tanımlar:

³⁹ "Bular eşyaların kenarlarında veya yüzeyinde kaldılar. Avrupa'ya daha uygun bir günde fırlatılıp atılan bir tatil oyuncakları gibi davranılmak üzere, bazıları alıştırıldı, bazıları da kendirildi; ancak, çoğu kez, Avrupa'da bulunma onların dramını oluşturdu. Bir çoğu şu

"veya bu şekilde kendi yaşıntılarını Avrupa'nınki birleştirmeyi istediler. Onlar eğer Avrupa tarafından aldatılmadıysa da, Avrupalılarca aldatıldılar ve büyülendiler. Önce büyülendiler sonra aldatıldılar; çünkü onlar çoğunlukla masum, bakir, dürüst ve temiz kalpli insanlardı ve hemen hemen her kez üzüntüyle karşılaştılar... Aldatılan masumiyet, eski karanlık dünyanın acımasına terk edilerek, önce ilgisi çekilen sonra aldatılan, yokedilen ve fırlatılıp atılan Amerikan Masumiyetidir... İşte Billy Theale'in öyküsü budur... ve o, başlangıcından sonuna kadar içine sürüklendikleri dünyenin, büyük Avrupa dünyesinin, özellikle İngiltere'nin kendini beğenmiş, acil, bozulmuş, terbiyesiz ve aç gözlü dünyesidir. Bu, aslında James'in İngiliz sosyetei için hissettikleridir... Bu, James'in ilgisini çekip, onun Amerikalı kahramanlarını büyüleyen ve aldatan dünyadır."

Henry James tüm kahramanlarını psikolojik gerçeklik açısından oldukça başarılı şekilde sergi-

larken,kişiliklerini bağlı oldukları toplumsal yapıyla değerlendirmeye çalışıyorlar ve böylece daha da somutlaştırıyorlar. Böylece 'Uluslararası İlişki' teması bir Kate Grey, Merton Bencher ve Billy Theale'in dramatik Etkileşiminde Amerika-İngiltere ilişkisinde Yeni Dünya ile Eski Dünya'nın ayrılıklarını sosyal açıdan daha anlamlı kılar. The Wings of the Dove 'da görüldüğü gibi 'Uluslararası İlişkiyi' işleyen diğer yapıtlarının ortak yönü , Batıdan Amerika'ya göre sosyal açıdan çürümlüğüdür. Amerikalı kahramanlar Amerikan masumiyetinin dışındadırlar.

THE AMBASSADORS

ÖZET

Henry James'in Avrupa-Amerika ilişkisine

değinen en önemli bu yapıtta bir Amerikalının Avrupa tecrübesi konu edilmektedir. Romanın olay örgüsünü şöyle özetleyebiliriz: Romanın kahramanı Lambert Strother Amerikalı bir gazete yazarıdır. Massachusetts'in Wollset kasabasında yaşamaktadır. Bu kasabada çıkan "The Wollset Review" gazetesinde çalışır. Gazetenin sahibizengin dul bayan Newsome'dır. Ellilerinde olan Lambert patronuyla nişanlıdır, daha doğrusu aralarında bir anlaşma yapmışlardır.

Bayan Newsome'in genç oğlu Chadwick Newsome bir kaç yıldır Amerikayı terketsi,Avrupada yaşamaktadır. Annesi ve diğer yakınları onun Avrupa'da aldatılarak sefil bir hayat sürdürdüğüne inanırlar. Bu nedenle bayan Newsome,Strother'i oğlunu ikna ederek,Amerika'ya geri götürme görevini verir. Eğer başarabilirse,patronuyla evlenecek ve büyük bir mirasa konacaktır.

Strother bu görevi büyük bir memnuniyetle kabullenir. Chad'i Amerika'daki yegantısı ile haylaz,bilinçsiz ve kişiliğini bulamamış biri

olarak tanıdığından , bu görevi yerine getirmeye kesinlikle kararlıdır. Tek amacı budur. Ancak bunu sadece bayan Newsome ile evlenip, milyonlara kenabilmek amacıyla yapmaz. Daima iyiliği düşünen, başkalarına iyilik yapmak isteyen yardım sever bir insan olduğundan, Şhad'ı Amerika'ya geri götürmekle, hem bir genci başıboş ve amaçsız yaşamından kurtararak, hem de annesini mutlu ederek tüm aileye yararlı olabileceği kanısındadır.

İşte bu düşünceyle, Lambert Strether bir gemiyle Amerika'dan ayrılır. Gemi Londra'ya devam etmek üzere, kısa bir müddet için Liverpool'da demirler. Bu iki şehir arası yolculukta Maria Costrey ile karşılaşır. Bayan Costrey Avrupa'da yerleşen bir Amerikalıdır. Avrupa'yı gayet iyi bilmektedir. Aynı zamanda Strether'in arkadaşlarından bazılarını da tanımaktadır. Bunlardan bir tanesi Avrupa'da oturan Amerikalı Avukat Weymarsh'dır. Strether onunla Liverpool'da buluşmayı planlamıştır. Ancak arkadaşı orada yoktur ve Chester'de buluşmak üzere bir not bırakmıştır.

Böylece Strether bayan Costrey ile karşılaşmak zorunda kalır. Gidererek iyi arkadaş olurlar. Akşam yemeğine beraber çıkıp, sonra da tiyatroya giderler. Birbirlerinden okadar hoşlanırlar ki, her şeyi hiç çekinmeden, senki eski dost-

larnış gibi açıklıkla konuşabilirler. Bayan Gostrey Baymarsh'ı Strether ile kıyaslayarak aptal diye nitelenecek kadar samimi bir iltifatta bulunabilir.

Strether ile Baymarsh buluştukten sonra Paris'e giderler. Ancak Chad orada yoktur. Can - nasıe gitmiştir. Chad'in evinde John Little Wilham adında bir genç arkadaşı kalmaktadır. On - dan öğrendiğine göre, Chad bu gezisini bir kadın - la yapmaktadır. Bir kaç gün sonra Gostrey de Pa - rise gelir. Gostrey bu kadını sürüklü olarak sa - vunmaktadır. Onu okul yılllerinden tanımaktadır.

Bir akşam Baymarsh, Gostrey ve Strether ti - yatroya giderler. Chad ile ilk karşılaşma burada olur. Bu buluşma Strether için çok önemli bir e - lay, Chad'i değerlendirmesi açısından bir dönüş noktası haline gelir. Çünkü Chad'i düşündüğünden çok değerlik bulur, n yargıları yavaş yavaş sili - nir.

Tiyatrodan sonra ikisi başbaşa kahve içmek üzere gidip konuşurlar. Strether ona Amerika'dan Paris'e ne amaçla geldiğini aakca anlatır. Gün - ler getikce birbirlerini daha yakından tanırır ve dostlukları ilerler. Bütün sorun Chad'in öz - gürlü olup olmadığı, yani hayatına bir kadının gi -

larmış gibi açıklıkla konuşabilirler. Bayan Gostrey Baymarsh'ı Strether ile kıyaslayarak aptal diye nitelenecek kadar samimi bir iltifatta bulunabilir.

Strether ile Baymarsh buluştuktan sonra Paris'e giderler. Ancak Chad orada yoktur, Can - nesée gitmiştir. Chad'in evinde John Little Bilham adında bir genç arkadaş kalmaktadır. On - dan öğrendiğine göre, Chad bu gezisini bir kadın - la yapmaktadır. Bir kaç gün sonra Gostrey de Pa - ris'e gelir. Gostrey bu kadını sürüklü olarak sa - vunmaktadır. Onu okul yıllarından tanımaktadır.

Bir akşam Baymarsh, Gostrey ve Strether ti - yatroya giderler. Chad ile ilk karşılaşma burada olur. Bu buluşma Strether için çok önemli bir o - lay, Chad'i değerlendirmesi açısından bir dönü - ş noktası haline gelir. Çünkü Chad'i düşündüğünden çok değişik bulur, ön yargıları yavaş yavaş sili - nir.

Tiyatrodan sonra ikisi başbaşa kahve içmek üzere gidip konuşurlar. Strether ona Amerika'dan Paris'e ne amaçla geldiğini açıkça anlatır. Gün - ler geçtikçe birbirlerini daha yakından tanırlar ve dostlukları ilerler. Bütün sorun Chad'in öz - gürlü olup olmadığı, yeni hayatına bir kadının gi -

rip girmemiştir. Strether bu yüzden oldukça endişelidir, çünkü eğer böyle birşey vasse Amerika'ya dönüş gecikebilir veya tamamen aksayabilir. Bu arada Chad iki arkadaşını Strether'a tanıştırmakta ısrar eder. Tanışma bir partide, ressam Gloria'nın bahçesinde olur.

Anne Madame de Vionnet bir Fransız kontu olan babasından seneler önce ayrılmış bir duldur. Maria adlı kızı ve kendisi o kadar güzel ve genç görünümliydürler ki, Strether Chad'in sevgilisinin hangisi olduğuna karar veremez. Hatta Costrey bile bundan kesinlikle emin değildir. Ancak yaşıtlı olması nedeniyle kızına daha fazla mesaliy tanırılar. Strether Little Salham ve onun arkadaşı bayan Barrace ile konuşmasına karşın sorun bir türlü açıklığa kavuşmaz.

Ancak bir partide onlarla tanıştıktan sonra herşey aydınlanır, Chad'in sevgilisi anne M. de Vionnettir. Strether onu çok beğenir. Onları birbirleri için yaratılmış gibi düşünür. M. de Vionnet'in bayan Newsome'a mektup yazıp herşeyi anlatması istemini, Strether memnurlukla kabul eder.

Bu arada Strether bayan Barrace'den M. de

Vionnet'in sosyal ve dini nedenlerden ötürü ke-
casından resmen boşanmayacağını öğrenir. Bunun
üzerine Strether onu savunur ve Chad'ın Amerika-
ya dönmek için doğru olmayacağını belirtir. Çün-
kü M.de Vionnet bir bakıma yetiştirmiştir. Onu
bırakmak vefasızlık olacaktır.

Durum gittikçe karmaşıklaşır. Strether'in
yükümlülüğü artmaktadır. Bir tarafta bayan News-
some, hasret ve ihtiyaç içerisinde oğlunu bekler-
ken bir anne, diğer taraftan birbirine çok yakı-
şan genç sevgili bir çift vardır.

Kafası böylesine karmaşık sorular ile yo-
rulan Strether, sessizlik içerisinde dinlenebil-
mek amacıyla Notre Dame Katedraline gider. Ora-
da M.de Vionnet ile karşılaşır. Kısa bir söyle-
şiden sonra, öğle yemeği için çıkarlar. Söhrunu e-
nine beyuna tartışırlar. Strether bayan Newsome
a yazdığı mektuptan baheder. Onu korumak iste-
diğini söyler. Ancak Chad'ın Amerika'ya dönme -
si gerektiğini de açıklar. Bu son haber M.de
Vionnet'i ürkütür, çünkü Chad'i kaybetmek iste -
memektedir. Diğer bir buluşmalarında M.de Vi-
onnet bu korkusunu açığa vurarak, hayatta hiç bir
güvencesi olmadığını ağılayarak söyler.

Strether kesin kararını bir türlü veremez
sürüklü vakit kazanmak ister. Oysa bayan Newsome
çok sabırsızdır, Strether'dan haber beklemektedir

Üç gün sonra bir şyary telgrafi yollar. Strether ya bu işi hemen bitirip, Chad ile Amerika'ya dönecektir, ya da bayan Newsome Paris'e yeni elçiler gönderecektir. Bunlar bayan Newsome'ın kocası Jim Pecoock ve Jim'in kızkardeşi Memie'dir. Büyük kızı Sarah da daha sonra onlara katılır. Memie genç ve güzel bir kızdır. Bayan Newsome Chad'ı onunla evlendirmek niyetindedir. Strether bu yeni elçilerin gelmesini hiç istemez. Onlardan, bilhassa Sarah'ten çekinir. Chad'e gelince, o Amerika'ya dönmeyi çok ister. Her şeyi olduğu gibi bırakıp, hemen ayrılmayı düşünür. Buna karşın Strether, bir yandan Avrupa yaşantısının hayranı olarak, diğer taraftan E. de Viennet'in yalnız bırakılmak için hiç gitmek niyetinde değildir. Görkemli Avrupa yaşamının tadına vararak, doyasıya yaşamaya daha yeni başlamıştır. Bu sırada Maria Paris'tek kısa bir zaman için ayrılır, daha doğrusu kaçar. E. de Viennet'in okul arkadaşları olduğundan, kendisini sahneden çekmek ister.

Bundan sonra sahne Strether açısından biraz değişir. Bayan Newsome artık ona boğur ve yazışmayı keser. Strether sürekli düşünür. Amerika'da boşa giden gençliğini bir film şeridi gibi tekrar seyrederek. Boşa geçen boş yıllarına acır. Şimdi gününü gün etme, gerçek anlamda yaşamın tadına vararak, hayatın özünü yaşamaya çabasıdadır.

Bir gün yeni elçiler gelirler. Üçünün de görüşleri değişiktir, birbirini tutmaz. Abla Sarah M. de Vionnet'den hoşlanmaz. Kibar davranmaya kararlı olmasına karşın, zaman zaman kendini tutamayarak, ondan hoşlanmadığını belli eder. Chad'in onu terk edip Amerika'ya eve dönmesini kesinlikle ister. Jim ise buna karşıdır. Avrupa yaşantısının Chad ve Strether'a iyi geldiğini ve daha mutlu olduklarını savunur. Çünkü o bazı parasal hesap çıkarlarının peşindedir. Eğer Chad dönerse, annesi işi tamamen ona bırakacaktır. Bu da Jim'in işine gelmez. Mamie'ye gelince o Chad'i kaybettiğine hiç üzülmez. Hatta mutludur bile, çünkü Little Bilham'dan hoşlanmış ve ona aşık olmuştur. Strether durumun farkındadır. Bilham ile konuşur ve Mamie ile evlenmesine önerir.

Pecock'lar bir haftalığına, İsveç'e dinlenmek için giderler. Weymarsh ve M. de Vionnet de onlarla birlikte dir.

Strether Chad ile tekrar görüşür ve M. de Vionnet'i bırakmamasını, eğer böyle bir şey yaparsa haksızlık edeceğini söyler. Pecock'ların onun için değil kendisi için geldiklerini belirtir. Oysa Chad'in niyeti başkadır, hala Amerika'ya dönme olanağından söz eder.

Strether, Peacock'lar Paris'ten ayrıldıktan sonra , bir ay kadar kendi başına Paris'te kalır. Bir gün zincir kenarında gezinirken, bir kayıkta bir kadın ile bir adam görür. Bunlar M. de Vionnet ile Chad'ın başkası değildir. Oldukca samimi bir hava içerisindeyler. Bu görünüm Strether'i oldukça sarsar, çünkü onların hafta sonlarında böyle gizli den buluştuklarını bilmiyordu. Kendisine bundan hiç bahsetmemişlerdi.

Chad hakkındaki iyimser düşünceleri biraz değiştirir. Avrupa'da kalıp M. de Vionnet ile beraber kalması için Chad'e ısrar eder. Bu arada M. de Vionnet Strether'i davet edip, onlar için yaptığı fedakârlıklara teşekkür eder. Maria da Strether'a Paris'ten niçin kaçıdığına itiraf eder. Maria, M. de Vionnet ile Strether arasındaki ilişkiyi biliyordu. Strether'i çok beğendiği, hatta sevdiği için yalan söylemek istememişti. Bu nedenle sessizce aradan uzaklaşmıştır.

Kitabın son kısmı, başlangıcın tam karşıtı olarak çelişkili bir durum sergiler. Başlangıçta Strether, Chad'i ikna edip Amerika'ya geri götürmekle görevliydi. Oysa sonunda, tam aksini yapma durumunda kalır. Chad'i Avrupa'da kalmaya zorlar.

Kendisine gelince, onun için her şey bit-

miştir. Bir hiçle karşı karşıyadır. Avrupa'ya gelmesindeki amaç açısından görevini başaramamış ve Bayan Newsome ile bütün ilişkileri kesilmiştir. Hem onunla evlenememiş, hem de onun maddi olanaklarından yoksun kalmıştır. Yaşamının bir dökümünü yapmış; gerçekçi bir açıdan insan karakterine değerlendirmeyi öğrenmiştir.

THE AMBASSADORS

Bir çok yapıtlarında ondokuzuncu yüzyıl Amerikan Edebiyat Dünyesinde yaygın olan 'koz-mopolitanizme' bağlı kalarak, Henry James The Ambassadors'de 'Uluslararası Tema' Avrupa-Amerika ilişkileri içerisinde işlemektedir. Bu yapıtta geçen Avrupa ülkesi, James'in İngiltere'den sonra en çok hoşlandığı Fransa'dır. Yazar kültür merkezi olarak Paris'i seçer ve oraya yerleşir. Seçtiği kahramanlar diğer yapıtlarında olduğu gibi yüksek tabekadan seçkin kişilerdir. Avrupalı dostları da öyle hali vakti yerinde, hayatlarını güvence altına almışlardır. İşte 'Uluslararası Tema' her iki toplumun böyle sivrilmiş tiplerinin karşılaştırması şeklinde işlenir.

Bu karşılaştırmalardaki Avrupa-Amerika ilişkisi, ahlak ve davranış açısından ortaya konur. Her iki ülkenin sahip olduğu farklı ahlak anlayışı belirlenir. Bu farklılık romanın kahramanı Strether'in bilinçlenmesi şeklinde gelişir. Hikaye ilerledikçe, Strether aşama aşama Parisi ve Parislileri daha iyi tanıır, tanıdıka da değişir. Bu bilinçlenme ve değişim süreci bize bir anlatıcı veya yazarın kendisi tarafından verilmez. Christof Wegel'in The Image of Europe in Henry James adlı kitabında dediği gibi ⁴⁰"Hikaye bütünüyle kişisel

"sel bilincin hikayesidir." Hikayede doğrudan doğruya verilmiş bir Avrupa veya Amerika tasviri yoktur. Böyle olmasına karşın, kahramanların bu ülkeler hakkındaki deneyimleri karşı - lıklı olarak ortaya konuk.

Önce bir Amerikalı, daha sonra bir kağıt tenesi Avrupa'ya gelir. Avrupa'ya gantasını ve Avrupalıları yakından tenirler. Onların düşünce, karar verme ve yaşamlarındaki ayrılıkları görürler. Onlar hakkında gerçekçi deneyimler edinirler. Şüphesiz ki, diğer taraftan, Avrupalılar da aynı fırsatlara sahip olurlar.

Uluslararası Tema'nın tıpkı bir tiyatro sahnesindeki gibi ele alınıp, bizzet kahramanların kendileri tarafından işlenişi ilk defa The Ambassadors'da uygulanır. Bu oyuncu Lambert Strether 'dir. Amerika'dan Avrupa'ya özel bir görevle gelen bu ölçü bir Amerikalı tipi canlandırmaz. Her iki ülke arasında boş kuran bir gözlemcidir. Christif Wegelin The Image of Europe in Henry James adlı kitabın da işaret ettiği gibi bu gözlemcilik ⁴¹ "...gördükleri pei kolojik ve ahlaki gerçeklerin yansımasıdır." Ancak Strether'i bir ⁴² "bir hayal adamı" gibi görür, daha doğrusu James'ın bu kendi deyimine katılır.

Bu biraz abartılmış veya çok yüzeyden verilmiş bir yergi gibi gözükmektedir. Sanırım Strether'in aşırı iyimserliği biraz da aceleci ve peşin karar veriş i bu keniyı uyandırmaktadır. Oysa Strether, Chad'i Avrupa'da bırakıp bayan Newsome ile ilişkisine son verme ünneğinde görüldüğü gibi psikolojik gerçeklerin gereklerini yerine getirmiştir. Chad umduğu gibi çıkmamıştı; böyle sine bozulmuş bin insanı, böyle sine bozulmuş bir düplunden koparmanın gereksizliğini anlayarak, bayan Newsome gibi Amerika'ya dönmesi için ısrar etmemiştir. Chad'in değişen anlayışı bayan Newsome'ınki ile çatışmaktadır. Bu nedenle inançları ve görüşleri doğrultusunda hareket etmesi gerekmektedir. Nitekim de öyle yapar; bayan Newsome'ın sağlayacağı maddi çıkarları reddedip onlarla ilişkisini keser. Gözlemleri ve yaşıntısıyla vardığı sonuca uyar, onun aksine hareket etmez. Bu bakımdan bir 'hayal adamı' değildir.

Olaylar her bölüme adım adım bir birine bağlı olarak düzenli bir şekilde akar. Bu akış içerisinde, olayların gelişimine bağlı olarak Strether'in yaşam çizgisi bilgi ve ahlaki değerler içerisinde yükselir, algılar ve bu arada şekil de değiştirir. Bu olgu da Strether hakkında Hegelin'in görüşünü çürütür.

Lambert Strether bir Amerikan küçük kent-

lisi olarak Avrupa hakkında bir çok şeyler duymuştur. Öğrenme ve tanıma merakı içerisinde. Görevi nedeniyle Avrupa'ya gitmek üzere Amerikadan bir gemiyle ayrılır. Paris'e gidip nişanlı ve Patronu bayan Newsome'ın oğlu Chad'i annesine götürmeye ikne edecektir. Luddra yolunda Maria Costrey adında bir bayan ile tanışır. İyi ahbab olurlar. Tanışalı daha bir kaç saat olmuştur ama Strather çok şeyler hisseder. Daha ilk anda bu yeni yerlere ve insanlara karşı hayranlık duygusu içine girmeye başlamıştır. Avrupa'ya yeryeşmiş bir Amerikalı olarak Maria Avrupa'nın bilgi bakımından Amerikadan daha üstün olduğunu söylemektedir. Strather'in bu duygusunu James bir yazar-anlatıcı olarak şu ön yargılı cümlesiyle belirtir: ⁴³"Strather'a öyle geliyordu ki, Miss Costrey kendisinin bilmediği şeyleri biliyordu."

Burada duygu kelimesinin seçilişi rastgele değil, anlamlıdır. Bir başlangıç, bilinçlenme aşamasının ve gelişiminin ilk adımıdır. 'Anladı' veya 'öğrendi' sözcüklerini de kullanabilirdi. Ama o zaman bir başlangıç değil, bir sonuç olurdu. Belki James kelâmeyi bu anlamda almadı. Önemli olan bu izlenimi uyandırabilmesidir.

Christof Wegelin The Image of Europe in the
Henry James adlı yapıtında bu kanıyı şu açıklamasıyla kuvvetlendirmektedir.

44 "The Ambassadors'daki araştırma çoğunluk-
Avrupa görünümüne bağlıdır; bu araştır-
manın sonunda Strether görür ve biz de
onun gördüklerine ilgi duyarız."

Başlangıçta göremiyor, çünkü bilgisiz, bilinçsiz
ön yargılıydı. Ancak en sonunda görebilecektir, çün-
kü bilinçlenir. Bu yapıtın en büyük özelliği ve dik-
katleri toplayan odak noktası sıfırdan, hatta yenil-
giden başlayıp, adım adım ilerlemek ve bilinçlenme
gelişimini okuyucuya sayfa sayfa göstermektir. Bu
ilerleme ve bilinçlenme bir yaşam ve bir Avrupa
dersidir. Avrupalıların bilgi ve uygarlık düzeyin-
deki üstünlükleri elbette Amerikalıların davranış-
larını etkileyerek kültür seviyelerini yükselte-
cektir.

Avrupalı hayranı olarak, artık Amerikalılar
da en basit bir şeyse bile Avrupalı gibi hareket et-
me gereğini duyarlar. Strether Weymarsh ile bir
öğleden sonra gitmesi gerektiğini söylemek için
sabahleyin bayan Costrey'e uğrar. Kahvaltısını bi-
tirmek üzere olan Maria ile masada karşılaşır.
James açıklayıcı olarak araya girer ve şöyle der:
45 "Bayan Costrey gitmeden önce, Strether'a kahval-
tının Avrupa'da ısmarlandığı şekilde ısmarlamayı
öğretmelidir."

James burada Amerikalı gözüyle Avrupa üstünlüğü günü kenetlenirken, kendi öz eleştirisini de yapmaktadır. Bir yanda körü körüne bir Avrupa hayranlığı; diğer tarafta ise Avrupalının yardımı olmaksızın davranışlarını düzenleyemeyen Amerikalının keyfisi ve beceriksizliği. Avrupa'ya özgü her şeyin daha üstün olduğu kabul edilmesi ve hemen öğrenilmesinin gerektiği vurgulanmaktadır.

Strether Chad ile ilk defa bir tiyatrodaki karşılaşır. Bayan Costrey ve Baymarsh onunla beraberdir. Saat on sıralarında localarına genç birisi girer. Bu kibar görümlü kişi Chad'dır. Strether onu çok değişik bulur ve oldukça geçirir. Çünkü Chad'ı Amerika'daki halıyla bilgisiz, kaba ve haylaz bir insan olarak biliyordu ve yine öyle bileceğini sanıyordu.

Şimdi bu yargılamayı, Paris'de tiyatrodaki karşılaşmadan sonraki yeni durumla kıyaslayalım: Aynı kişinin bir kaç yıl sonra, Paris izlenimleriyle, yine aynı yargı üzerinde bıraktığı izlenimler eskisinden oldukça farklıdır. Strether'in Chad hakkındaki bütün eski görüşleri aniden yokolmuş, karşısında önceki kişiliğiyle hiç ilgisi olmayan yepyeni birisi vardır. Biz okuyucular da Strether'den gelen yepyeni yargılarla karşılaşırız. Chad artık olgunlaşmış ve ağırlaşmıştır. Nasıl davranılacağını bü-

renmiş, kibar bir insan olmuştur. Strother onu şöyle tarif eder.⁴⁶ "Chad mükemmel bir şekilde hareket etti. Üyle ki insano nasıl davranılacağına bildiği ve öğrendiği izlenimi veriyor."

Chad yirmi sekiz yaşında bir gençtir. Sağ-
larındaki aşarın bir kaç tel Strother'in dik-
ketini çeker ve kendini onun yanında genç hisse-
der. Chad için ⁴⁷ "kendisi bana genç hissettire-
cek"dir. Oya kendisi ellilerindedir. Bu sırada
James tekrar araya girerek şu yargıda bulunur:
⁴⁸ "Eğer Strother kendisini genç hissediyorsa,
bu Chad'in yaşlı görünüşündedir. Burada anla-
tılmak istenen fiziki görünüm değil, onun aklı-
nda yatan ve Strother'in zihninde uyanan Chad'de-
ki olumlu değişikliklerdir. Yirmi sekiz yaşın-
daki bir gençlin eili yaşında bir kişi ile diya-
log kurması, onun olgun ve erdemi bir kişilik
kazandığını vurgulamaktadır."

Chad'deki bu değişiklik, sadece kişinin ken-
di içindeki kişisel bir değişiklik olarak veril-
mez. Bu olumlu yönde, içinde yaşanan çevre-
nin ve toplumun, yani Paris'in etkisi de yazar
tarafından gösterilir. Diğer bir deyişle, kişide-
ki değişiklikler sosyal ve toplumsal kökenlere
dayandırılır. Paris sosyal ve kültürel ilişkiler
açısından Bellot'tan ya da Avrupa Amerika'dan
çok daha üstün bir uygarlığa sahiptir. Hızlı bir
sanayileşme aşamasında olan Amerika'da tek de-

Her değeri paradır. Maddi değerlerin birleşik ü-
çü olduğu bu toplumda, üst yapı kurumları olarak
kültürel kuruluşlar sönük ve ürünleri kısardır.
Oysa tarım kapitalizminden sanayi kapitalizmine
geçiş Avrupa'da Amerikadokinden çok daha yavaş
ve çalkantısızdır. Bu nedenle, her ne kadar top-
lumun yönetici gücü burjuvazi ise de, feodal ka-
lantılar yaşamını sürdürebilmektedir. Eskiye bağı-
lılık daha fazladır. Makinalaşma çok ilerlemedi-
ği için, kişi özgürlüğüne daha rahat ve kuvvetli
hissedebilmektedir. Tüm bu olgular Paris'de Pa-
ris yaşantısına yansımıştır. Bu da Strathor'a
Paris'i sevdirten bir nedendir. Jin'a şöyle
der:⁴⁹ "Çünkü, gürdüğün gibi Paris'i çok sevdim.
Diyebilirsiniz ki onu aşırı derecede sevdim." Bu
sevgisini Paris'in güzel bir betimlemesi ile
kanıtlar. Orada büyük bir hazur duyar.

50 "Akşam üzeriydi, ancak gündüz u-
zundu ve Paris her zamankinden
daha etkiliydi. Çiçeklerin ko-
kusu akekaları doldurmuştu, do-
vamlı olarak merakçuların ko-
kusuna getiren rüzgar burnunu
dolduruyordu."

Paris sevgisi sadece doğal güzelliklerin be-
timlenmesiyle kalmaz. Paris, aynı zamanda daha ge-
niş olanaklara sahiptir. Değerli şeyler en kolay
ve en ucuza bir şekilde elde edilebilir. Aynı

zamanda bütün ve yetenekli sanatçıların konuş-
malarına ve tartışmalarına kültürel bir merkez o-
luşturur. Bu bakımdan Ströther'in Paris sevgi-
si bir kat daha artar. Paris'e geldiğinin ilk
haftasında şöyle der:

51. "Susuzluğu hem Fransa'ya özgü hem
de diğer başka şeylerin en i-
yisinin en ucuz ücretle öyre-
nilebileceği ve her çeşit e-
kalla insanlardan ve yurttaş-
ların bir amaç için nefes de-
recede hiç bir topluluk oluş-
tuğu bir yerdir."

Burada asıl önemli olan, yeni James'in vermök
istediği şey Paris'in güzelliği veya Avrupa'nın
üstünlüğü değildir. Dikkatimizin üzerinde top-
lanması gereken odak nokta Collet'ten farklı ni-
telikleri olan bir toplumsal çevrenin ve onun in-
sanlarının Ströther'de oluşturduğu değişiklikler
ve yarattığı canlılıktır. Paris çevresinin bu et-
kisine The Novels of Henry James adlı eserinde
Oscar Cargil de katılmaktadır.

52. "Parisi ve Little Bilham'ı bera-
ber düşünerek, Ströther Chad'in
büyümesine nefis bir yerde ve
büyümesine ilginç bir arkadaş
ile yaşarken, Collet'teki gibi
aynı kalamıyacağını düşünür."

Asıl konu işte budur, Strether'in yepyeni bir dünyaya girdiği yeni şeylerin etkisiyle bilinçlenmesidir. Prof. Dr. Engin Aytür Henry James ve Roman Sanatı adlı kitabında bu değişikliği şöyle belirtmektedir. ⁵³ "Avrupa'da yüz yüze geldiği değerlerin etkisi altında Strether'in yavaş yavaş değişmesi, yeni bir yaşama konusu kazanmasıdır."

Strether Wollcott'e küçük bir kasaba yaşantısı dışında çıkmamış, dar bir çevrede durgun, hoy hocasız ve soluk bir yaşam sürdürmüştür. Elli yaşına kadar, bu basma kalıp yaşantının farkına bile varmamıştır. Oysa Paris'te bambaşka değerlerin ve görüşlerin bizi inceldirdiği bir yaşam şekliyle karşılaşmıştır. Bu yeni dünya onu sermiş ve bilinçlendirerek aklını başına getirmiştir. Değişik görüşler kazanırken, geçmişteki yaşam filmini kendi kendine tekrar soyzeder. Hayatında önemli ve renkli sayılabilecek hiç bir olay olmamıştır. Bütün yaşama sanki air hiçtir. Çok üzülür ve yapmadığı her şey için pişman olur hatalarına anlar. Henry David Thoreau'nun Walden'de dediği gibi 'Hayatın özünü' yaşamamanın gerekliliğini anlarken Little Gleebe'nin ünlü söylevini verir:

54 "yaşayabildiğin kadar yaşa, bunu yapmamak hatadır. Hayatın'ı yaşadığın müddetce, özel olarak yaptıkların pek o kadar önemli değildir...Bunu şimdi anlıyo-

"San. San daha önceleri bunu yeterli derecede yapmadım-ve şimdi şimdi ise yaşıyorum, gördüğüm her şeyi yapamayacak kadar yaşıyorum. Oh, gerçekten görüyorum, en azında sizin inanmayacağınız veya benim anlatamayacağım kadar. Çok geç artık. Öyle görünüyör ki, benim varlığımdan habersiz dahi olmadan, tren benim için istasyonda epoyce bekledi. Şimdi onun kaybolan ıslığına millerce öteden duyuyorum. Kaybolan şey yitip gidiyor, burada hata yapma. Benim düştüğüm hataya düşmemek koşuluyla istediğini yap. Yaşa..."

Stretcher'ın kendisinde görülen bu düşünce ve yaşam değişikliği, hikayenin diğer kahramanları hakkındaki görüşlerinde de güze çarpar. Bu değişim süreci ve onunla birlikte Avrupalı ve Amerikalılar arasındaki ayrılıklar hiçbir zaman ekonomik ve sosyal açıdan verilmez. Ancak James'ın bu oluşumların kişi üzerindeki etkilerini tümyle yadsıdığına da idda edemeyiz. Çünkü kişideki psikolojik değişiklikleri veya kişiler arasındaki düşünce ayrılıklarına ^{gösterir-}ken, bunların toplumların kendilerine özgü yapılarından etkilendiklerine değisir. Tabii bu e-

açıklayıcı şekilde değil de doğrudan doğruya bir bilgi olarak verilir. Buna güzel bir örnek olarak Maria ile Strother arasında geçen bir konuşmayı verebiliriz.

Bir gün Strother ile Maria, Chad hakkında tartışmaktadırlar. Konu Chad'ın Amerika'ya dönüşü hakkındadır. Strother Chad'i daha hiç görmemiştir. Henüz tek bir Amerikalıdır, Amerikan düşünce ve anlayışının Avrupa'daki tipik bir temsilcisidir. Chad Amerika'dan ayrıldıktan sonra, annesine hiç yazmamış, adresini unutmuş gibidir. Bu durum bayan Hawsome'ı üzdüğü kadar Strother'a şifalandırır ve Chad hakkında olumsuz düşüncesine neden olur. Gysa Chad'ın bu ihmali Maria'da aynı tepkiyi doğurmaz. Şaşkınlık içerisinde Strother'a ⁵⁵ "Annesinin mektuplarını yanıtlamak ahlaksızlıktır?" diye sorduğunda, aldığı yanıt daha da şaşırtıcıdır: ⁵⁵ "Oh ahlaksızlığın en büyüğüdür."

Aynı olay karşısında Avrupa ve Amerikan düşünce sistemlerindeki ayrılık belirtildiğinde, bunun sadece kişisel yapıdan doğmadığını, onları çevreleyen toplumun da oldukça önemli bir etkene olduğu kanıtlanmaktadır. Bu toplumsal etkiyi, Chad'ın mektup yazmayışının nedenini gösterirken, bayan Estrey'in ağzından duymaktayız. ⁵⁷ "Düşündüğüm şey çevresinin onun üzerinde yaratabileceği muhtemel etkidir."

Tartışma devam ederken, toplum yapılarındaki ayrı-
lıkların meydana getirdiği alt yapı kuruluşlarının,
yani Amerikan kapitalist sisteminde hızla sermaye
birikimini yoğunlaştırıp sanayileşmesi, üst yapı
kurumları olarak o toplumun bireylerinin düşünce,
anlayış, ahlak ve tüm değer ölçülerini de etkiledi-
ğine tanık oluyoruz. Amerika'da ekonomik yapı ser-
mayenin her gün biraz daha artmasını isterken, kişi-
leri de her gün biraz daha fazla kazanmaya zorlu-
yor. Toplumun üyelerini saran çember bu olunca ki-
şi için tek düşünce, tek amaç ve tek ölçü para olu-
yor. İşte bunu Amerikan toplumunun dışındaki ve
Avrupa'da yaşayan bir kişinin, Maria Costrey'in ağ-
zından duyuyoruz. Strether Chad'ın Amerika'ya dön-
mesiyle ⁵⁸ "bir çok şeyler kazanacağını" söyledi-
ğinde Maria şöyle bir yorum yapar: ⁵⁹ "Tabii ki çok
para kazanacak demek istiyorsun."

James bu cümleyi Maria'ya söyletmekle Avru-
panın Amerika kadar bozulmediğini ve kokuşmadı-
ğını anlatmaktadır. Amerika'da her şey madde, ya-
ni para ve bu maddi olanakların sağlayacağı dün-
ya nimetlerinden alabildiğine kişisel çıkar sağlan-
mak olmuştur. Bir cümle sonra Strether bunu aç-
ığa vurur. ⁶⁰ "Sadece para değil. Onun için diğer
bazı şeyleri de düşünüyorum: Saygı, refah ve gü-
vence-işi garantiye alacak genel önlemler."

Parasal değerlerin Amerikan toplumundaki
yeri giderek insanların kimliklerini belirleye-
cek kadar önem kazanmıştır. Strether ile Maria

Strether ile Maria arasındaki konuşma devam etmektedir. Strether Chad'i Amerika'da Maria Peacock adlı genç bir kızla evlendirmek istediklerini söylerken, onu bir maddeymiş gibi, Chad'in diğer akrabalarının adıyla tanıtır. Garip olan şey, Maria bu akrabaların hiç birini tanımasıdır. Strether onları, zengin kişiler oldukları için çok ünlü insanlarmış gibi sadece isimleriyle tanıtır. Bu da Maria'nın sabrını taşırır. ⁶¹"Dayan Jim kimdir Allah aşkına?" diye bağıırır. Üfkelidir ama aslında biraz da alay eder.

Şimdi bir de Strether'in yukarı da olduğu gibi, henüz Avrupa deneyimini kazanmamış tipik bir Amerikalı olarak, Chad'in sevgilisi Parisli M. de Vionnet ile olan ilişkilerine bir göz atalım. Strether Chad'i Amerika'ya annesine götürmekte kararlıdır. Ancak bunun için Chad'in özgür olması gereklidir. Oysa Strether bundan emin değil, biraz endişelidir. Özgürlüğünü kısıtlayabilecek tek ve aklına ilk neden bir 'kadın' ihtimali olur. Strether'in M. de Vionnet ile ilk ilişkisi böyle uzaktan ve dolaylı olarak bir kez ile başlar. Chad'e imâlı olarak şöyle sorar: ⁶²"Öyleyse, burada ne için duruyorsun? Eğer ayrılma olanağın varsa, seni burada tutan nedir?" Chad Strether'in ne demek istediğini anlamıştır. Yanıtını yine bir soruyla verir. ⁶³"Bir insanın sadece kadın tarafından mı alıkonacağını sanıyorsun? Wolllett'e böyle mi düşünürler?"

Tipik bir Amerikalı ile Avrupa'da yerleşmiş, oranın kültürünü biraz da olsa almış bir Amerikalı karşı karşıyadır. Avrupa'ya bir Amerikalı, Avrupa deneyiminden geçmiş Chad temsil eder. Amerikan kültürünün temsilcisi olarak Strether ile karşılaşır. Woollett düşüncesi karşısında biraz şaşkındır. Yanlış düşünceleri nedeniyle öfkeli bir şekilde onları suçlarcasına şöyle der: ⁶³"Öyleyse sizin düşük bir düşünce seviyesinde olduğunuzu söylemem gerekir." Bu düşük düşüncenin veya dar görüşün sahibi sadece Strether değil bütün Woollett, hatta Amerikadır.

Strether peşin hükümlü yargılamalarına devam eder. Tanımadığı hatta hakkında henüz en ufak bir bilgi dahi edinmediği M. de Vionnet'i sevmemektedir. Üstelik çeşitli şekillerde suçlamaktadır da. Maria onun hakkında şöyle der ⁶⁵"Ah öyleyse sen hiç te hoş olmayan insanlar hakkında konuşursun." Bu suçlamasını daha sonra alaya dönüştürür. Little Bilham ile konuşurken, Bilham Chad ile M. de Vionnet'in soylu ilişkiler içerisinde olduklarını hatırlatır. Bundan bir kaç gün sonra Strether, Maria'dan M. de Vionnet'in ve kızının kendisiyle tanışmak için can attıklarını öğrenir. Ancak Strether onlara güvenmediği için biraz endişeli biraz da alaycı bir ifadeyle ⁶⁶— "Elbette can atacaklar, çünkü ilişkileri soyludur" der.

Bu peşin hükümlü küçümsene daha sonra karşılaştırmalı bir şekle dönüşür. Rakip,Ched'in ablası Sarah'ın kızı Mamie Pecoock'dır.Strether Mamie'yi kasten abartarak över. Bu övgü ona olan sevgi ve beğeniden çok M.de Vionnet'i veya Ched'in ilişki kurabileceği herhangi bir Avrupalı kadını küçültmek içindir. Mamie Paris'te gördüğü kızlardan çok daha güzeldir onca. Beğenisini Avrupalı kızlar ile kıyaslama yaparak belirtir: ⁶⁷"Mamie,bildiğiniz gibi,gerçekten oldukça sevimlidir. Şimdiye kadar,burada gördüğüm kızlardan çok daha güzeldir."

Bu açıklamalar ışığında,Strether'in şimdiye kadar olan durumu ile bundan sonraki durumu arasında,tam bir dönüş noktası oluşturan ayrılıklar vardır. Özellikle M.de Vionnet ile tanıştıktan sonra görüşlerinde ve değerlendirmelerinde tımdun bir değişiklik olur. Çevreyi yakından tanınması ve bilinçlenmesi hızla artarken,Avrupa ve Avrupalılara karşı olumlu bir yönelim içine girdiği farkedilir. Böylece daha önceki düşünceleri ile tam bir çelişkiye düşer. Ancak bu büyük ve ani çelişkili durum bizi şaşkırtmamalı. Çünkü Strether'in bilgi ve öğrenim sürecinin yeni bir aşaması karşı karşıyayız. Şimdiye kadar Avrupa'yı Amerika'da duydukları ile tanıyor ve saf Amerikan kafesi ile değerlendiriyordu. Şimdi ise,biraz aceleci,biraz peşin hükümlü ve biraz da fazla iyimser olmakla beraber,Avrupa'yı tanıyan bir

güzlemci olarak karşımızdadır.

M. De Vidnet ile bir partide tanışır. İlk gördüğü anda onu ve kızını oldukça beğenir. Konuşmasıyla, giysisiyle ve çekiciliği ile Strether'in ilgisini çeken güzel bir kadındır. Bu güzellikte gizli bir çekicilik ve zerafet vardır.

⁶⁸"parlak ve şeffaf görümlü siyah bir elbise, giymişti; son derece güzeldi ve zayıf olmasına karşın yüzü tembulcaydı, gözleri ise birbirinden oldukça uzak ve biraz da tuhaftı. Gülümsemesi tabii ve donuktu; şapkası pahalı cinsten değildi."

Bu kişisel beğeni daha sonra ülkeler arasındaki ayrımı belirten bir öçe haline gelir. Strether ile M. de Vionnet bahçede sohbet etmektedirler. Son derece hoşnut olan Strether Bolletli birisinde böyle üstün değerler bulamayacağını sanır. Strether'da gözükten değişiklik sadece M. de Vionnet'i değil, Chad ile olan ilişkilerini de tümüyle kapsamaktadır. İki sevgiliyi yan yana görmekten büyük bir haz duyar, çünkü birbirlerine çok yakışan bir bütünün iki tamamlayıcı parçasıdır. Bu birliği iç-

ten gelerek şöyle tanımlar: ⁶⁹" En nihayet iş-
te burada yüz yüzesiniz; sizler birbiriniz i-
çin yaratılmışsınız, beraberliğinizi kutlarım."

Coşku ve beğeniyle iki sevgilinin bere-
berliğini kabullenip onlara övgü yağdırmak, hi-
kayede önemli bir noktadır. Ancak, birşek hi-
kayesinde olduğu gibi iki sevgilinin kavuşma-
sı anlamında değildir. Bu Strether'deki bilinç-
lenme sürecini ve bunun sonucunda iç dünyasın-
daki değişikliği göstermek için kullanılan bir
araçtır. Vurgulanmak istenen Strether'in ruh-
bilimsel dünyasıdır. Prof.Dr.Ünal Aytür'ün
Henry James ve Roman Sanatı adlı kitabında çok
yerinde bir gözlemle belirttiği gibi, birinci
derecede önemli olan olaylar değil, onların St-
rather'in dünyasında yaptığı etkilerdir. ⁷⁰"Dış
dünyada geçen şeyler, örneğin bir tanışma, bir
ziyaret ya da küçük bir gözlem, Strether'in bi-
lincinde dış dünyada taşıdığı anlam ve önemin
çok ötesinde etkiler yaratır, düşünce ve görüş-
lerinin uyanmasına yol açar."

Bunun yanısıra eleştirmen Oscar Cargill
The Novels of Henry James adlı yapıtında so-
runu biraz daha değişik bir açıdan ele almak-
tadır. Strether'in bilinçlenmesinin sonucunda
iç dünyasında ve düşüncelerinde oluşan deği-
şiklikler üzerinde hiç durmaz. Ona göre, aynı

insanın çok kısa bir zaman içerisinde birbiriy-
le gelişecek karşıt durumlara düşmesi büyük bir
hatadır. Bu okuyucuyu güç durumlara sokar. İşte
bu nedenle James'ı okuyucuyu güç durumlara sok
makla suçlar: ⁷¹"James okuyucusu ile büyük bir
oyun oynar, çünkü ilginç çiftler hakkında şüphe
uyandırır, ondan sonra da bu şüpheyi yoketmek i-
çin bütün sanatını kullanır."

Evet okuyucu biraz zor durumda kalıyor
ama, kanımca 'alay etme' biraz abartılmış bir
sav. Çünkü gözden kaçırmamalıyız ki Strether'in
düşünce dünyasındaki bütün bu değişiklikler o-
nun Woollett'li yanın tümden alıp götürmüşü-
tür. Her ne kadar yeni bir görüş kazanmış ve
bilinçlenerek daha iyi görmeyi öğrenmişse de
Woollett ahlak ölçüleri çürümemiştir. Strether
in bu özel niteliğini Christof Mogelin 'hata-
ya karşı direnme" deyişiyle çok güzel bir şe-
kilde betimlemiştir. İlk defa karşılaştığı Fren-
sizlere M. de Vionnet tarafından tanıştırılma-
ması Strether'ı oldukça üzer. Bu kaba davranışa
bir anlam veremediği gibi kibar Parislilerden
de böyle bir şey beklemezdi. Woollett'e böyle bir
şeyin olamayacağını söylerken, onun ahlaksal üs-
tünlüğünü simgeler: ⁷²"Bütün bunlara karşın,
M. de Vionnet onu tanıştırmadı. Woollett öl-
çülerine ve insanlığına göre yanlış bir şey."

Olayların, özellikle tanıştırılmama gerçe-

ğinin Strether'in bilinçlermesinde yeni bir aşama oluşturarak, daha teskinli olması gerektiğini hissettiğine tanık oluyoruz. Daha Emel'eri yaptığı gibi büyük bir iyimserlik ve biraz da peşin hükümle kesin beşenisini ortaya koymaz. Her şeyi iyice düşündükten sonra karar verme gereğini mi duyar. Kendini yapayalnız ve yabancı hissetmeye başlar. Gidererek umutsuzluğa kapılarak, Avrupa'ya beşuna geldiği sanısına kapılır. O sıralarda Victor Hugo'nun 70 bölümlük kitabını çok ucuza alır. Bu fırsat, Woollett'eki hem pahalılık hem de kitabı bulabilme olanakları açısından oldukça sevindiricidir.

Keygılarını M. de Vionnet'e de duyurmak ister, alışveriş nedeniyle çok sevinçli olduğunu belirtir. Bu aşırı hoşnutluk sadece kitabı ucuza almaktan gelmez. Hem görevinde kendisine bir destek, hem de M. de Vionnet'e karşı bir uyarı işaretidir. Ona karşı koz gibi kullanmak istercesine, bu kitabın bütün her şeyden daha kıymetli olduğu savında bulunur. M. de Vionnet bu endişe ve kararsızlığın Strether'a verdiği rahatsızlığı farkeder. Kiliseden öyle yeneği için benaber çıkarlar. Sohbetleri oldukça dostca ve Strether'i rahatlatıcı bir hava içerisinde geçer. Her ikisi de bir birlerine daha yakından açılırlar.

Çok geçmeden asıl sorunu, Chad'ın Ameri-

ka'ya gori dönməsi ve evlenmesi gerektiğini a-
çıkca ortaya koyarlar. Bunun üzerine Strother
düşüncelerini rahatca açıklar. M. de Vionnet'i
çok beğendiğini, ona güvendiğini, Chad ile ara-
larındaki ilişkinin çok temiz, soylu ve hiç bir
parasal çıkara dayansadığı görüşünde olduğunu
belirtir. Görüldüğü gibi Strother'in M. de Vion-
net ile tanışmadan önceki olumsuz ön yargıla-
rı şimdi beğeniye ve güvenceye dönüşmüştür. Av-
rupa deneyiminin meydana getirdiği bilinçlen-
menin neden olduğu bu davranış değişikliği ba-
yan Newsome ile Strother'in Woollett'en çıkış
amacı ile gelişmektedir. M. de Vionnet hakkında
böylesine iyi puanlar vermek ilerde Chad'ın Av-
rupa'da kalması için şimdiden bir ön hazırlık
olabilir. Oysa bayan Newsome böyle bir olasa-
lığa kesinlikle karşıdır. Amerika'ya dönüşün
gecikmesi onu üfkələndirir. Önce hemen dönme-
leri için bir uyarı, daha sonra da yeni elçi-
ler gönderir. Bunlar Chad'ın ablası Sarah, ko-
cası Jim ve kocasının kız kardeşi Mamie'dir.

Sarah tam bir Amerikalıdır. Sert ve bütin
vermez bir baş elçi olarak bayan Newsome'in
temsilciliğini yapar. M. de Vionnet'ten hiç hoş-
lanmaz. Ona güvenmez. Chad ile olan ilişkileri-
nin Strother'in sandığı kadar temiz ve soylu
olduğuna inanmadığını açıkca söyler. Hatta ara-
larında bir defasında sert bir tartışma bile
geçer. Ona göre her şey bitmeli ve Chad hemen

Amerika'ya dönmelidir. Strether ise hala zaman kazanma peşindedir; Chad'ın durumunun senaldığı kadar basit olmadığı, bu karmaşıklığın giderilmesi için sorunu daha iyi tartışmaları gerektiğini savunur. Aslında burada verilmek istenen Chad'ın Amerika'ya dönmemesinin çok önemli olduğu değildir. Vurgulanmak istenen Strether'da meydana gelen değişikliklerle birlikte Paris'ten hoşlanması ve Amerika'ya boş vermesidir. Sevgisini açıklamaktan kaçınmaz: ⁷³"...Çünkü gördüğünüz gibi, onu (Paris'i) oldukça fazla sevdim. Parisini sevdim. Diyebilirim ki onu aşırı derecede sevdim."

Bu değişiklik Jim için de çok önemlidir, ama Sarah'da olduğu gibi olumsuz yönde değil. Strether'ın Paris'te kalma isteği onu memnun etmektedir. Chad'ın Amerika'ya dönmemesini de istememektedir. Çünkü Chad Amerika'ya dönerse işi eline geçirecek ve kendisine kalan mirasa ortak olacaktır. Bu nedenle, maddi çıkarları açısından Strether'a karşı çıkmaz. Diğer taraftan Sarah çok şefkettir. Bayan Newsome'ın olduğu kadar kendisinin de Strether'ın davranışlarından hoşnut olmadığını açıklar. Bir ara, biraz da ileri giderek onun bu durumunu anlamsızlıkla suçlayarak hiç çekinmeden E. de Viomet için kendilerini feda edebileceğini söyler. Sarah Strether'ın ne kadar fazla Avru-

palılaştığına işaret etmektedir.

Kanıma, James bu tartışmada Avrupa-Ameri-
ka ilişkilerinde önemli bir çelişkiye ve düşün-
ce ayrılığına değinmektedir. Bu çelişki bir Ame-
rikeli Sarah ile Avrupa'ya banimsemiş Amerikalı
Strether arasındadır. Strether Paris'i o kadar
sever ve Bylesine kendi dünyası olarak kabul-
lenmiştir ki ,onu çok uzun zamandır Avrupa'ya
yerleşmiş Amerikalılardan biri olarak görebili-
riz. Aralarındaki düşünce ayrılığı, James'ın o-
laya bakış açısında kendisini belli eder.

Sarah'ın bir ihanet olarak nitelendiği o-
laya James tamamen başka açıdan bakar. Onun an-
layışına göre Chad'ın M. de Vivionnet ile ilişki
kurup Pariste kalması ve bunu kendisinin de o-
naylaması ,kişisel hatalar yüzünden doğmamış-
tır. Olaylar birbirlerine zincirleme bağlıdır.
Bir sonraki bir öncekinin sonucudur. Eğer or-
tada yanlış veya kötü bir şey varsa, o da Ame-
rika'ya özgü düşünce dünyasının niteliklerin-
den ötürü me ydına gelmektedir. Strether onla-
rın yargı yöntemini, hemen kesin karar verip
suçlamaya geçmelerini doğru bulmamaktadır. Bu-
nu da Amerikan bilgisizliğine bağlamaktadır.
Avrupa'nın kültürü ve uygarlığı ile ağır bas-
tığı bu sorunu Sarah'a şöyle açıklar:

74 "Her şey bir diğerinin kopmaz parçası olarak meydana geldi. Senin buraya gelmen, benim senden önce gelme çok yakından bağlıdır. Benim gelmem ise, bizim genel düşünce yapımızın ürünü oldu. Bizim genel düşünce yapımız, günlük bilgisizliğimiz yabansı fikirlerimiz ve karmaşıklığımızdan doğmaktadır... Kardeşini olduğu gibi sevmi yoreun ve olan şeylerin mantiki bir hesabını annene vermedin mi?"

Strether bu yargısının doğruluğundan emindir. Bu güveniyle B. de Vionnet'i Sarah'a karşı savunur. Ancak bu sadece onun kişiliği ile ilgili değildir, Chad'i, daha doğrusu iki sevgili arasındaki ortak sevgiyi de kapsar. Bu yağanın Chad üzerindeki etkisini Sarah'a göstermek ister. Ancak bunu anlatabilemediği için Sarah'a kırılır. Sarah aynı zamanda B. de Vionnet hakkında yaptığı kötü konuşmanın Strether üzerinde oluşturduğu hoşnutsuzluğu da görmez. İşte o zaman Strether'in kınanlığı üfkeye döner.

Strether'in öyküsü çok önemli bir olay ile son bulur. Olayın kendisinden çok ortaya

çıkardığı gerçek ve gelişki çarpıcıdır. Pöcc' lar İsveç gezisinden döndükten sonra Paris'ten ayrılırlar. Yalnız beşina Paris'te bir ay kalan Strother, çavreyi iyice tanıyabilmek için ara sokaklar dahil her tarafı dolar. Bir gün bir irak kenarında gezinti yapmaktadır. Bir kayık içerisinde iki kişi görür; bir bay ile bir bayan. Oldukca samimi bir görünüm içerisinde. Yanlarına yaklaştığında bunların M. de Vionnet ve Chad olduğunu görür. Şaşkınlıktan neredeyse dona kalır. Çünkü kendisine böyle hafta sonlarında sıradan sevgililer gibi dolaştıklarını söylememişlerdi. Demek ki yalan söyleyip onu aldatmışlardı. Oysa ona göre bu sevgililer yüksek duygularla kaplı soylu bir sevgi bağı kurmuş kişilerdi. Karşılaştığı gerçek ise bunun tam karştı, yalanla, basitlikle yoğrulmuş bir ilişki. Düş kırıklığını şöyle açıklar: ⁷⁵ "Bu erdenli ilişkide açıkca bir yalan var. Bu yalanla yediler, içtiler, konuştular ve güldüler."

Bu gerçeklerin açıklığa kavuşmasından sonra, biz okuyucuların yapılmasını beklediğimiz şeyler ile Strother'in yaptıkları arasında büyük bir çelişki vardır. Strother' den M. de Vionnet ile Chad'ı azarlayarak, utandırarak yalanlarını yüzlerine vurmasını beklerdik. M. de Vionnet Chad'i belki parası için, kendi hayatını güvence altına almak için seviyordur.

Bu olasılıkları Strether'in düşünmesinin zamanıdır artık.

Chad'ın da öyle sanıldığı gibi tümüyle düzelmiş, ağır ve akıllı bir insan olmadığı meydana çıkmıştır. Gününi eğlenmektedir. Her an M. de Vionnet'i bırakıp Amerika'ya kaçabilir. Bunu da annesinin gününü karmamak ve onu üzmemek amacıyla değil, para için yapmaktadır. Bütün bu olanlara karşın Strether'da herhangi bir tepki göremeyiz. Aksine hala eski iyimserliğini sürdürür. Chad'i Amerika'ya göndereceği yerde, Avrupa'da kalması için ısrar eder. M. de Vionnet'i savunarak, ona ona olan güven ve beğenisini tekrarlar: ⁷⁶"Senin için çok daha fazla şeyler yapabileceği kanısındayım. Henüz elinden gelen her şeyi yapmadı...Öyle bir kadında, her zaman öğrenilebilecek bir şey bulunabilir, kanımda yarılmıyorum."

Strether'in bu tutumu şaşırtıcıdır. Çünkü onların ilişkilerinin gerçek yüzü Strether'in ahlak ölçülerine ve Woollett'in değer yargılarına ters düşmektedir. Başlangıçtaki Strether ile sonuçtaki Strether arasında tam bir çelişki vardır. Christof Wegelin bunu Strether'in pragmatik tizmi ile açıklar:

⁷⁷"Bütün bu olanlar bizi şu yar-

"gıya götürüyor ki ,Strether değ-
ru bildiği başka bir değer uğruna
Collitt'in ahlak yasalarını ter-
ketmiştir. Adını güçlükle koyabi-
leceği bu değer, M.de Vionnet'in
farklılığı, çakıcılığı ve tatlı-
lığı ile belirlenir. En nihayetle
sorunun bütün açıklığı ile mey-
dana çıkmasına karşın, onun hala
bunda bir erdem bulması M.de Vie-
nett'in kişiliği nedeniyledir.
Strethers basbayağı bir Pragmatist
olup çıkar."

Böylece Hegelin Strether'in pragmatizmini biraz
aşırı biraz da yersiz ve akılsız bir tutum ola-
rak görür. Açıklanan kimliğine karşın bir kadına
böylesine sadakatte inenmesini onaylamaz.

M.de.Vionnet kayıkta Chad ile birlikte
Strether tarafından görüldükten sonra bazı an-
dişelere kopılır. Strether'in bu gezintiye kız-
dığını düşünerek, Chad'i Amerika'ya dönmesi için
zorlayacağını sanır. Görüşsek üzere onu evine
davet eder. Ortada terk edilme olasılığının ver-
diği endişe ile ona rüçvet teklif eder. Ancak
bu para değil, bizzat kendisidir. ⁷⁸"Sen ve ben
arkadaş olabiliriz, bu hoşuma gidiyor. Her şeye

nasıl sahip olmak istediğini görüyorsun. Sen de sahip olmak istedin." M. de Vionnet bu konuşmadan sonra Strether'in gözünden iyice düşer. Onun basit bir insan olduğunu anlar. Çünkü Strether'in Avrupa'da kalmasını onu sevdiği için değil, Chad'ın Amerika'ya dönmesini engellemek amacıyla ister. Eğer Strether Avrupa'da kalırsa Chad da gitmeyecektir. Aslında Chad'e de kendisi için değil parası için bağlanır. Ancak kendisinin piyon olarak kullanılmak istenmesini anlayan Strether M. de Vionnet ile ilişkisini keser.

Maria Costrey ile birbirlerini sevmelerine karşın ondan da ayrılır. Avrupa'da kalmaz, Amerika'ya geri döner. Ancak eski nişanlısı bayan Newsome ile de hiç bir ilişkisi kalmamıştır. Hem ondan hem de onun zengin olanaklarından yoksun kalmıştır. Ancak hiç de üzgün değildir. İyimserliği devam etmektedir. Maria Costrey'e düşüncelerini şöyle açıklar: ⁷⁹ "Doğru olmak. Gördüğün gibi, mantığının kabul edeceği tek şey budur; bütün bu işlerden kendi çıkarısına bir yarar sağlamamak."

Prof. Dr. Neçla Aytür Amerikan Romanında Gerçekçilik adlı kitabında böylesine aşırı iyimserliği kişiyi sonuca götürmeyen clumsy bir nitelik olarak gördüğünü belirtir. Bunun kökeninde de hayalperest ve romantik bir yapı vardır. Bu da

Strother'i karşımıza tutarsız, tatmin olmayan ve eline geçen olanakları değerlendiremeyen bir kişi gibi çıkarıyor. Somut ölçüler içerisinde yaşamayıp, sürüklü daha iyisini imgeleyerek, sonuçta bir hâçe ulaşıyor.

80 "Lambert Strother geniş hayal gücünün gereklerini yerine getirmek tutkusu yüzünden, gerçek yaşamın sağladığı olanakları kullanmadan ürü geçen bir insandır. Kendisi için hayal ettiği yaşantı ile karşılaşmasına olanak bulunmadığına göre bütün yaşamı bir beklentiye başka bir şey olmayacaktır."

Öykünün kahramanı Lambert Strother çok büyük ümitlerle geldiği ve başlangıçta her şeyine hayran kaldığı Avrupa'da büyük bir düş kırıklığına uğrar. Beklediklerini bulamaz. Avrupa aristokrasilerinin parlak ve soylu görünümü yüzünün altında keşmiş insanların ve onların bozuk ilişkilerinin olduğunu görür. Kişisel tutkuları için genç ve zengin Amerikalı Chad'ı elde etmeye çalışır, zorla kalınca da kendisini dahi satmayı göze alan M. de Vionnet, Avrupa'da kaldığı sürede değişerek olgunlaşmış ve akıllanmış örnek bir kişi olarak kabullendiği, ancak öykünün sonunda

dürüst olmayan hareketlerde bulunup, kişisel zevk, leri uğruna bir kadını kullanacak kadar alçalan Chad ve tam bir centilmen gibi davranıp, sonradan yelani meydana çıkan Little Bilham bu kokmuşluğun en belirgin örnekleridir.

Başınmediği Amerika ve Amerikalılar yüzünden Avrupa'ya giden ve düşündeki dünyayı orada bulabileceğini sanan Lambert Strether acı gerçeklerle karşılaştığı zaman tekrar ülkesine dönmek zorunda kalır. Avrupa-Amerika arasındaki düşünce, anlayış, davranış ve değer yargılarındaki farklılıklar hiç bir zaman yazar tarafından iki ülke arasında bir seçenek yapmak amacıyla sergilenmemiştir. İki ülke arasındaki ilişkilerin kişilerde meydana getirdiği değişikliklerin ve gerilikleri görebilirek, The Ambassadors'u daha iyi değerlendirmiş oluruz.

THE GOLDEN BOWL

ÖZET

The Golden Bowl Avrupa'ya gelen Amerikalı milyarder iş adamı Adam Verver ve kızı Maggie'nin başlarından geçen evlilik öyküsünü konu etmektedir. İlerledikçe karışık bir şekil alan bu evlilik, Amerikalılar ve Avrupalılar arasındaki ilişkiyi tamamlaması bakımından önemlidir. Oldukça zengin olan Adam Verver Amerika'da elde edebileceği başka bir şey kalmayınca, Avrupadaki değerli sanat eserlerini satın alıp ülkesinde sergilemeyi düşünür. Kızının kocası olarak seçtiği İtalyan Prense Amerigo'yu da tıpkı sanat eserlerini değerlendirdiği gibi seçer.

Öykü Londra'da geçmektedir. Amerigo çok iyi İngilizce bildiği için Maggie ile evlenmesi kolaylaşır. Amerika ve Amerikalıları aşırı derecede övme çabasında olan Maggie, parasal olanakların sağladığı güçle her şeyi satın alabileceğine inanır. Bu arada eşi olacak Amerigo'yu da böyle kabullenir.

Prens'in yakın dostu Assingham ailesi de Amerikalı asıllıdır. Onun eski sevgilisi Charlotte Stant'ın Amerika'dan döndüğünü Fanny Assingham söylediğinde, Amerigo oldukça sevinmek-

le beraber şaşırırda. Yeterli paraları olmadığından evlenemeyip ayrılan bu iki sevgilinin tekrar Londra'da buluşmaları, olayların seyrine yeni bir yön verir. Charlotte aynı zamanda Maggie'nin de Paris'ter okul arkadaşıdır. Amerigo hiç de eski sevgili ilişkisine tekrar bağlama niyetinde değildir. Prens ile buluşabilmek için Avrupa'ya dönen Charlotte ,Maggie'yi kıskanmaktadır. Bayan Assingham bunu farkındadır.

Assingham'ın eşi albay Bob Assingham fiziki yapısı ile romanın dikkat çeken bir kahramanıdır. Karısının görüşüne göre,ahlak ve ahlak işlerinde yeteneksiz olmasına karşın sosyal uyumlu bir kişidir. Hatta çok yaşam deneyimleri geçirmiş ve kadınları iyice tanımaktadır. Charlotte'nin tam düşün arifesinde Avrupa'ya gelişini çok merak eder. Karısı ile birlikte bunu uzun uzun tartışıp çözmeye çalışırlar.

Amerigo ile Maggie'nin ilk karşılaşmaları Roma'da olur. Roma'ya gelişlerinin Naples üçüncü gününde başbaşa kalarak birbirlerini iyice tanırlar. Assinghamlar onların evlilikleri ile yakından ilgilenmektedirler. Bu arada Charlotte'yi de çok beğendikleri için onu da evlendirmeye çalışırlar.

Charlotte Amerigo'ya Amerika'dan dönüşü-
nedenini anlatırken eskiyi canlandırmak gibi
hiçbir kötü niyeti olmadığını belirtir. Her-
hangi bir kişisel çıkar gözetmediğini de ke-
sinlikle ekler. Bütün dürüstlüğüyle Prensi
bir defa daha görmek ve onunla bir iki saat
başbaşa kalabilmek olduğunu savlar. Maggie'ye
düğün armağanı almak için bir mağazaya girer-
ler. Charlotte kristal üzerine altın kaplama-
lı bir vazoyu beğenir. Ücretini ucuz bularak
satın almak ister. Ancak, kupadaki çatlakı far-
keden Prense karşı çıkar. Bunu bir uğursuzluk
sayarak, evliliğinde büyük bir kopukluğun ola-
bileceğini sanarak korkar. Charlotte armağa-
nının kabul edilmemesine kızar.

Adam Verwer damadı Amerigo'dan oldukça
hoşlanır, kızını onunla evlendireceği için mut-
ludur. Amerigo yumuşak huylu olduğundan, onla-
rın yaşamına kolaylıkla uyum gösterir; büyük
bir sorun yaratmadan birlikte yaşamayı ger-
çekleştirir. Ancak güzel sanatlardan anlama-
dığından, Adam'ın koleksiyonundan hoşlanmaz.

Maggie kendisinin evliliğinden sonra,
babasının yalnız kalacağını düşünerek, ona ev-
lenmesini önerir. Babası yapacağı yeni evlili-
ğin kızı ile arasındaki çok yakın ilişkiyi bo-
zarak kendisini ondan uzaklaştırması nden kor-

kar. Oysa kızı babasının evlenmesiyle hem biraz daha serbest kalabilmeyi, hem de çevresini genişletebilmeği amaçlar. Böylece çok daha eğlenceli bir yaşam sürdürebileceğini sanır. Ona ilk önerdiği aday Charlotte Stant'tır. Babası bu öneriye pek karşı çıkmaz. O sırada İngiltere'de bulunan Charlotte'yi çağırmayı kararlaştırırlar. Maggie onu kişiliği ve ruhsal yapısıyla büyük bir insan gibi görür. Çevresiyle oldukça başarılı ilişkiler kurduğundan Charlotte'nin kendi yaşamlarını renklendireceğine inanır. Zaman zaman Adam Verver öylesine duygulanır ki, sanki Charlotte ona yepyeni bir yaşam gücü verir.

Bay Verver ile Charlotte'nin evlenmelerinden sonra öykü yeni bir yön kazanır. Giderek karmaşıklaşan ilişkiler, bazı kaçınılmaz sonuçlar doğurur. Maggie ile babası arasında süren aşırı yakın ilişki evlilikten sonra da devam edince, Amerigo ile Charlotte başbaşa kalmaya zorlanmış olurlar. Amerigo karısı Maggie'yi, Charlotte de kocası bay Verver'i aldatırlar. Olayların akışı onları bu istenmeyen sonuca iter.

Kitabın ikinci bölümünde Maggie kocası ile üvey annesi arasındaki gizli ilişkiyi farkeder. Başlangıçta saf olarak tanıdığımız Ma-

Maggie bu aşamada Avrupa'da görüp öğrendikleri
riyle bilinçlenmiş ve olgunlaşmış bir Amerika-
lı tip olarak yer alır. Yapılması gerekli olan
için kesin kararını verir; Amerika'ya dönüş ha-
zırlıkları hemen bu kararı izler. Ayıp bir du-
ruma yol açmadan sorunu sessizce kökünden çözü-
meye çalışır. Gerçeği bilen sadece kendisidir,
Bebasına dahi anlatmadığı gibi, Charlotte'nin
de bildiğinden kuşkulenmeması için dikkat eder.
Dha kolay bir denetim altına alabilmek için sa-
dece kccasına gerçeği öğrendiğini söyler. Büt-
tün uğraşı bebasını, Amerika'ya dönmeye ikna et-
mek olur. Çünkü bundan böyle babasıyla olan sı-
kı yakınlığını eskisi gibi sürdüremeyeceğini ta-
rafsız bir görüşle anlamıştır. Kızını çok seven
bayVerver ise, onun ve torununun mutluluğu için
son babalık görevini yaparak, karısı ile birlik-
te Amerika'ya döner. Maggie ve kocası Amerigo
artan sevgilerinin mutluluğu içerisinde Verver
eilesini uğurlarlar.

The Golden Bowl Henry James'ın Avrupa-Amerika ilişkisini işlediği dört önemli yapıt-
tan çoğul bakaş açısını kullandığı uzun bir
romandır. Diğer yapıtlarında olduğu gibi, bu
romanın kahramanları da toplumun yüksek tabake-
sının seçkin ve zengin insanlarıdır. Avrupa-A-
merika ilişkilerindeki ayrılıklar, çatışmalar
ve uyumlar, bu kişilerin davranış, düşünce ve yaş
şam dünyalarında yansır.

Hikâyenin başında Adam Verver ile kızı
Maggie İngilterededir. Amerika'daki yaşantısı
hakkında hiç bir bilgimiz yoktur. Doğrudan doğ-
ruya başarılı bir iş adamı olarak tanıtılır.
Onu diğer Amerikalı iş adamlarından ayıran ni-
teliği, bütün ömrünü sadece para peşinde koştur-
arak geçirmeyip, kendini kültürel ve sanatsel
uğraşlara vermesidir. Ancak bu girişiminin kızı
üzerinde yanlış ve olumsuz değerlendirmeler ya-
rattığı göze çarpar. İki ülke arasındaki ilişki-
ler toplumsal yaklaşımdan çok, kişiler arasın-
daki tinsel ve zihinsel ayrılıklar şeklinde o-
luşur.

Tipik bir Amerikalı genç kız olan Maggie
The Ambassadors'un kahramanı Strether'a benzer
bir şekilde, Avrupa hakkında oldukça bilgisizdir.
Öğrendikleri Amerika'da anlatılan sağlıklı bil-
gilerden öteye gitmez. Bu yetersizliği zenginli-
ğin verdiği kibir ve üstünlük duygusuyla birle-

şince onu tanımadığı bir ülke hakkında yanlış ön yargılı olmaya sürükler. Bunun kökenindeki neden bireysel davranışın ötesinde toplumsal bir öğüdür. Hızla sanayileşen Amerikan toplumu, üyelerini olağan üstü bir zenginliğe kavuştururken, onları sağlıklı şekilde yetiştirerek gerçek somut yaşamdan uzaklaşmaya iter. Sınırları ayrıcalıklı niteliklerle çizdikleri bu üstün dünyanın dışında kelenleri küçümserler. Maggie gücünü parasal olanaklardan alan bir toplum üyesinin güzel bir örneğini vermektedir. Evleneceği Prens Amerigo'yu küçümserken, onun kişiliğini bir Avrupalı olarak hiçe indirger: ⁸¹"Beni senin hakkında düşünmeye iten şey neydi? Bu, bildiğini sanırım, öyle bahsettiğin gibi bilinmeyen değerlerin veya kendi özel kişiliğin değildir..."

Amerigo "siz Amerikalılar son derece romantiksiniz" demekle, Maggie'nin kişisel yapısına değinirken, toplumsal açıdan Amerikalıların garip bir şekilde gerçek yaşamın dışında kalarak, kendilerine özgü bir düş dünyasında olduklarına işaret etmektedir. Aslında kendilerine ayrıcalık tanıdıkları için, Amerigo onlarla alay eder. Maggie romantikliği daha güçlü olmalarına bağlayarak kabullenir.

Maggie'nin bu kendini beğenmişlik duy-

gusu para ve diğer maddi olanaklara çok yakından bağlıdır. James burada tebelini senmayenin oluşturduğu Amerikan toplumunun maddeye köle olmak zorunda kalan bireylerinden örnekler vermektedir. Böylesine yozlaşmış kişiler inanç ve dostluk duygularını yitirerek her şeyi satın alan Amerikan dünyasını oluştururlar. Adam Ver- ver başarılı bir iş adamı örneğidir. Kültür dünyası ticaret dünyasının dışına taşmadığından, onun için insanlar bile bir alım satım metasıdır. Babasına sını derece bağlı olan Maggie de aynı dar kalıbın içerisinde. Beğenilen şey satın alınır, ama insan ama eşya, hiç bir şey farkatmez. Maddesel değerlerle yikanmış beyni kocasına dahi seçerken onun bir insan olduğunu, insancıl ölçüler içerisinde değerlendirilmesi gerektiğini ayırt edemez. Prens ile düğün öncesi konuşurlarken, babasının güzel sanatlara olan ilgisini anlatır. Babasının tanımını yaparken Amerigo hakkında düşündüklerini de hiç çekinmeden açıklar:

82 "gildiğin gibi kolleksiyonu ve onu armağan etmek istedeği müzesi onun ülkesüdür. Onu dünyada her şeyden daha çok düşünür. Bu onun tüm yaşamını kapsayan işi ve yaptığı her şeyin simgesidir. Sen onun bu kolleksiyonunun bir parçasısın. Burada alınabilecek tek şey sensin. Sen nadir bulunan bir şey, bir güzellik örneği, bir satın alma ölçüsüsün. Belki tam anlamıyla eşisi bulunmaz değilsin ama, o kadar ilgi çekici

"ve incesin ki senin gibisi çok az bulunur. Sen hakkında her şey bilinen bir sınıfın üyesisin."

İnsandan dahi kolleksiyon yapmaya kalkan sermaye toplumunun yozlaşmış ürünleri olarak karşımıza çıkan Maggie ve babesını Prof.Dr. Ünal Aytür Henry James ve Roman Sanatı adlı yapıtında şöyle betimler:

83. Maggie ve Prens Amerigo birbirlerini beğenmekle beraber, bu evlilik aslında bir alışveriş niteliğini taşır; çünkü hem Adam Verver'in hem de Maggie'nin gözünde genç Prens Avrupa'da topladıkları sanat yapıtlarından pek ayrı bir şey değildir. Bay Verver bu evliliği gerçekleştirebilmek için büyük para harcamış, Amerigo'yu kızına adeta satın almıştır. Baba ile kızın ilgisi Amerigo'nun kendinden çok temsil ettiği geleneksel soylu yaşamdan ileri gelir ve Prens de bunun farkındadır."

Gerçekten de James The Ambassadors'ta olduğu gibi bu romanında da Amerikalıları soylu görürken Avrupalıları küçümseyen tipler can -

landırır. Maggie kendine eş olarak seçtiği Amerigo'nun kendisine değil, Avrupa tarihindeki soylu yaşamla ilgi duyarak, onu Amerikan soyuluğu ile bağdaştırmak ister. F.O. Matthiessen'in Henry James: The Major Phase adlı yapıtında belirttiği gibi James Amerigo'yu oldukça önemseyerek soylu yaşamın göyle değinir.

84 "Maggie'ye söylediği ilk sözleri Frans Amerigo'nun yalan söylemediğinin, herhangi bir şey gizlemediğinin veya aldatmadığının kanıtlarıdır."

Amerigo Maggie'nin alçaltıcı sözlerini sakin bir şekilde dinler. Ona kızmadan olgun bir yaklaşımıyla söylediklerini değerlendirir. Maggie ile evlenip Amerika'ya gitmek onu üskütür. Böylece sınıflandırıcı ve damgalayıcı bir zihniyet ve onun kaynağı Amerika ona çok yabancı gelir. Onların kendilerine de yabancılaştıklarını sezindiğinden hiç öfkelenmez, aksine hem zavalliliklerine acır, hem de düşünce seviyelerinin düştüğü basitlikle alay eder. Evlendikten sonra Amerika'ya gitmesi gerektiğinden, iyi tanımadığı bu ülke hakkında güvence veren sağlam bilgilere gereksinim duyar. Fanny Ashingham ile söyleşide bulunurken eski sevgilisi Charlotte Stent'in Amerika'dan döndüğünü öğrenir. Amerikalı olan Charlotte ülkesini sevmektedir. Avrupa'dan öylesine hoşlanır ki veyahut zamanlar Amerika'sını se-

ron Avrupa hayranlığını o kadar ileri götürür ki züppece davranışının farkında olmaz. Amerikadan hoşlanmadığı Frans için inandırıcı veya şaşırtıcı olabilir. Ancak,kenimce,durum pek o kadar açıklığa kavuşmuş değil. Amerika'dan dönüş nedenini crayı sevmediğine bağlayabilir. Belki,aslında Fransa'nın bizzat kendisi için gelmiştir. Ancak henüz bu gözlemlerde bulunamayan Frans için,yaşının geri kalan kısmını tamamlayacağı Amerika hakkında bu şaşırtıcı yanıtı almak onu korkutur. Çünkü Amerika'nın sevilen, iyi niteliklere sahip olan bir yer olduğunu duymak,öğrenmek istemektedir.

Charlotte Maggie'ye bir düğün armağanı satın almayı düşündüğünü ancak Amerika'da uygun bir hediye bulamadığını söyleyince,bu hudadaca Avrupa hayranlığının boşluğunu iyice kanıtılar. Bir gün beyan Assingham'a hediye sorusunu açarak şöyle der: ⁸⁵"Sana danışmak istediğim çok önemli bir şey var. Cumartesinden beri Maggie'ye bir düğün armağanı almak istiyorum.Şunu söylemeliyim ki Amerika'dan dönüş nedenim budur. İstedğim şeyi orada alamam olamazdık Charlotte bunu,belki de,Maggie'yi kışkandığından yapar.Fransa'nın sevgisini ölçmek istemektedir. Ancak,beyan Assingham onun gizli başka emeller peşinde koştuğundan kuşkulandığı için öfkelenerek Charlotte'a "öyleyse istediğin nedir" diyerek çıkarır. Bu kuşkusunu kocasına

kocasına açarken,Charlotte'nin dönüşüyle ilgili kanısını da açıklar:

16" Eğer buraya geldiği zaman bana bunu anlatsaydı, geliş nedenini bulmakta güçlük çekmeyecektim. Charlotte bu kadar kibar değildi ve olması için de bir neden göremiyorum. Kesin bir şey varsa o da onun buraya boşuna gelmediğidir. Tekrar Prens'i görmek istiyor. Kafamı kurcalayan şey bu değil. Ancak kendi kendime sorduğum şey şu ki, bu görüşmeyi ne için istiyor?"

Bayan Assingham'ın bu son sorusunun yanıtı, ilerde romanın öyküsünün akışına yön verecektir. Aslında Charlotte'nin tam düğünden bir önceki akşam Amerika'dan dönüşü her kes için bir merak konusudur. Amerigo ile olan daha önceki ilişkilerinin başlamasından korktuğu için bayan Assingham bu konuyu kocası Elotartışır. Bay Assingham da Charlotte'ye inanmaz karısının duyduğu kuşkuları oda duyar.

Aralarındaki tartışmadan anladığımız göre ,Prens ile Charlotte arasındaki dürüst sev-

ve ilişki yine dürüst bir şekilde son bulmuş. Ayrılışlarının tek nedeni evlenecek kadar yeterli para bulamamalarıdır. Prenelik Amerigo'ya dedesinden kalan ve bugün bir ünvandan başka bir şey değildir. Bu durumda her ikisi de gerçekleri görerek dürüst bir davranış içerisinde, birbirlerini kırmadan ayrılmışlardır. Charlotte'nin Amerika'ya geri dönmesiyle kesilen ilişkileri, Maggie'nin evliliği nedeniyle tekrar canlanmak durumundadır.

Charlotte'nin Amerigo'dan ayrılışında sadece parasızlığın değil, kıskançlığın da çok etkili olduğu anlaşılmaktadır. Maggie onun eski bir arkadaşı olduğundan, Charlotte sevgilisinin elinden alınışına dayanamaz. Assinghamlar Kasım ayında Romaya gelirler. Charlotte'de uzun bir zaman onlarda kalmak üzere yanlarına yerleşir. Ancak Ververler'in onlara misafir olması ve Pren ile Maggie'nin evlilik ilişkisinin başlamasından sonra durum değişir. Sevgilisini arkadaşına kaptırmanın verdiği kadınlık keprisiyle aniden oradan uzaklaşır. Çeşitli bahanelerle uzun bir zaman orada kalır.

James The Ambassadors'da uyguladığı tekil bakış açısını bu yapıtında terk ederek, yerini çoğul bakış açısına bırakır. Kahramanlar arasındaki ilişkileri Avrupa'lı Amerigo ve Av-

rupalılaşmış Amerikalı Assingham'ların bakış açılarında gözlemleyebiliriz.Charlotte'nin kişiliğini ve ilişkilerini , kitabın bu ilk yarısında,onların aracılığı ile tanıyor ve onların çizdiği sınırların ölçüsü içerisinde öğrenabiliyoruz. Örneğin bayan Assingham onu temiz,akıllı ve dürüst bir insan olarak tanıtmakla yetinmeyip,Amerika'dan Avrupa'ya tam düğün arifesinde dönmesini de ,aynı şekilde iyi niyetiyle açıklamaktadır. Sanırım James burada Amerikalılar kötülüklerle karşılaşp zarar görmeleri, halinde dahi,hehhangi kişisel bir çıkar gözetmeksizin dürüstlük ve dostluktan ayrılmayacaklarını vurgulamaktadır.

Bunun en güzel kanıtını Charlotte'nin Amerigo ile yaptığı deyişte görmekteyiz.Lene parkına giderler. James dürüstlük ve masumiyetin üzerinde önemle durduğundan açık havayı,çiçeklerle,çimenlerle süslenmiş doğanın bir parçasını seçer. Charlotte bütün samimiyeti ile Prens'e içini dökerek Amerika'dan niçin döndüğünü anlatır. Avrupa'ya gelip bu buluşmayı gerçekleştirmek ,onun için hiç de kolay olmamıştır. Bazen ümitsizliğe kapılıp gücünü yitirmiştir. Onu tekrar görebilmenin ümidiyle gücünü toplayarak savaşımını sürdürmüş. Düğün arifesinde eski sevgilisiyle buluşmanın yaratacağı sakinçaları düşünerek,Prens'in konuşmayı kabul etmeme olasılığı da Charlotte'yi bir hayli yıpratır. Bu onun güze almak gereğinde kaldığı

bir risktir. Hiç bir kişisel çıkar gözetmediği için bunu yapabilir. Presin ona inanıp inanmaması veya çevredükilerin başka nedenler arzaması onun için hiç de önemli değildir. Sevgili - siyle son bir iki saatini mutlu bir şekilde yaşamak istemektedir. Bunun dışındaki her şey onun amacına yabancıdır. Oysa elinde kişisel çıkarı için yararlanabileceği bir çok fırsatlar vardır. İstese prens ile aralarındaki eski ilişkisini kullanarak Maggie'yle evlenmesini önleyebilir.

James'ın bu yönelimi; kahramanlarını kişisel çıkarlardan uzak tutma, Amerikan soyluluğunu vurgulamak istediği sanısın vermektedir. Ancak James'ın Amerika'lılara kazandırdığı bu üstün davranışlar, soyluluğun yanı sıra kahramanların tinsel ve düşünsel yapılarını ce onların nitelik ayrılıklarını açıklama durumunda olabilmektedir. The Ambassadors'da Maria Gostrey'i feda etme pahasına, kendi çıkarı için hiç bir şey gözetmediğini söyleyerek ondan ayırır. Soylu gibi görünen davranışın ardında her şeyini kaybetmenin yıkımı yatmaktadır. The Golden Bowl'da ise zamanlama bunu tam tersine olarak, olay kitabın sonun da değil, başında yer alır. Bu nedenle, Charlotte'yi ve sonraki ilişkilerini daha yakından tanıyacağımızdan, onun soylu davranışları hakkındaki kaygılarımıza ^{art-}maktadır.

Amerigo Charlotte'a bir armağan almak ister. Charlotte kendilerini bir birlerine çok yakışan bir çift olarak görür ve mağazadaki ilginç armağanların ancak kendilerine yakışacağını düşünür. Ona göre satıcı bile eşyaların sadece onlar gibi uyumlu eşlere satmayı yeğlemektedir. Bu nedenle onları olağan üstü bir ilgiyle karşılar. Amerigo bu olguların hiç farkında değildir. O armağanı son kez buluştuğu ve Maggie ile evlendikten sonra tamamen ayrılacağı eski sevgilisine, güzel günlerinin anısı olarak almak niyetindedir. Burada iki sevgili arasındaki kişisel düşünce ayrılığı açıktır. Prans son buluşmayı bir armağan ile noktalamayı düşünürken, Charlotte eski ilişkiyi yeniden canlandırıp sürdürmek çabasıdadır. Bu kişisel ayrılıklar giderek Avrupa-Amerika arasındaki ayrılığa dönüşür. Amerigo sevgilisine bir yaka iğnesi seçer. Oldukça saflıkla beğenilen bu armağanın Charlotte'nin yakasında Maggie ve dostları tarafından görülmesinin yaratacağı sakincaı düşünmez. Bu da iyi niyetinden ileri gelmektedir. Çünkü bu armağan eski bir arkadaşına saygı ve anının ötesinde bir anlam taşımaz. Oysa Amerikan düşüncesini yansıtan Charlotte'ye göre bu iğne ile Maggie'ye görünmek pek o kadar doğal bir şey değildir. Onu yakasına takması için açıklayıcı bir nedene gereksinim duyması tutucu Amerikan zihniyetinden ileri gelebilir. Amerigo'yu hayretler içerisinde bırakan açıklamasını şöyle yapar: ⁸⁷ "Senin hatıran için bu iğnelerden bir tanesini yakama ta-

"takarsam, sana göre eve gidebilir ve onu senin armağanın olarak Maggie'ye gösterebilirmiyim? ...Bizim görüşümüze göre, ona bunun nedenini açıklamak olanaksızdır. İşte, ördüğün gibi, her şey bir birine bağlıdır. Bu nedenle ısrar etme?"

Eğylesine dikkatli olan Charlotte'nin yukarıdaki davranışı ile daha sonra çelişkiye düşmesi şaşırtıcı olduğu kadar çarpıcıdır da. Çevresindekilerin çeşitli çeşitli yorumlarla dedikodu yapabileceği bir yaka iğnesinden bu kadar sakınan Charlotte Prens'e bir parfüm kutusu armağan etmekten kaçınmaz. Çünkü iğneyi yakesına takarsa kendisini aldatmış olabilir. Oysa bir cinsel ilişki simgesi olabilecek parfümle Maggie'yi kışkandırarak üç almanın ilk adımını atmayı düşünür.

Armağan seçimi daha sonra da Charlotte'nin Maggie için düşünün armağanı satın almasında iki değişik ülke insanları arasında sorun haline gelir. Bir yahudinin mağazasında altın kaplamalı çok güzel bir kristal kupa vardır. Bu kupayı Maggie'ye evlilik armağanı olarak vermek ister. Kupadaki çatlığı farkeden Prens buna şiddetle karşı koyar. Bunun nedeni de çatlığın, kupanın maddi değerini düşürme olasılığı değil, evliliğine ve mutluluğuna uğursuzluk getirebileceğinden korkmasıdır. Gerçekten Amerigo ba-

batıl bir inançla kupadaki çatlaktan ürker. Altın kupa ve üzerindeki çatlak roman boyunca çok anlamlar kazanır. James burada çatlak kupa aracılığıyla iki ülke arasındaki düşünce ayrılığına değinir. Avrupalı Prens batıl inançlara son derece inanıp geleceği ile ilişki kurarken, Amerikalı Charlotte soruna ussal bir yargılamayla yaklaşır. Biraz üzgün biraz da alaylı bir gülümsemeyle Prens'in düşüncesine göyle karşı çıkar: "Öyleyse terriya şükürler olsun. Eğer tanımadığımız eşyalarda bir çatlak varsa, o zaman bir birimize asla bir şey veremeyiz." Prens'in kupa'yı kabul etmemekte bu kadar fazla direnmesine karşın, Charlotte'nin vermekte ısrar etmesi bizi şaşırtır. ve düşündürür. Eğer Prens'e gerçekten inanıp, ona saygı duyuyorsa ve herhangi bir kötü niyeti yoksa, çatlak kupa yerine başka bir armağan seçebilirdi. Prens'in korktuğunu göre göre aksini yapmakta direnmesi, sanki bu korkunun gerçekleşmesini için için istemiş olabileceği kanısını uyandırıyor. Böylece Maggie'den öc alacaktır. Onu sürekli olarak bu öc alma duygusuna iten kadınlık kaptisidir.

Maggie'nin babası Adam Verver'i ikinci kitapta tanırız. Bay Verver oldukça zengin bir Amerikalı iş adamıdır. Amerika'da parasal gücü sayesinde çevresindeki kişiler tarafından oldukça sayılmıştır. Her istediğini yapabilen ve satın alabilen güçlü bir insandır. Güçlü olmak onu son

derece mutlu kılae bir olgudur. Ancak içinde bulunduğu geçeđđ karşı, bu saygınlığının ve gücünün parasal olanaklarından ötürü değil insancıl değerlerden ve sadece kendi kişiliğinin olumlu niteliklerinden doğmasını ister. Bir yerde de, kendisini aldatırcasına, öyle olduğunu sanır. İnsancıl ve kültürel değerleri yüksek soylu bir Amerikalı olarak Avrupalıların bir çok davranışlarından hoşlanmaz. James anlatıcı-yazar olarak onun bu rahatsızlığını şöyle açıklar: ⁸⁹"İncelediğinde görüyor ki en büyük rahatsızlığı parası olduğu için gücünün kabul edilmesidir." Çevresindeki insanlar tarafından böyle görülmesinin rahatsız edici niteliği, kültürel olaylara ilgi duyan bir sanat sever olmasından kaynaklanmaktadır. Daha doğrusu kendisini öyle görmek istemektedir. Hem kendisi hem de biz okuyucular için en çarpıcı sorun Adam Verber'in içine düğtüğü bu çık mazdır. Çünkü bütün ilgi ve çabasını para kazanma da yoğunlaştırdığı için güzel sanatlarca dan pek fazla bir şey anlamamaktadır. Sermayenin acımasız yasaları kişiyi insancıl yaşama öylesine yabancılaştırır ki, onun tüm toplumsal ve kültürel çabaları her şeyi yutan bu çarkın girdabında kaybolur ve gerçek amacından sapor. İşte Adam Verber'in Prens'e karşı tutumunda bu yitik düşüncenin izlerini çok açıkca görebiliyoruz. Prens Amerigo onun damadı olacak kişidir. Onu parası ile satın alabileceği pahalı ve gösterişli bir nesneye benzetir. Bizim

konumuz olarak Adam Verver'in sanattan anlayıp anlamadığı değil, böylesine toplumsal düzenin etkisinde kalarak, onun insancıl ilişkilerinde gösterdiği eksikliklerdir. Kişiyi böylesine kendisine yabancılaştıran itilimin kökeni yine toplumsal yapıyla çok yakından ilgilidir. Onu böylesine bencilleştirilen de işte bu yozlaşmış toplumsal ilişkilerdir. Prof.Dr.Ünal Aytür Henry James ve Roman Sanatı adlı eserinde onun ve kızının bencilliklerin şöyle tanımlamaktadır.

90 "Bir birlerine çok düşkün olan Adam Verver ile kızı Maggie, Prens Amerigo'dan çok hoşnutlurlar, çünkü Prens karısı ile babasının arasına girmeden, onların eski yakınlıklarına bozmadan, saygılı, uysal tutumla yaşamalarına biraz değişiklik getirmiştir."

İşte Adam Verver'in içine düştüğü çelişki budur. Bir taraftan güzel sanatları önemserken diğer taraftan insanları meta gibi değerlendirerek, kendi kişisel çıkarı için kullanmayı amaçlar. Onun düştüğü bu çıkmaz Amerikan toplumunun alt yapı değerlerinin bir ürünüdür. James bize üstü kapalı bir şekilde Adam Verver'in bu kaçınılmaz sonucun bir simgesi olduğunu kanıtlama çabasın-

dadır. Diğer taraftan Avrupanın temsilcisi olan Amerigo'nun tutumuna bir göz attığımızda, daha değişik bir durumla karşılaşırız. Her ne kadar o da burjuva toplumunun bir üyesiye de yabancı değerlerden, kendi kindine yabancılaşmak tan hiç olmazsa bir ölçüde uzak kalabilmiştir. Amerikalılarla arasındaki ayırımı görürerek, onların düşünce ve davranışlarının kendisinininkine uzak olduğunu gösterir. Onlarca nasıl değerlendirileceğinden veya ne dereceye kadar uyum sağlayabileceğinden emin değildir. Diğer taraftan Amerikalılar tarafından küçümsendiğinin bilincindedir. Çatlak bir vazo gibi görülmek onu son derece üzer. Onlarla ayrılığını ⁹¹"aynı değer yargılarına sahip değiliz" diyerek belirtir.

Maggie babasını evlendirmek niyetindedir. Onun evlenmesi kendisini bir çok bakımdan rahatlatacaktır. Milyarder iş adamı için gelin adayını çoktur. Ancak hepsinin arasında Charlotte en uygun görünenidir. Onu babasına büyük bir ısrarla sağlık verir. Babası da kızını kırmaz, hatta onun adını duymaktan memnun bile olur. Ama neden Charlotte? Çünkü baba kızın kişisel çıkarlarına en uygun düşeni odur. Maggie sakın ama zeki bir kızdır. Babasının parasal olanaklarından yeterince yararlanmak, sürdürdüğü tek düze yaşamı değiştirip renklendirmek ve böylece daha canlı bir yaşama kavuşabilme amacındadır. Bunu da en iyi şe-

kilde tek başına bütün ülkeleri dolaşmış, zengin çok yönlü sosyal ilişkilerinde oldukça fazla insanla ilişki kuran Charlotte Stant becerelidir. Prof. Dr. Ünal Aytür Henry James ve Roman

Senatı adlı kitabında Verver ailesini yeni bir oluşum içine sürükleyecek bu değişiklik gereksinimini şöyle açıklar: ⁹²"Ancak bir süre sonra beba kız yaşadıkları toplum çevresinin darlığından sıkılmaya, ellerindeki olanaklarla daha geniş, daha renkli bir yaşam gerçekleştirebileceklerini düşünmeye başlarlar." Onun bir eş olarak Adam Verver ile, yaşı, kişiliği ve düşünceleri gereği, mutlu bir evlilik kurup kuramayacağı araştırılmaz. Maggie'nin Charlotte'yi babasına eş olarak seçme nedenini babasıyla yaptığı söyleşiden öğrenelim.

⁹³"Eğer Charlotte'yi seçmekten memnunluk duyuyorsam, bu onun bizim yaşantımızda bir değişikliğe neden olacağındandır... Eğer daha iyiye yönelik bir değişikliği kabulleniyorsam, şu anda içinde bulunduğumuz durum pek okadar parlak değildir. Demek istiyorum ki bir aile olarak dopdolu ve eğlenceli bir yaşantımız olmadı..."

Babasının kişiliği hakkında sorduğu bir so-

ruyu Charlotte'nin övgüsüyle yanıtları⁹⁴ "Hayır, baba çok büyük bir insan olduğu için... Yapısıyla, kişiliğiyle, ruhuyla büyük. Yaşamıyla büyük."

Evlilik gibi son derece geniş kapsamlı bir eş seçimi konusunda çok daha duyarlı olmak gerekir. Öldükça ağır bir yükümlülük taşıyan böyle bir sorunu daha etraflı düşünmek zorunlu olduğundan, yaşam ortağı olarak seçtiğimiz kişinin bize verebileceklerini düşünürken, bizim de ona neler verebileceğimizi hesaplamamızda yarar vardır. Ancak özaman karşılıklı yardımlaşmaya dayanan mutlu bir evlilik kurulabilir. Oysa, yukarıdaki karşılıklı konuşmadan anlaşıldığı üzere, ailelerine katılacak ve kendilerinin bir parçası olacak olan bir kişinin seçiminde kendi kişisel çıkarları öldükça ağır basmaktadır. Bana öyle geliyor ki James Amerikalı kahramanları böyle çelişkili durumlarda sergilemekle yirminci yüzyıl başlarında hızla endüstrileşme sürecine giren Amerikan toplumunda, paranın ne kadar etkin bir öge haline geldiğini ve aynı zamanda kurbanlarını Avrupa'da nasıl komik durumlara düşürdüğünü vurgulamaktadır. Bireyden giderek, bir yerde, ekonomik oluşuma toplumsal bir yaklaşımla değiniyor. Para topluma çok önemli bir tutar, etkinliği olaylara yön verebilmesinden gelmektedir. Ancak, parasal gücün yarattığı ayrı-

rılıklar hiçbir zaman sınıfsal açıdan verilmemiştir. Sorunların kökenine toplumsal verilerden çok, insanların ruhsal gereksinimleriyle değinmiş ve çözümü de yine onların kişisel ilişkilerinde aramıştır. Toplumun alt tabakalarına inmesi, romanlarına hep soylu ve varlıklı kişileri seçmesi de oldukça anlamlıdır. Kendisi sanata ve bütün kültürel hareketlere çok değer verdiği için toplumun alt tabakalarından gelen ve kültürsüz diye kabul edilen yığınların, bütün bu sanatsal değerleri yakıp yıkacağı korkusunun onu böyle bir oluşum içine itme olasılığı fazladır. İşte yine aynı itilimle, zengin ancak kaba, kültürsüz, sanattan anlamayan Amerikalılarını hemen hemen bütün kitaplarında sanata daha yakın gördüğü Avrupalılara hayren bırakır. The Ambassadors'da Lambert Strether daha romanın başında körü körüne bir Avrupa hayranıdır. Avrupalı bir yazar, Balzac, onun değer ölçüsü olur. The Golden Bowl'da Maggie'nin Charlotte'a karşı davranışlarında aynı ön yargılı hayranlık gözlemlenebilir. Her ne kadar Charlotte Amerikan asıllı ise de oğayların aklığı ve anlatıcı-yazarca tanıtılığı açısından Avrupalılaştığı bir Amerikalıdır. Bu nedenle biz onu Maggie'nin karşısında Avrupalı olarak kabullenebiliriz. İkisinin yaşam biçimleri arasında oldukça büyük bir ayırım vardır. Maggie babasının kucagından ayrılmadan çok ke-

pall bir hayat yaşarken,Charlotte bir çok l-
keyi dolayarak oldukca hareketli bir yaşam
sürmüş. Maggie ancak Avrupa'ya yerleştikten
sonra, gözü yavaş yavaş açılmaya başlar. Dur-
gun ve olumsuz geçmişinden kurtulmaya çaba-
larken gelecek günlerinin renkli tasarılarını
yapar. İşte Avrupanın ona sağladığı bu bilini
lenmenin ilk aşamasında Maggie bir Avrupalı
gibi gördüğü Charlotte'a imrendir.

Charlotte kurtarıcı rolü Adam Verver i-
inde oynar. Her ne kadar bay Verver zengin ve
kültürlü görünen bir Amerikalı ise de, ğimdiye
kadar sürdürdüğü yaşamı genel anlamda kısır b
bir düzen içerisinde kalmıştır. Ona sadece ken-
disi için değil kızı için de bir kurtarıcı g-
züyle bakar. Karısını genç yaşta kaybettiğinden
kızı uzun zamandır annesizdir. Tek bağı bahası
olmuştur. O na duyduğu yükümlölük ağırdır. Bi-
raz da bunu hafifletmek için Charlotte ile ev-
lenmeye karar verir. Ancak önerisinin kabul e-
dilmeyeceği korkusunu da çekmektedir. Her isteği
diğini satın alabilen ve sözü her yerde geçer-
li soylu bir Amerikalının bu duygusu, bir Avru-
pall karşısında kendisini zayıf ve ikinci de-
recede hissettiği karısını vermektedir.

Adam Verver'in ümütleri boşa çıkamaz,
Charlotte ile evliliği gerçekleşir. James sa-

dece olayları olduğu gibi verip kişilerin davranışlarına dışardan bakmakla yetinmez. Onların davranışlarının kökenine indiği ve nedenlerini açıkladığı için, bu kişilerin ruhsal durumları hakkında kolaylıkla bilgi edinebiliriz. Charlotte hiç geciktirmeksizin Adam Verver'in evlilik önerisine evet derken, içinde bulunduğu bunalımı da çekinmeden açıklar. Onsekiz veya yirmilerinde genç bir kız olmadığından kendisine artık 'Miss' denmesinden hoşlanmaz. Güvence içerisinde huzur duyabileceği bir yuvaya sahip olmak ister. Bu gereksinimi, onun içinde bulunduğu sıkıcı durumdan kurtulup, olgun bir aile yaşamına duyduğu özlemin işaretidir. Adam Verver'in zenginliğinden yararlanmak ve daha lüks bir yaşantı sürdürebilmek gibi kişisel bir çıkar amaçladığını söyleyemeyiz. Adam Verver'in de onunla evlenmesinde, sadece kendi çıkarlarını güzetmesi gibi kötü bir düşüncesi yoktur. Ancak yanlış tutumu kendisini ve ailesini zor durumlar da bırakır.

İkisinin evlenmesi olaylar zincirini karmaşıklaştırarak, karşımıza dörtlü bir ilişki çıkarır. Gay Verver kızı ile başlattığı aşırı yakın ilişkisini evliliğinden sonra da sürdürür. Sürekli olarak kızıyla beraber olduğundan, iki eski sevgili olan Charlotte ile Amerigo ister istemez yalnız kalırlar. İki sevgilinin tekrar buluşması, kendilerinin isteği veya önceden ha-

zırladıkları bir plan nedeniyle değil, olayların akışı içerisinde kaçınılmaz olarak kendiliğinden meydana gelir. Hatta Charlotte bu durumdan zaman zaman şikayetsiz de olur. Çünkü kocası Adam Verver karısına, yeni kendisine, göstermesi gereken yakınlığı ve zamanı kızıyla paylaşır. İlgisi karısından çok kızıyla olan ilişkilerinde yoğunlaşır. Diğer taraftan aynı şeyler babasından hiç ayrılmayarak kocasını ihmal eden Maggie tarafından yapılır. Böylece aile bağlarında kopukluklar meydana gelir. Yalnız kalan Charlotte ile Amerika'nun buluşmaları doğallıktır.

Bu arada olaylar zincirine bir halka da Fanny Assingham ekler. Bayan Assingham Maggie ile Prens'i tanıştıran kişi olduğundan, onların evliliklerinde oldukça önemli rol almıştır. Denebilir ki onları evlendiren kişi Adam Verver değil Fanny Assingham'dır. Bu nedenle Verver'ların aile ilişkileriyle yakından ilgilenir. Maggie ile Prens'i mutlu görmek ister Charlotte ile Prens'in buluştuklarını öğrenince oldukça endişelenir. Eski aşklarının yeniden bağlanmasından korkar. Üfkeli bir şekilde Charlotte'yi suçlar. Charlotte onun suçlamalarını şu gerçeği açıklayarak yanıtlar:

⁹⁵ "Adam Verver'in buraya onsuz gelmen gerektiği önerisini kabul ettim. Yıpkı bütün diğer önerilerini

"yerleşmiş bir kural olarak kabullenmem gibi. Ancak bu , şüphesiz ki, kocamın karısı değil de kızının onunla birlikte bulunması ve şu saati ona ayırması gerektiği geçeceğini değiştirmez, hem de kızının kendine ait bir kocası olduğunu bilmeme karşın. Gerçeği-Maggie'nin kocalardan çok babaları düşündüğü gerçeğini - açıkca görmeliyim. Anlamıyormusun benim durumum hemen üzerine eğilme gereken bir durum. Kocasını sevmeyiğini anırtırmak istemiyorum. Anlatmak istediğim şey onun kocasını düşünmediğidir... İşte, bütün bunlardan sonra, gördüğün gibi Prens ile ben neden beraber olmayalım? Biz daha önceden de beraber görüldük."

Charlotte sadece üzülmele kalmaz, büyük bir uğraş içerisinde evliliğini kurtarabilmek ve kocasını mutlu edebilmek için kendi kendisiyle gerekli savaşı da verir. Ancak düştüğü boşluktan da kurtulamaz. Onu asıl zayıflatıp çabalarında güçsüz bırakan şey, 'Adam Verver' - in bir yuva kurmak için kendisine gerekenimi olduğundan değil, kızına yararlı olabileceği düşüncesiyle bu evliliği yaptığının farkındadır.

Bu onu son derece üzer. Bayan Assingham onu dinledikçe üfkesi yatışır, hatta onu haklı bile görmeye başlar. Onun anlattıklarına inanarak Maggie ile babası arasındaki ilişkiden kendisi de kuşkulenir. Oysa şimdiye kadar baba kızın bu ilişkisi ona çok doğal görünüyordu. Bu nedenle ona bazı sorular yönelterek sorunu daha bir açıklığa kavuşturmaya çalışır. Charlotte⁹⁶ "Kocam beni kızı için yararlı olabilirim diye istediğini bana söylemişti. İşte nasıl yararlı olduğumu görüyorsun." Bu son cümle Verver ailesinin dramını sergileyen bir ironidir. Charlotte kocasıyla alay eder. Onun eş seçiminde düştüğü yanlış tutuma dikkat çekmek ister. Bir çift pabuç veya herhangi bir ev eşyası alır gibi kendine eş ve kızına koca seçen bir babadan pek fazla bir şey bekleyemediğimiz gibi o eşininde sevgisiyle buluşması doğaldır. Charlotte'nin pişmanlık duyduğu bu gizli ilişkinin suçu herkesten çok bay Verver'e aittir. Charlotte ve Amerigo yeteneksiz kişiler değildir. Bütün gayretleri ve iyi niyetleriyle eşlerini mutlu etmeye çalışırlar. Ancak Adam Verver ve Maggie baba kız ilişkisini aşan yakınlıklarıyla onları ailenin dışında bırakırlar.

Charlotte ile Prens arasında her gün biraz daha ilerleyip gelişen gizli ilişkileri gi-

derok Maggie ile Prens'in evlenmelerinde bağ rolü oynayan Fanny Assingham'ın düşünce ve davranışlarını etkiler.İçine düştükleri akıntıdan kendilerini kurtaramayan iki sevgili, artık gizliliği kalmayan aşklarını açıktan ağıya sürdürürler.Bu buluşmalar okadar açık ve sık bir şekilde olmaya başlar ki,bayan Assingham dehi artık onların buluşmalarına kaşı koymaz olur.

Diğer taraftan yanıtlanması gerekli olan bazı sorular vardır.Acaba bay Verver ile kızının bu gizli ilişkilerden ^{haberi} varmı,yoksa bile bile buluşmalarına gözünü yumuyorlar? Bu soruların yanıtlarını kesinlikle veremiyoruz.Üçüncü bir olasılıkta kendi dünyalarının dışında olup bitenlerden haberdar olmamalarıdır.Baba kızın kendi dünyalarına böylesine dalmaları,onları bütünü dış dünyadan keparır.

Prens Charlotte ile olan ilişkisini altın kupaya benzeterek,onun gibi parlak ve sağlam bir yaşantıya sahip olmak istediğini belirtir.Aşkı gizlidir ama bir Avrupalı tip olarak Prens bu yasa dışı ilişkinin dürüst ve olaysız sürmesini dikkatle gözetir.Oysa Avrupalılaşmış ama Amerikan asıllı Charlotte bu konuda biraz daha kaygısızdır.Sevgilisinin endişesiyle alay edercesine ⁹⁷"Çatlakları olduğundan fazla düşünüyör-

"müyormusun ve sen ondan korkuyorsun, değil mi? Ben çatlakların tehlikesini göze alıyorum..." Bunu biraz da onun endişesini azaltmak ve kendisine daha fazla bağlamak için yapar. Charlotte'nin bu kaygısız davranışı, onun biraz da toplumsal yükümlülüğünden kaçınıp kendi kişisel çıkarlarını kollayan bir kişiliğin izlerini taşımaktadır. Her ne kadar, bu ilişkiye kendi istemi dışında başladıysa da, şimdi gününü gün etme çabasındadır. Aslında kadınlık ihtirasının dürtüsüyle Maggie'den öc almaya düşlemektedir.

Kendisinin ve evliliğinin yıkım pahasına büyümesine korkunç bir ihtirasla kurduğu gizli ilişkinin meydana çıkmasından sonra Maggie Charlotte'a karşı herhangi bir saldırıda bulunmadığı gibi büyük bir sabırla evliliğini kurtarma mücadelesine girer. Acaba James onu büyümesine hoş görülü tutmakla Avrupa'nın bir Amerikalıya kazandırdığı olgunluk ve bilinçlenme gibi zihinsel ve ruhsal üstünlüğünü kanıtlamak istemektedir? Böyle bir olasılık okuyucunun dikkatini çekmektedir.

Başlangıçta sadece kızının hatırı için evlenen Adam Verver'in fedakarlığı, daha sonra karısı Charlotte'a karşı derin bir sevgiye dönüşür. Onu memnun etmek için elinden gelen her şeyi yapar. Maggie Charlotte'a kocası ile kurduğu

gizli ilişki nedeniyle için için kin bağlamış olabilir. Ancak bay Verver'deki bu değişiklik nedeniyle, Maggie babasını üzmemek ve evliliklerini yıkmamak amacıyla Charlotte'a yumuşak davranma zorunda kalabilir. Böylece ikili bir çıkmazda kalan Maggie savaşımını hiç bir tarafa zarar vermeden sürdürme durumundadır. Charlotte'a hiç bir şey belli olmadan kocasını kazanarak beğenin ilk adımını atar.

Maggie'nin gerçeği öğrenip öğrenmediğinden bir türlü emin olamayan Charlotte gün geçtikçe büyük bir merak ve endişe içerisinde kocasını kaybedeceği korkusuna kapılır. Bu korku onu kocasıyla birlikte Amerika'ya göç ettirerek, Avrupa serüvenini noktalar. Kesin kararını bir telgrafle Maggie'ye bildirir. Başarısının birinci aşamasını bu müjde ile tamam larken sonucusunu bizzat kocasının sözleriyle kutlar. Bay ve bayan Ververler gemi ile Londra'dan ayrılırken limanda onları uğurlamak üzere bulunan Maggie kocasına Charlotte için "ne mükemmel bir insan değil mi?" diye sorduğunda Prens'in onun ayrılması ile üzülüp üzülmediğini anlamaya çalışır. Aldığı yanıt onun için pek sevindiricidir: ⁹⁹ "Görmek mi? Senden başka hiç bir şey görmüyorum." Öykü bu mutlu yeniden birleşme ile son bulur.

Charlote ile Prens gizli ve yasak bir i-

lişki içerisinde olmalarına karşın, James onlara bazı iyi nitelikler kazandırarak, sanki bu suçlarını hafifletme veya örtme çabasıdadır. Aldatmaları baba ve kızı üzmemek ve mutluluklarını bozmamak amacıyla yaptıkları girişimler, onlar hakkında kötü insanlar yargısına varmamızı engellemektedir. Prens başlangıçta sadece parası için evlendiği Maggie'ye bütün benliğiyle dönerek okuyucuya yaklaşır. Onun suçunu bedelini ödeyen veya günah çıkaran bir günahkar gibi affedebiliriz. Milyarder Werver'a gelince kültürü, sanattan anlayan bir iş adamı olarak diğer Amerikalı arkadaşlarından ayrılarak yeni bir Amerikalı tip oluşturur.

Bazı eleştirmenlerce Maggie'nin kişiliği iki oluşum halinde gözlemlenmektedir. Prens Amerigo'nun anlattığı birinci kitapta Maggie saf ve çevresindeki insanları gereği gibi tanıyıp değerlendiremeyen bir kişiliğe sahiptir. Babasından başka birisini gözü görmediği için, kocası tarafından üvey annesi ile aldatılır. Belki başlangıçta bir dereceye kadar göz de yumar. Ancak ikinci kitaptaki gelişmeler onu karşımıza bambaşka bir insan olarak çıkarır. Avrupa'da bir çok değerler kazanır ve olgunlaşır. Bu yeni üstün kişiliğiyle hiç bir çirkin olaya meydan vermeden hem kendi evliliğini hem de babasınınkini kurtarır. Bence birinci derecede önemli olan Maggie'nin kişiliğindeki değişim değil, Avrupa'nın bu değişimi sağlayacak niteliklere sahip olması ve Ame-

rihalıları etkiliyebilmesidir. Kenimca James esil bunun üzerinde durmaktadır. Ancak James kahromanlarını hiç bir zaman üstün ve ayrıcalıklı niteliklerle değerlendirerek ölküleştirmez. Avrupa-Amerika ilişkisini iyi kötü veya alçak üstün şekilde değerlendirmekten kaçınır. Oscar Cargil onun bu tutumunu The Novels of Henry James adlı kitabında kahramanların en belirgin niteliği olarak gösterir: ¹⁰⁰ "Onların yetenekleri veya sınırları hikayenin sonucunu belirler." İşte Amerika'nın Avrupa ile ilişkisi kahramanların bu kısıtlı güçlerinin ortak bir bilinç ve uyumu ile işlenmiştir.

THE PORTRAIT OF A LADY

ÖZET

Uzun yıllar Avrupa'da kalmış Touchett ailesi ile onların yeğeni İsabel Archer'ın öyküsünü anlatan bu yapıt, 'Uluslararası Temayı' Avrupalılarıyla olduğu kadar Avrupalılaştırmış Amerikalılar ilişkisiyle verir.

Bey Touchett İngiltere'de otuz yıl kalın zengin emekli bir bankacıdır. Karısı çoğunlukla Floransa'da kaldığından, oğlu Ralph ile yaşamaktadır. Bu sıralarda bayan Touchett'in yeğeniyle beraber Amerika'dan gelmesi beklenmektedir.

Bayan Touchett'in kız kardeşlerinden birinin kızı olan İsabel önce annesini daha sonra babasını kaybetmesiyle bütünü yalnız kalmıştır. Bu akıllı, okumuş, güzel ve son derece özgür genç kızı Caspar Goodwood adında zengin bir iş adamı kollamaktadır. Halasının yardımıyla İngiltere'ye geldiğinde, Touchett ailesince memnurlukla karşılanır. Komşu Lord Garburton ve kızları tarafından da oldukça sevilir. Kısa bir zaman sonra da Lord'dan gelen evlilik önerisini geri çevirir. Touchett'leri geçirten bu yanıkına neden olarak İngiliz ya-

şantisinin çok kısıtlayıcı ve sıkıcı olduğunu gösterir.

Bu arada Amerika'dan Henrietta Stockpole ve Casper Goodwood gelirler. Henrietta Isabel'in arkadaşı genç bir Amerikalı gazete muhaberiştir. Ralph'ı da yanlarına alarak üçü beraber Londra'ya giderler. Kaldıkları otele bir gün Isabel'in Amerikadaki eski koruyucusu gelir ve hemen evlilik önerisinde bulunur. Isabel bu öneriyi kendisinden iki yıl uzak kalmak koşuluyla geri çevirir. Casper da iki yıl sonra aynı öneriyle döneneğine yemin eder.

Bu arada bay Touchett eklemelerinden eğrili bir rahatsızlık geçirerek ağırlaşır. Öyle Ralph kendisine çok paranın kalmasını ileri sürerek, mirasın yarısının Isabel'e kalmasını sağlar. Böylece Isabel yetmiş bin İngiliz lirası kazanmış olur. Diğer bir kazancı da bay Touchett'i İtalya'dan görmeye gelen Madem Merle tanışması olur. Oldukça yakın ve kuvvetli arkadaş olurlar. Onunla birlikte Floransa'ya gittiğinde, Amerikalı bir göçmen olan Gilbert Demond ile tanışır. Bu işsiz, parasız ancak güzel sanatlar meraklısı yeni arkadaşının zevkleri ve güçlü kişiliği Isabel'in ilgisini çeker. Gidererek ilerleyen ilişkileri Demond için temiz bir sevgi bağının ötesinde, toplama yini bir değer katılmasının başlangıcıdır.

Ancak evlenmelerini beyen Touchett kesinlikle istemez. Bu düşüncesini M. Berle de aşar.

İsabel Ralph ile Roma'ya bir gezi yapar. Grada, doğu gezisine çıkmış olan Lord Harburton ile karşılaşır. Onun evlilik önerisinin tekrar başlaması üzerine, İsabel onu ikaz eder. Bu sırada İsabel'den bir çağrı alan Osmond da Roma'ya gelir. Bunun üzerine Lord yanlarından ayrılır. İngiliz aristokrasisinin seçkin bir üyesini geri çevirdiğini öğrendiğinde, İsabel'in değeri Osmond'un gözünde bir kat daha artar. Evlilik önerisini geri çevirmemekle beraber, İsabel bir yıllık bir zaman ister. Floransa'ya döndükten sonra, Caspar Goodwood'a Gilbert Osmond ile evlenmek üzere olduğunu yazar. Bunun üzerine hemen gelen Caspar eli boş olarak tekrar Amerika'ya döner. Hastalığı oldukça ilerleyen Ralph haberi duyduğunda bir hayli üzülür. Ancak tüm dostlarının yaptığı ikazlar hiç bir yarar sağlamaz ve İsabel sevgilisiyle evlenerek Roma'ya yerleşir.

Evlendikten sonraki yaşantıları umdukları gibi olmaz; Osmond karısını kendi kalıpları içerisinde sakmaya zorlayınca, İsabel'in direnmesiyle karşılaşır. Üzgünlüğünün tehlikeye girdiğini anlayan İsabel kocasının boyunduruğu altına girmez. İngiliz Amerikan ilişkileri, Osmond'un kızı Pans'nin evliliği sorunuyla çok yönlülük kaza-

nır.İsabel'in çocukluk arkadaşı Edward Rosier da çok zamandanberi Avrupâda yaşamaktadır.Pansy'e aşık olur ve onunla evlenmek ister.Lord ile Sicilya'ya gitmekte olan Ralph,İsabel'in evliliğini merak ederek Rome'ya uğrar.İsabel her şeyi gizlemeye çalışırsa da beşeremez.Biğer taraftan Lord Pansy'nin ilgisini kazanır.İsabel Ralph'tan Lord'un Pansy'i değil,hala kendisini sevdiğini öğrenmesine karşın,salt kocasını memnun edebilmek için bu evliliğin gerçekleşmesi için çalışır.Lord'un İsabel'e ilgi duyduğunu bilen Pansy,beklenmedik bir çıkışla Amerikalı Roseir'den başkasıyla evlenmeyeceğini kesinlikle belirtir.Bunun üzerine Osmond ile İsabel arasında sert tartışmalar olur,kocası İsabel'i Pansy'nin Lord ile evlenmesini önlemekle suçlar.

Bir gün İngiltere'den Ralph'ın ölmek üzere olduğu ve İsabel'i görmek istediği haberi gelir.Ancak,kocası Raph'tan nefret ettiğinden İsabel'in gitmesini yasaklar.Osmond'un kız kardeşi Kontes Gemini de onlarda misafir kalmaktadır.İsabel'e kardeşinden daha yakın olan be kadın ona Osmond'un ilk hanımının çocuksuz öldüğünü ve Pansy'nin gerçek annesinin M.Merle olduğunu,zengin bir koca beklediği için Osmond ile hiç evlenmediğini itiraf eder.Son derece öfkelenen İsabel İngiltere'ye gider.Roma'dan ayrılmadan önce,Pansy'e kalmakta olduğu manastırda uğrar.Draya babası tarafından Roseir'i

unutabilmek için gönderilmiştir. İsaabel'den İngiltere'de çok uzun zaman kalmamasını diler. Kızını görmeye gelen M. Merle'den Ralph'ın ısrarı ile bay Touchett'in kendisine mirastan pay bıraktığını öğrenir. Ölmekte olan Ralph, İsaabel'e onu zengin etmekle kötülük yaptığını çünkü servet avcılarının eline düşmesine neden olduğunu söyler.

Ralph'ın ölümünden sonra İsaabel Gerdencourt'u terkmez, kendisini hiç kimeye belli etmeden sessizce seven Ralph'ın hatırı için bir zaman orada kalır. Tekrar İngiltere'ye gelen Casper evlenmek birlikte Amerika'ya dönmelerini önerir. Başlangıçta kolay bir çözüm gibi görünürse de, İsaabel daha sonra tek çıkar yolun Roma'ya dönmek olduğuna karar verir. Arkadaşı Henrietta Casper'i sabırlı olmakla teskin ederken beklemesini seğlik verir.

Henry James'in en başarılı yapıtlarından birisi olan The Portrait of a Lady Avrupa-Amerika ilişkisini işleyen önemli ve büyük romanlarından bir diğeridir. Üç baş yapıttan-The Ambassadors, The Golden Bowl ve The Wings of the Dove- ayrıldığı nokta bu romanın öyküsünü meydana getiren kahramanların çoğunlukla Amerikalı olmamasıdır. Avrupalıların yerini Avrupalılaştırmış Amerikalılar alır.

Diğer bir ayrılıkta, tüm bu yapıtlarda Amerikalı kahramanlar Avrupalılar tarafından, masumiyetlerinden yararlanılarak, aldatılmışlardır. Oysa bu romanda her ne kadar Isabel Archer M.

Merle Gilbert Osmond tarafından aldatılırsa da, Isabel'in kendi kendini aldatması ve romanın sonuna doğru bunu anlaması daha ağır basmaktadır. Böylece James Amerikalı kahramanların bilinçlenme ve olgunlaşma durumunu kuvvetlendirmektedir. Ancak, yazarın asıl üzerinde durduğu bu bilinçlenme veya onun nasıl geliştiği değil, onu oluşturan Avrupa deneyiminin Amerikalı kahraman üzerindeki etkileri ve ayrılıklarıdır. Prof. Dr. Ünal Aytür Henry James ve Roman Sanatı adlı kitabında Isabel Archer'in kendi yenilgisini görerek, kendini daha gerçekçi eserlerle değerlendirmesini şöyle açıklar:

101" ...Osmond'u başlangıçta gözünde çok büyütmüş, ne bir takım üstün

nitelikler yakıştırmış, onu yoksulluk ve ilgisizlik yüzünden yüksek emellerini gerçekleştiremeyen değerli bir kimse sanarak kendisine yardımcı olmak istemiştir...Demek ki yalnız Osmond hakkında yanılmamış, aynı zamanda kendisi hakkında da yanılmamıştır."

Üçüncü bir ayrılık da, diğer yapıtlarda aldatıldığını anlayan Amerikalı kahramanın Eski Dünyanın çürümüşlüğünden, büyük bir tiksinti içerisinde, kaçarak tekrar Amerika'ya dönmesidir. Bu romanda ise Isabel Archer zengin Caspar ile Amerika'ya gitmeyi reddeder ve Roma'ya, aldatan kocasına döner. Acaba bütün gerçeklerin aydınlığa kavuşmasına karşın, neden tekrar Osmond'a döner? Yanıtı tam bir kesinliğe kavuşmamış olan bu soruya David Coulloway Studies in English Literature'da şöyle açıklar:

102 "Isabel Osmond'a dönüşünün nedeni onunla birinci planda evlenmesi kadar karmaşıktır. Romanın plan veya akışındaki gereksinimi karşılarken, seçeneğini Pansy'e verdiği söz nedeniyle yaptığını belirtmek yararlıdır: Böyle yapmak onun yücelmiş ih-

tirasını ve sözüne verdiği önemi takdir etmekte-
tir."

Diğer taraftan Couleway İsabel'in kocasına
na dönüşünü, ikinci bir nedene, Osmond'dan kork-
masına bağlamaktadır:

103 "...Dahası, Osmond ile yaptığı
sen söyleşide, İsabel hala kork-
maktadır, artık kendisi için ve-
ya Osmond için değil, Osmond'un
kalmasını istemesine karşın ay-
rılmasından sonra çıkacak kav-
gadan korkmaktadır. Ralph'a gi-
debilir çünkü ona beslediği
sevgi korkusundan ağır basmak-
tadır...Evliliği diğer bir in-
sanla yapılan tüm ve değişmez
bir anlaşma olarak, kutsal de-
ğilse bile saygın bir anlaşma
olarak düşündüğünden, Osmond'a
dönmesi gereklidir."

Touchett'lerin oğlu Ralph otuz yaşlarında
Harvard ve Oxford Üniversitelerinde okumuş, a -
kılı ve duygulu bir gençtir. Ancak hasta oldu-
ğu için İsabel'i sevdiğini bir türlü açıklaya-

yamaz. Sevgisini içine gömek, onu büyük bir sadakatla sever. Hastalığı nedeniyle yapamadıkları - rını İsaabel aracılığıyla başarmayı dener. Daha doğrusu, onu tam bir özgürlüğe kavuşturmakla hem kendini teselli eder, hem de yaşamdan kendinin alamadığı tadı onun aldığı görürce mutlu olmaya çelışır. Bu nedenle, büyük mirasın bir kısmını İsaabel'e bırakması için babasına yalvarır. 104. İsaabel'in yelkenlerine rüzgar tutmak" isteğini söyler. Ancak Ralph yerden uzaklaşmanın gerçeklerden uzaklaşmak anlamına gelebileceğini ve bir gün İsaabel'in sanki kör ve sağırmiş gibi çevresinden gelen aydınlatıcı ikazların hiç birisine aldirmayarak, sonradan çok pişman olabileceği bir evliliği yapmasına neden olabileceğini düşünmemiştir. İsaabel'i gerçekten çok sever, ölünceye kadar onu izler. Osmo ile evlenmesine şiddetle karşı koyar. Bunu İsaabel'i kandırıp kendisiyle evlenmesini sağlamak amacıyla değil, Osmo'dun dürüst olmayan kişiliğiyle İsaabel'i mutlu edemeyeceğini gördüğü için yapar.

James evlilik temasına bir kişiyi daha katarak, Öyküye çok yönlülük kazandırırken İsaabel'in ilişkilerini biraz daha karmaşıklaştırır. Bu yeni aday Amerikalı zengin iş adamı Casper'dır. Bir gün Londra'da İsaabel'in kaldığı otele giderek onunla buluşur. Lord Warburton gibi geri çevrilmez, ama yine de oyalayıcı bir yanıtın dışın-

de bir şey alamaz. İsaabel özgürlüğünü kaybetme korkusuyla yakın bir gelecekte evlenmeyi düşünmez. Aelinde ileri sürdüğü bu neden yüzeyde kalan bir bahaneden ileri gidemez. Çok kuvvetli bir duygü gücünün kurduklarını gerçekleştirebilecek bir kişiye beklemektedir. O da trajik yazgısını belirleyen Gilbert Osmond'ır.

Bir çayda tanıştığı bu yeni arkadaşın güçlülüğü ve sanatçılığıyla İsaabel'in ilgisini çeker. Romanın çatısını oluşturan asil öykü bu tanışmadan sonra başlar. İsaabel ile Osmond'ın yakınlaşan arkadaşlıkları Roma'da doruk noktasına ulaşırken, Lord Warburton açısından da son bulmak üzere noktalanır. Tüm umutlarını yitirerek Roma'dan ayrılır.

Kitabın ikinci yarısında olaylar Gilbert'in görüş açısından yerilmeye başlayınca aralarındaki ilişkiler, özellikle Osmond'un tutumu bakımından tüm çaplanlağıyla karşımıza çıkar. Onu İsaabel'e yaklaştıran öğeler arasında para ve uysallığı en ağır besenleridir. İsaabel'le evlenerek büyük bir zenginliğe kavuşacağı gibi, saf ve uysal bir insan olduğundan, onu istediği gibi yönetebileceğine inanmaktadır. Evlendikten sonra, tüm kişiliğini yokederek bir robot gibi kendisine bir tutsak yapmayı düşünmektedir. İsaabel artık ortak bir yaşamın arkadaşı değil, üzerinde pazarlık ya-

pebileceği bir süs eşyasıdır. Bütün bunlar bize daha şimdiden İsa-bel'in Osmund ile mutlu olamayacağına işaretlerini vermektedir.

Uzun zamandır Avrupa'da yaşamakta olan Edward Rosier İsa-bel'i görmeye geldiğinde karşılaştığı Pansy'den çok hoşlanır. Evlenmelerine yardımcı olması için M. Merle başvurur. Bu sırada Siciyla'ya gitmekte olan Warburton ile Ralph Roma'ya uğrarlar. Pansy ile tanışan Lord ondan çok hoşlanır. İsa-bel'den evlenmelerini gerçekleştirebilmek için yardımcı olmasını ister. Osmund kızı ile Lord arasındaki yaş farkına bakmaksızın, sırf Lord'un parası ve İngiliz aristokrasisindeki saygın yerinin hatırı için bu evliliği onaylar. Ancak durubum hiç de dışardan görüldüğü gibi değildir. Lord aslında bir kiskandırma ve üç peşindedir; gerçekte Pansy'i değil hala İsa-bel'i sevmektedir. Ancak ona ulaşamadığı için acı vererek üç almayı tasarlar. Çünkü İsa-bel Pansy'i çok sevmektedir. Ancak Pansy'nin gerçeği öğrenmesiyle her şey Osmund'un istemine aksine gelişmeye başlar. Bu nedenle Osmund kızını kendisine karşı kıskırttığına ve Lord ile evlenmelerini bozduğuna inanarak İsa-bel'i sert bir şekilde suçlamaya başlar. James, karnaca, İsa-bel ile kocası arasında bu evliliği

Avrupa-Amerika ilişkilerine yenibir yönelim veren etkin bir olay gibi soker.Kerz koca arasında güvensizliğin getirdiği ikinci bir kopukluk simgesi olur.

O sırada misafir olarak yanlarında bulunan Gilbert'in kız kardeşi Kontes Gemini İ-sabel ile çok iyi anlaşır.Onu kardeşi Demond dan çok severek kendine daha yakın bulur.Ar-kadaşlıkları karşılıklı dayanışma ve güven üzerine kurulduğundan Kontes İ-sabel'in daha fazla aldatılmasına dayanamaz.Bildiği her şeyi ona anlatır: M.Merle uzun zamandır Demond'un metresi olup,Pansy'nin gerçek annesidir.Zengin bir koca beklediği için onunla evlenmez.İsabel bunları öğrendiğinde son derece üzülür.Avrupa'da geçen tüm yaşamını ve kocası ile olan ilişkilerini uzun uzun düşünür.Romanın duygu ve düşünce yönünden en güçlü olan bu kısmı,İsabel'in biçinçlenerek gerçekleri görmesiyle doludur.

Kocası ile kendisi arasında korkunç bir güvensizlik uçurumunun varlığı,onun gözüne çarpan ilk olumsuzluktur.Bu kopukluğun yaratıcısı olarak da kocasından çok kendisini inceler.Çünkü evlenmeden önce,onun kişiliğinin bir yönünü,kültürlü ve cekeci tarafını,görsbildiğini,oyso bu parlak yüzeyin altında ken-

di çıkara için her kötülüğü yapabilecek, kar-
kunc derecede bencil bir kişiliğin yattığını
sezemediğini görür. En büyük hatayı da çevre-
sindeki dostlarından gelenikazlara aldırma -
yarak, onu körü körüne savunmakla yaptığını
anlar. Kendisine ait olan her şeyi silerek
kişiliğini yoketmeye çalışması, onun bencil
ruhunu açığa çıkarır. Çok bağlı olduğu özgür-
lüğü'nün daha fazla kısıtlenmesine dayanami-
yarak İsa-bel kurtuluşu Ralph'in yanına git-
mekte bulur.

Roma'dan ayrılmadan önce bir manastı-
ra babası tarafından kapatılan Pansy'e uğ-
rar. Pansy annesinden daha fazla yakınlık
gördüğü İsa-bel'i oldukça sever ve güvenir.
Bu nedenle onun İngiltere'de uzun zaman kal-
madan erken dönmesini ister. Pansy'nin bu dav-
ranışı romanın sonunu, yani İsa-bel'in tekrar
kocasına dönme nedenini çözümlümesi bakımın-
dan oldukça önemlidir. James bunu sanki İsa-
bel'in tekrar Desmond'a döneceğini önceden ha-
ber veren bir ip ucu olarak kullanır. Bu ara-
da kızını görmeye gelen M. Merle'den şimdiye
kadar kendisinden saklı tutulan gizlerden bi-
risini daha öğrenir: Bay Touchett oğlu Ralph'-
in ısrarı ile İsa-bel'e mirasdan pay bırakmış-
tır. Son derece duygulanan İsa-bel Amerika yol-
culuğuna hazırlanan M. Merle'den kendisini Des-
mond ile tanıştardığı için nefret eder.

The Wings of the Dove'ın Milly Theale'de aynı şekilde Avrupalı dostları tarafından aldatılmış, gerçeği ancak romanın sonunda öğrendiğinde, kendi yargılarının ne kadar hatalı olduğunu anlamıştı. Milly'nin gerçeği öğrenmesi onun yaşam gücünün yok olmasını doğurmuştur. Oysa Isabel hiç olmazsa kendi özgür istemini kullanabilmesi ile avunmaktadır. Diğer bir deyişle ~~ya-~~ nılmıştır ama başkaları tarafından aldatılmamıştır. Bunun yanı sıra şunu da gözden uzak tutamayız: Isabel her ne kadar aşını kendi istemi ile seçmiş ve dost uyarılara karşı koymuşsa da, M. Merle tarafından tuzaga düşürüldüğünü öğrenmesi onun için büyük bir yıkım olur. Bu nedenle uğradığı bütün kötü olaylarda payı bulunan kendine güver duygusu iyice sersiler.

Avrupa onu olgunlaştırır ve bilinçlendirir; insanın kendini bu kadar bağınmesinin budalalık olduğunu artık düşünebilir. Kendine bu aşırı güveni çok sevdiği özgürlüğünü tutsaklığa çevirir. Evliliğin kendisini mutluluğa değil sıkıntılı ve kısıtlı bir yaşama götürdüğünü anlar. Tapkı Milly gibi yozlaşmış bencil Avrupalılar veya Avrupalılaştırmış Amerikalılar tarafından çıkarıcı amaçlarına ulaşmak için kullanılan masum bir genç kızdır. Prof. Dr. Neşle Aytür Amerikan Romanında Gerçekçilik adlı kitabında Milly ile Isabel arasındaki benzerliği şöyle açıklar:

105 "Isabelle Maggie'nin çok yönlü kişilikleri onlara kurban gözü ile bakmamızı engeller. Her ikisinin de karşılarındakilere eş güçlele savaştıkları ve sonunda olaylara kendi istedikleri yöne yakın bir yön verebildikleri ri görülür. Bu genç kızlar arasında yalnız Milly Theale'in kişiliği oldukça yalın çizgilerle verilmiştir. Milly açık bir iyilik ve saflık simgesi olarak tanımlanabilir...Çok geçmeden Densher'in gösterdiği ilginin ardındaki planı öğrenir. Büyük bir hayal kırıklığı içinde kendini ölüme bırakır."

Paraşla kahramanlarının tutumları ve kişilikleri arasında şu ilişkiyi kurar:

106 "İnsan paraya sahipse küçük maddesel hesapların dışında kalarak bin çeşit tinsel üstünlük sağlayabilir; değilse, The Portrait of a Lady'nin Gemond'u, The Golden Bowl'in Charlotte Stant'ı ve İtalyan Prens'i gi-

bi kendilerini küçük hesaplara götüren ve yozlaştıran bir davranışın içinde bulurlar. Her iki durumda da para önemli bir rol oynar. Anlatılan olaylara yön veren önemli bir kişi gibidir. Paraya tanıdığı bu büyük güç nedeni ile James'in da ekonomi konusunda öteki gerçekçileri ahdiren bir yönü olduğu söylenebilir. Yalnız o, varlık farkının etkilerini toplum katları arasındaki gerilim açısından değil, kişiler arasındaki gerilim açısından incelemiştir."

James'in paraya verdiği bu güçlü önem, çağının kapitale verdiği değerle çok yakından ilgilidir. Ondokuzuncu yüzyıl başlarındaki ilk gerçekçi yazarlar sermayelerini büyük bir hızla artıran iş adamlarını desteklerler. Çünkü güçlü ve yetenekli insanların para kazanabileceklerini ve bunu da daha güçlü olacaklarına inanırlardı. Güçlü olan bu insanların toplumun yaşam seviyesini yükselterek bütün yurda huzur getirecekleri sanılırdı. Bu nedenle zengin kişilerden zarar gelmeyeceği görüşü egemendi. İşte, kanımca, James'in dürüst ve iyi kahramanları böylece ya temelden zenginleştirler ya da daha sonra zenginleştirirler.

İsabel için Avrupa'yı ve Avrupalıladı tanıma son derece önemlidir. Bunu başarabilmesi için özgürlüğüne tam anlamıyla sahip olması gerekir. Bu bakımdan James onu izin alması gerekli hiç bir büyüğü olmayan bir yetim yapar. Böylece teyzesiyle kolayca Avrupa'ya gidebilir. James ona sadece bu özgürlüğü kazandırmakla yetinmez, dürüstlüğü, akıllılığı ve düş gücü ile James'ın ahlak anlayışına bir örnek olarak diğer kahramanlardan ayrılır. James her ne kadar ehlâkca bir yazar değilse de, yapıtlarında örnek olarak sunduğu baş kahramanlarına ahlak açısından üstün etkilik tanır. Ancak , İsabel'in ayızsallığını oluşturan masumiyeti kuvvetliliği kadar zayıf yanlarını dabolirleyerek, kendisinin trajik sonunun doğmasına yardımcı olur. Bilgisiz olduğu kadar kendisine gereğinden çok güvenen aşırı kibirliliği ile dinlemekten çok konuşur. Bunun doğal sonucu olarak Demond'un ince sanat severliğinin altında yatan boş tinsel yapıyı görememekten kendini kurtaramaz. Böylece ona zaman zaman zamanı hizmetlerde bulunan düş gücü, bir çok kez de beklemediği tuzaklar kurar. Amerika'da öğrendiklerinin tümüyle yanlış olduğunu görür. Ancak Avrupa'yı ülkesinde gerçekte olduğu gibi tanıteceği yerde, aşırı kibirliliğinin verdiği itimle kendi bildiği yolda yürür. İşte Demond'a sonsuz derecede güvenmesiyle düştüğü yanlışlığı daha sonra kendisi de anlar.

Sanki Henry James Isabel'e iki yapılı bir kişilik kazandırmıştır. Bir taraftan kibirliliği ile Amerikan dünyasının hatalarını veya kendisinin beğenmediği yönlerini okuyucuya gösterirken, diğer taraftan üstün ve olumlu nitelikleriyle Avrupalılara ders verirken, Eski Dünya ile Yeni Dünya arasındaki uyumsuzlukları ve ayrılıkları sergiler.

Isabel'in kocasına dönüş nedeninin açıklığı kavuşması kitabın düğüm noktasını çözümler. Sert bir tartışmadan sonra kocasından ayrılarak gittiği İngiltere'de bir zaman kendi başına kalarak ne yapması gerektiğini uzun uzun düşünür. Ama o sıralarda kocasına dönmek aklından geçmemektedir. Bir ara Caspar Goodwood yanına gelir ve büyük bir ısrar ve coşkuyla onu öperak Amerika'ya birlikte dönmelerini önerir. İşte bu olaydan sonra Isabel kocasına kesinlikle dönmeye karar verir.

Bunca sert tartışmalara ve kocasının gerçek yüzünü iyice öğrenmesine karşın Gilbert Osmond'a tekrar dönmesinde üç neden görebiliyoruz. Bunlardan birincisi Pansy'nin ısrarlarına dayanarak dönmesi için ona verdiği sözdür. Pansy ona gereksinimini şöyle belirtir: ¹⁰⁷ "...Ah bayan Osmond lütfen beni terketmeyin...Nedenini bilmiyorum ama sizi düşündüğümde daha mutlu oluyorum..." Isabel'in ¹⁰⁸ "Seni terketmiyecem

"tatlı çocuğum" diyerek verdiği sözünü bozmamak için kocasına dönmüş olabilir.

Diğer bir olasılıkta Oscar Cargill'in ileri sürdüğü sevdadır. Ona göre Isabel kocasına dönme kararına Caspar Goodwood ile karşılaştıktan sonra varır. Çünkü Isabel ondan ve Lord Werburton'dan hoşlanmamaktadır. Onlar ise Isabel'e hiç rahat vermediklerinden sırf onlardan kurtulmak amacıyla Isabel'in son kararı kocasına dönmekte bulunduğu belirtip savını şu karşılıklı konuşmayla kanıtlar: ¹⁰⁹"Bundan sonra Werburton'u görür ve onun yazgısını kabullendiğini onlar ve ondan sonra Goodwood ile aralarında geçen şu çok sert tartışma yer alır. 'Doğru bana dön. Niçin geri dönme gereğindesin, niçin o korkunç yoldan geçmelisin?' diye Amerikalı sorar. 'Senden kurtulmak için' diye yanıtlar Isabel."

Ancak Oscar Cargill sadece bununla da yetinmeyerek Isabel'in dönüş nedenini kişisel ve toplumsal bir yükümlülük olgusuna bağlar. Isabel özgürlüğüne çok bağlıdır ama görevsiz ve amaçsız bir özgürlük onun için hiç bir anlam taşımaz. Evlilik ciddi bir kurumdur, ona sadakatle bağlanmak gerekir. Bütün bu kayıplara karşın Avrupa deneyiminin Isabel'e kazandırdığı olumlu atılımı Cargill şöyle açıklar: ¹¹⁰"Isabel evliliğin anlamında bazı zorunlukların olduğunu düşündü. Bu zorunluklar

"ondan alınan hazdan farklıdır.Görevin İsaabel için anlamı vardır-işte onun tecrübelerinden kazandığı ders budur."

Diğer taraftan F.O.Matthiessen bu soru-
na biraz daha değişik bir yaklaşımla değinir.
İsaabel'in kocasına dönüşünü sosyal bir yükümlülük
üçün gereği olarak değil de,ahlaki bir zorunlu-
luk olarak görür.Bunu da James'in ahlak anlayı-
şına bağlar.Ancak bu ahlaki görüşte dini bir
tutuculuğun veya bağnazlığın yer almadığını da
g özden uzak tutmamalıyız.James'in ahlak anlayı-
şında insanların dürüst ve sadık olması insancıl
açıdan çok önemlidir.Bu nedenle geri dönmesi i-
çin ona söz verdirtir.Matthiessen bu görüşünü
şöyle kanıtlamaya çalışır: ^{III}"...İsaabel veril-
miş bir sözün kutsallığına aşırı derecede önem
verir...O düşünce sistemiyle değil,ahlaki tutu-
mayla Puritanların sadık bir torunudur."

Bu anlamda diyebiliriz ki İsaabel'in öyküsü
diğer kahramanlar ile olan ilişkilerinden çok
kendi kendisiyle karşılaştıran davranışlarının ahlaki
kanatlanmasıdır.Romanın tümünde açıkça görülen
yapılması gerekli doğru hareketlere karar
verebilmesidir.Başlangıçta oldukça bilgisiz ve
masum olan İsaabel sonunda iyi görebilen bir in-
sana dönüşür.İşte James'in de vermek istediği
Avrupa'nın kucasına büyük bir istek ve merak-

la atılan, henüz keşfedilmemiş yeteneklerini kullanmaktan yoksun saf Amerikalılara tecrübe kazandırarak onları onları tam bir insan haline getirmesidir. Bu arada, elbetteki, Amerika'da kitaplardan öğrendiklerinin aksine Avrupanın gerçek yüzünü bütün çirkinlikleri ve çürümüşlüğü ile tanıyacaktır. Bu olumsuz etkilerin en açık ve etkili olarak Gilbert Osmond'da yansıdığını söyleyebiliriz. Bencilliğiyle, kendi çıkarı için mesum insanları rahatca kullanabilen acımasızlığıyla ve para için kızını satan yalancılığıyla güzel bir örnek oluşturur. Diyebiliriz ki Osmond sadece Amerikalıların bozuk yönlerini değil, Avrupanın da bu yozlaşmaya ne gibi katkılarda bulunabileceğini biz okuyuculara kanıtlamaktadır.

Basit ama rahat ve serbest Amerikan yaşamına alışkın insanlara, İngiltere'nin sıkı bir aristokratik sistem içerisinde kalıplaştırdığı yaşam kurallarına uymak çok şüphelidir. Avrupa ve Amerika yaşamları arasındaki bu ayrılığı Lord Barburton ile Amerikalı genç zengin iş adamı Caspar Goodwood arasındaki bir kıyas ile daha da aydınlayabiliriz. Lord'un kültürlü ve disiplinli yaşamına Caspar pek o kadar inculmemiş ve kurallara bağlanmamış serbest davranışlar içerisinde görülür. James Amerika'yı ahlaki Avrupa'yı da kültü-

rü ile üstün göstermeye çalıştığı öğüyü Christof Wegolin The Image of Europe in Henry James adlı kitabında Isabel, Lord ve Casper arasında üçlü bir ilişki kurarak şöyle açıklar:

112 "Isabel'in İngiliz Lord'unun önerisini geri çevirmesinin nedenleri Henry James'in uluslararası gelişki görüşünün ta derinliklerine iner. Bu onun 'aristokratik yaşam' hakkındaki görüşünün Warburton'unkinden ayrı olmasındandır. Isabel aristokratik yaşamı' engin bilginin büyük özgürlük ile birleşimi olarak düşünür."

Wegolin Avrupa Amerika ayrılığını iki kahramanın düşünce ve görüş farklılığına bağlarken, bunun doğal sonucu olarak davranışların da etkilenmeyeceğini gözden uzak tutmaz. Lord ile Casper arasında görülen yaşantı ayrılığını yazar şöyle belirler:

113 "...Birinin tatmin ettiğini diğeri etmez. Warburton sistemle beğülen insanı singelerken Goodwood seçeneğini basit ve rahat

"şekilde gerçekleştirir. Warburton'un erdemlerinin çok inceldiği yerde Goodwood'unkilâr pek öyle değildir. Çünkü Amerikan canlılığı ve Avrupa disiplini iyi ve kötü için kendi atılımlarına sahiptirler."

James daha önce gördüğümüz yapıtlarında Amerikalıları Avrupalılar karşısında kısmen de olsa başarıya ulaştırırken, bu kitabında bundan titizlikle sakınır. Lord Warburton ile İngilterenin kültürlü ve sistemli aristokratik yaşantısını, Isabel Archer ile Amerika'nın dürüst, özgür ve ahlaklı ama saf yaşantısını ve Gilbert Osmond ile Avrupa'da yerleşen bir Amerikalı'ya Avrupa'nın ne gibi olumsuz nitelikleri kazandırabileceğini, hemen hemen ülkelerden herhangi birisi için lehte veya alehte bir yorum yapmadan, objektif bir görüşle sergiler.

DAISY MILLER

ÖZET

Genevre'de yaşamakta olan genç Amerikalı Frederick Witerbourne halası bayan Castello'yu görmek üzere küçük bir İsviçre kasabası olan Vere'ye gider. Halası sürekli baş ağrısından rahatsız olduğu için çoğunlukla kendi başına kalır. Bir gün halasının otelinin bahçesinde kahve içerken yanına Randolph Miller adında, şeker isteyen bir küçük bir çocuk gelir. Onunla söyleyişiyi ilerlettiğinde babasının zengin bir iş adamı olduğunu ve annesi ile birlikte Avrupa gezisine çıktıklarını öğrenir. Çok geçmeden tekma adı Daisy olan abla Anne de Miller gözükür. Güzelliği ve masum anlamlı görünüşü Frederick'in ilgisini çeker. Ancak halası bu arkadaşlıktan pek hoşlanmaz ve yeğenine Miller'lerden uzak durmasını söylüyor.

İki gün sonra Daisy ve Frederick Chillon kalesini görmeye giderler. Frederick ona kalenin tarihini anlatır. Kültürünü son derece doyurucu bulduğu bu genç Amerikalı'ya Daisy Avrupa gezisini beraber sürdürmelerini ve Randolph'ın öğretmen olması önerir.

Geçmiş senlerinde Frederick halasıyla Rome'ye gider. Bir gün sonra Amerikalı bayan Valter onları partisine çağırır. Daisy Giovanelli adın-

da genç ve yakışıklı bir İtalyan ile gelmek ister Frederick onu efendilik taslayan bir züppe gibi görür. Bayan Walker ise Daisy'nin iki erkekle karşılaşmasının çok çirkin olduğunu ve bu nedenle Frederick'in onunla ilişkisini kesmesinin kendisi için yararlı olacağını belirtir. Frederick onunla aynı fikirde olmayacak kadar Daisy'i sevdiğini açıklar.

Partide Daisy ile Frederick bir ara başbaşa kalırlar. Genç Amerikalı ona Giovanelli ile yaptıklarının, ancak ikisinin birbirlerine aşık olmaları halinde affedilebileceğini söylediğinde, aldığı yanıt Frederick'i Amerikan dar görüşlülüğü ile suçlayacak kadar ağır olur. Misafirler ayrılırken, bayan Walker Daisy'nin bir daha evine gelmemesini Frederick'ten ister.

Frederick sık sık Daisy'i evinde arar. Her defasında da Giovanelli ile karşılaşır. Bu güzel ve masum kızın hakkında çıkan çirkin söylentilere çok üzüldüğünden, Giovanelli ile olan ilişkisini tartışmak üzere bayan Miller'e başvurur. Ancak, anne Miller konuşmaya istekli görünmeyerek onu şaşırtır. Bir kaç gün sonra Daisy ile buluştuğunda, Frederick çevresindeki tüm dostları tarafından kötü ve çirkin şekilde yargılandığını anımsatarak, doğru yola dönmesini ondan ister. Bu işi, önce Giovanelli ile nişanlandığını söyleyip, daha sonra da bunu yalanlayarak Frederick'i şaşırtır.

Giderak Daisy'nin aşırı davranışlarından

yılan Frederick, onu şimdiye kadar savunduğu için pişman olur. Bir gün Daisy'nin çok hasta olduğu haberi gelir. Hemen oteline koşarsa da onu bir türlü göremez. Bir gün annesi ile karşılaştığında ondan Daisy'nin Giovanelli ile asla nişanlanmadığını bildiren özel notu alır. Onun ölümünden sonra, mezarlıkta karşılaştığı Giovanelli Daisy'nin kondisi ile asla evlenmek istemeyen güzel ve masum bir kız olduğunu söyler. Bu genç kızın kene disini ne kadar çok sevdiğini anlayan Frederick halasına yaban ellerde Daisy'i anlayacak kadar çok yaşadığını anlatır. Ancak, Avrupa'yı bir türlü terk edemez.

Bu romanda da ana temayı 'Uluslararası İlişkinin' ikili yapısı kadar Amerika'ya yakıştırılan masumiyetin de ikili yapısını oluşturur. James'in uluslararası gelişimde, daha önceden de uyguladığı yönteme sadık kalarak, bu öykü küşünde de masumiyeti Amerikan simgesi ve kültürü de Avrupa'nın belirgin niteliği olarak kullanır. Bu nedenle masumiyet ve bilgi için gösterdiği tutum ve yorum onun Avrupa ve Amerika'ya verdiği değerlerin güvenilir bir ölçüsüdür. Bu roman Daisy'nin öyküsü olduğu kadar, yazarın Avrupa ve Amerika ile ilgili kendi öyküsünü de oluşturur. Onun masum genç kız kişiliğinde tipik Amerikan kızının olumlu değerlerini canlandırır.

Daisy Avrupalılaştırmış yurttaşlarından gelen güç deneyimlerin süzgecinden geçer. Yazgısı Amerikalılara teninen özgürlük ile Avrupalı'lara uygulanan katı kurallar arasındaki ayrılıklar üzerinde oluşmaktadır. Çünkü onun çektiği Avrupalı'lardan değil, onu yanlış anlayıp acı veren yurttaşlarından gelmektedir. İtalyan Giovenilli ile arkadaş olduğu için Frederick'in halası bayan Castello tarafından ahlaksızlıkla suçlanırken, İtalyan arkadaşına çarkı dersi verdiği için Amerikalı Walker tarafından evinden bir daha gelmek üzere kovulur. Çoğu kadın olan sosyal düzenin kurucuları tarafından toplum dışı bırakılır. Bunu da, kendilerinin sosyal düzene ne kadar sadık oldukla-

larını Avrupalı'lara kanıtlamak ve bağımsız Amerikan özgürlüğünün, Daisy örneğinde olduğu gibi ne kadar tutarsız olduğunu kanıtlamak için yaparlar. Aslında toplumsal niteliklerini yitirenler kendileridir. Bunun tipik bir örneği olarak bayan Castello'yu gösterebiliriz. Onun toplumsal yeri sadece Roma'da değil Washington ve New York'da bile oldukça yüksektir. Hiyerarşik düzene karşı ilgisi derin olduğundan başkaları hakkındaki değer yargılarında yanılmadığına inanır. Ancak masum bir genç kız olarak, Daisy'nin simgelediği olumlu Amerikan niteliklerini göremediğinden, gerçek kişiliğini kabullenemez. Aslında, Daisy'i tüm iyilikleriyle kabullenmek ister ama, Avrupa'da bozulmuş kişiliği bunu engeller.

Aynı savı Daisy'nin kimliğini büyük anlamda okuyucuya aktaran Frederick Witterbourne için ileri süremeyiz; onun kişiliğinin bir çok yönü değişmiştir. Bayan Castello gibi, özgürlüğünün sağladığı olanaklar nedeniyle Daisy'i suçlamaz, aksine neyi simgelediğini araştırarak, onun masum bir insan olup olmadığını anlamaya çalışır. Ancak bu onun için pek o kadar kolay olmaz. Çok uzun zaman Amerika dışında kaldığından, Daisy'nin davranışlarına zaman zaman yanlış yargılama hatasına düşer. Böylesine güç bir soruyu emin bir şekilde yanıtlamak için sağduyusu zayıflamış, daha doğrusu karmaşıklaşmıştır. Böylece, Daisy'i yargılamak için dayandığı

nedenlerin kendisini yanıtlaması değallaşır.

Bu yapıtı diğerlerinden ayıran en güzel çarpıcı ayrılık, James'ın Avrupa_Amerika çö - ilişkilerinin yanısıra Eski Dünya'ya yerleşen Amerikalıların yozluğu ve züppeliğini işlemesi dir. Bu yozluğun gelişimine neden olan kişisel yükünlülüğün yokoluşu, romanın temasında önemli bir yer tutar. Çünkü James kişinin ru - hundan çok, ruhunun karşıt güçlerini sergiler. Daisy'nin cüretliliğinin yanısıra saflığını da okuyucuya tanıtır.

Heroines of Fiction

William Dean Howells Daisy'nin kişili - ğindeki ikili yapıyı şöyle tanımlar: "114"... Gençliği sürerken, Daisy asla gücü taşıyan keprisleri ile melak gibi kutsal bir aptal - dır." Daisy'nin erdemi, acıya katlanmasını sağ - layan cesareti ve inatçılığıdır. Onun bu olum - lu değerleri, içinden gelen coşkuyla beslenir. Ancak James bize bu coşkunun veya onun acıla - ra katlanma gücünün kaynağını pek açıklıkla belirtmez. Daisy, Avrupa'da gelenekler dünya - sının bilinçleri karmaşıklaşmış kişilerince gözlemlenir. İşte o, bu anlamda bir sosyal ilişki - ler olgusudur. The Portrait of a Lady'nin Isabel Archer'a ile karşılaştırdığımızda her ikisinin de özgür ve kurallara uymayan tu - tularıyla benzerlikleri güzel çarparken, tinsel yapılarının bitimlenmesindeki ayrılıklar kes - kindir. Isabel Archer'ın çektiği acılar ve en -

larla savaşını, iş dünyasının t'ın tanımlanması ile ayrıntılı bir şekilde verilirken, Daisy'nin Byküsü bu ayrıntılardan uzak tutulmuştur.

Daisy Miller, James'ın sosyal durum hakkındaki duyarlılığından ve Eski Dünya ile Yeni Dünya arasındaki ilişkiden doğarken, Isabel tümüyle kişisel bir betimlemenin sonucu olarak karşımıza çıkar. Daisy Miller, özgür Amerikalı genç kızın kendi bilinci doğrultusunda ne yapacağını gösterir. Dürüstlük ve skizlilik, Daisy'de bir Amerikalı genç kızın niteliklerini simgeler.

James'ın iyi bir Amerikalı yurttaş olamayacağı, kendini beğenmiş bayan Castello ve bayan Walker gibi kahramanlar, aynı zamanda iyi bir Avrupalı vatandaş da olamazlar. Çünkü Avrupa'da onlar için doğal bir sığınak veya köklü bir barınak yoktur. Onlar, ancak iyi bir koleksiyoncu olabilirler, bunu eşmaları olanaksızdır. Bu açıdan Daisy Miller romanı, Henry James'ın hakkıyla anlayamayan bazı yurttaşlarınınca Amerika'ya ve Amerikalıları küçük düşüren bir yapıt olarak kabul edilmiştir.

RODERICK HUDSON

Geng bir heykeltıraş olan Amerikalı Roderick Hudson'un İtalya'da başından geçenlerin öyküsü Amerika Avrupa ilişkisini oluşturur. 'Uluslararası ilişkiyi' belirleyen tema James'in diğer yapıtlarında görülen niteliklerin enisidir. Avrupa, yine zengin Amerikalının inrendiği kültür ve sanat merkezidir. Ancak bu yapıtın kahramanının kendisi zengin değildir, başka zengin bir Amerikalının, Rowland Mallet'in himayesindedir. Sanata düşkün kültürlü bir insan olarak Rowland yeterli gördüğü Roderick'in her türlü sanatsal gelişiminden yoksun, küçük bir kasabada daha fazla yitip yokoşmasına razı olmadığı için onu İtalya'ya götürmeye karar verir. Bir taraftan yaşadığı kasabanın dar ve kısır görüşlülüğünden, diğer taraftan geçimini sağlamak için başka bir işte çalışma zorunluğundan kaçma itiliniyle, varlıklı Rowland'ın istemini sevinçle kabullenir. Bu arada nişanlısı ve annesinden de gerekli izni alarak, hiç zaman kaybetmeksizin Roma'ya gider.

Avrupa Roderick için yepyeni, değişik bir dünyadır. Özellikle Roma onun tüm benliğini sarar. Gördüğü her şeyi şaşkınlıkla kabullenirken ilgisini sanatsal çalışmalar üzerinde yoğunlaştırır. Karşılaştığı yeni olanakların verdiği coşkuyla, gerçekte başlangıçta başarılı çalışmalar yapar. Bu arada duygu dünyasında da yeni ge-

lişmeler olur. Henüz tanıştığı Christina Light ile arkadaşlığı oldukça ilerler. Ancak, bu dostluk daha sonra, Roderick açısından tek taraflı aşka dönüşünce işlen kırıktır. Sürekli kafası onun ile dolu olduğundan, Roderick eski sanatsal yaratı gücünü yitirir. Huzursuzluğu son derece arttığından, artık eskisi kadar iyi heykel yapmakta güçlük çeker. Gün geçtikçe başarısızlığa daha fazla yaklaşır. Sevgilisi Christina'nın onu terk edip bir İtalyan Prensi ile evlenmesi çökmesine neden olur. Bir türlü kurtulamadığı düş kırıklığı onu çevresinden uzaklaştırır ve en nihayet de kendi canına kıyılarak sonunu vurgular.

James'in Roderick'i öldürmekle Amerikalıyı yenilgiye uğrettiğini söyleyemeyiz. Avrupa'nın yüksek düzeydeki uygar dünyasına uyum göstermekte düştükleri güç durumları sergiler. Ancak bunu yine Roderick'in kendisiyle değil, Rowland'in aracılığıyla yapar. Böylece hem yazar anlatıcı tarafından verilen bir hikayenin ilginçliğini kaybetme tehlikesini yok ederken, diğer taraftan Rowland'in renkli kişiliğinin gözlemleriyle okuyucunun ilgisini bir odak noktada toplayabilir. Asıl amacı kişilerin iç dünyasını yansıtmak olan Henry James, böylece olayların akışını dış dünyadan içe kaydırmış olur. İşte bu nedenle, romanda asıl konu Roderick'in başından geçenler değil, onun Rowland tarafından değerlendirilmesidir.

Diğer bir deyişle, diyebiliriz ki, bu roman, Roderick'in başından geçenler ile Rowland'ın bu olayları yansıtan bilinci arasındaki birbirini etkileyen ilişkiler dizisidir. Hareketi yapan Roderick'tir, tüm eylem onundur. Yorum ve gözlem ise Rowland'ın gelmektedir. Sonuç olarak da, anlam onun bu özel diyebileceğimiz değerlendirmesinden çıkmaktadır. Onu güç durumlara sokarak göstereceği davranış, duygu ve düşünce dünyasındaki tepkileri araştırır. Ağır koşullar altında bulunan sadece Roderick değildir; Rowland da aynı ilgiyle davranış sınavından geçmektedir.

Rowland Roderick'in akrabası Mary Garland ile tanışır. Roderick'in nişanlı olduğunu bilmeyen Mary gönlünü ona kaptırır. Gerçeği çok daha sonra öğrendiğinde Avrupa'ya gelmiş olurlar. Ancak Rowland dürüst bir insan olduğundan Roderick'i Avrupa'ya getirmenin yükümlülüğünü duyar. Çünkü onu annesinden ve nişanlısından ayırıp bir dizi umutla Roma'ya getirmiştir. Oysa Roderick burada Christina'ya aşık olmuştur. Onu nişanlısına bağlı tutmak Rowland'ın görevi olduğundan, Roderick'in Christina ile kurduğu ilişki işlerini büsbütün güçleştirir. Rowland dürüst bir Amerikalı olduğundan Roderick'in zayıf durumundan yararlanma yoluna gitmez. Hatta, daha sonra onun Maggiâ sevmediğini öğrenmesine karşın kendi duygularını açığa vurmaz. Oysa Roderick'in Christina'yı sevdiğini

Bery'e açıklayarak onun gönlünü kazanmaya çalışabilirdi.

Rowland'ın bu çok dürüst görev ve sorumluluk duygusu ailesinden ve yetiştiği çevreden gelmektedir. James Rowland'ı okuyucuya tanıtar-ken buna özellikle değinir. Kanımca, yazar bunu Avrupa karşısında Amerikan üstünlüğünü ahlak ve davranış açısından kanıtlamak amacıyla yapmaktadır. İşte bu nedenle, Roderick'in koruyuculuğunu bu örnek alabilecek tipe bırakmıştır.

Ancak bu durumun Roderick'i tümüyle memnun ettiğini ileri sürmek olaneksizdir. Çünkü Rowland'ın sıkı kuralları onu sıkar. Kendisine bu kadar fazla karışılmasından hoşlanmaz. Onun kuralları ile güdülmek kendisine kabullenemeyeceği kadar güç gelir. Prof. Dr. Ünal Aytür Henry James ve Roman Sanatı adlı kitabında Roderick ile Rowland arasındaki ilişkiyi, kişilik yapılarındaki ayrılıkları da belirleyerek şöyle tanımlar:

115. "Rowland'daki büyük görev ve sorumluluk duygusunun, bu duygudan hemen hemen yoksun bulunan Roderick'in Avrupa'daki davranışlarına gereği gibi anlamasına engel olması doğaldır. Genç heykeltıraşın zaman zaman dostu Rowland'ın kendisini anlamadığı yolundaki yakınmaları boş değildir. Rowland, Roderick'in rahatca çalışması için gereken

tüm koşul ve olanakları sağlama-ya hazırdır. Karşılığında ondan beklediği, sanatına annesine ve sorumluluklarına yerine getirmesidir. Bu durum Roderick'in Avrupa'da geçirdiği ve kendi canına kıymasına yol açan bunalım ve iç çatışmasında önemli bir rol oynar."

Roderick'in Rowland'a hucümları daha da gidererek Mary'e kadar uzanır. Gizini açıklamak zorunda kalan Rowland Mary'i uzun zamandır sevdiğini ancak kendi çıkarı için onun mutluluğunu bozmamak amacıyla sevgisini içine gömdüğünü söyler. Aslında bu davranışı sakin karakterini oluşturan görev ve sorumluluk duygusuna oldukça yakından bağlıdır. Kendini bu duyguya o kadar saflık ve sadakatla kaptırmıştır ki Christian'in kendisini sevdiğini sezemez. İlgiyle kendisine yönelik davranışlarını hep başka nedenlere yorar. Onu anlayabilmek için Roderick'in açıklamasını bekler. Rowland aynı şekilde Mary hakkında da yanılır. Roderick'in Avrupa'ya gitmesiyle meydana gelen değişikliklerden, hele Christian'ın aşık olmasından sonra Mary'den soğuyacağını sanır. Öyse romanın sonunda Roderick'in cesedini gördüğünde, Mary attığı korkunç çığlıkla Rowland'ın ne kadar yanlış olduğunu kanıtlar. Roderick'in kişiliği tümüyle onun bilinç süzgecinden geçtiği için ^{bu} yanlışmaların önemi bizim için büyüktür. Çünkü

öykünün dramını çoğunlukla Rowland'ın bilincinin dramının oluşturduğu söyleyebilir.

Avrupa ilk aşamada henüz James'ın gözünde pek okadar değerli bir yer tutmamaktadır. Çünkü Amerika'ya bağlı şovenist duyguları ağırlığını ve canlılığını korumaktadır. Amerikanın kendi yurttaşlarına verebileceği çok değerli nitelikleri vardır. Amerikan toprağını, Amerikan havasını ve Amerikan yaşamını yadsıyıp Avrupa'ya kaçış onun için büyük bir aldatmacadır. Kendi ülkelerinden kaçıp, kurtuluşu Avrupa'da arayan diğer yurttaşları gibi düşünmez. Bu bakımdan Roderick Hudson James'ın diğer yapıtlarından önemli ölçüde ayrılır. Düşüncelerini Roderick'e şöyle söyler:

115 "Kendi ülkemizle yaptığımız bu kavga, ondan kurtulmak için gösterdiğimiz bu sonsuz sabırsızlık yoz bir iştir. Bir insan emniyette sadece kaçışla mı ulaşır? Bu bir Amerikan günü, bir Amerikan manzerası, bir Amerikan atıfsferidir. Şüphesiz ki, kendine özgü erdemleri vardır, ve bir gün klasik İtalya'da sıtmadan parçalara bölünürsem, onları yadsıdığım için kendini suçlayacağım."

Yetenekli bir heykeltıraş, Roderick Hudson'ı

sanat ve kültür merkezi olarak kabul edilen Avrupa'ya götürmekle, Avrupa'nın başlığı hakkındaki savını kanıtlamaya çalışır. Çünkü Roderick başarılı olamaz. Avrupa ona mezar olur. Avrupa'da aksaklıkları olan bir toplum olduğundan, Avrupa kurtuluş veya yükselmek için kucağa atılanlara pek bir şoy vermez. Roderick'in düşüşünü yine bir bir Avrupalı olan Christina hazırlar. Rowland bunu görür ve son derece üzülür. Çünkü Roderick kendisini sanatına verememektedir. Giderek güçsüzlüğü öylesine artar ki tüm yaşam gücünü ve umutlerini yitirerek canına kıyar. James Amerikalıyı yenik düşürmek veya düşük göstermek için Roderick Hudson'ı öldürmez, aksine onun gibi yetenekli bir sanatçıyı yoketmekle Avrupa'nın gerçek yüzünü okuyuculara sergiler.

THE AMERICAN

ÖZET

Kırk iki yaşında uzun boylu ve yakışıklı Amerikalı Christopher Newman çok zengin olduğundan aniden ticareti bırakarak Avrupa'ya gider. Sanatsal yapıtlara meraklı olduğu için Avrupa'nın ince ve zengin kültürel değerlerinden yararlanmak ister. Orada Tom Tristram ile tanışır. Bir sonraki gün ise onun evinde bayan Tristram ile tanışır. Ona evlenmek istediğini söylediikten birkaç gün sonra bayan Tristram onu Madam Claire De Cintre ile karşılaştırır.

Claire onsekizinde evlenip, yirmi sekizinde dul kalan zengin bir kadındır. Annesi bir İngiliz Kontunun kızı bayan Marquise De Bellegarde, ölmüş bulunan babasının ailesi ise Fransa'nın en köklü ailelerindenidir. Newman daha sonra Claire'in kardeşi Kont Valentin ve kendisinden hiç hoşlanmayan ağabeyi Marquis Urbain ile tanışır. Newman Claire'e evlilik önerisinde bulunur. Tekrar evlenmeyi düşünmeyen Claire altı ay evlilikten konuşmamak üzere sözde ister.

Bayan Bellegarde tarafından reddedilen Newman Valentin aracılığıyla zaman zaman Claire'le karşılaşır. Bu ziyaretlerinde önce kırk senelik sadık yardımcı İngiliz bayan Bread ile daha sonra da varlıklı İngiliz Lordu yağan Deepmere ile tanışır.

Altı ay sonra Claire ile Newman evlenirler. Ancak anne ile büyük kardeş hale bu evlilikten hoşnut değillerdir. İlk on günde Newman hayatının en mutlu günlerini yaşamasına karşın o - layların daha sonraki beklenmedik gelişimi, onun mutluluğunu yarıda bırakır. Aldığı notte Claire'ni onu terkotmek istediğini okuması son derece şaşırtıcı olur. Bunun nedeninin Claire'in annesi ve ağabeyinin olduğunu öğrenmesi Newman'ı fena halde şfkolendirir. İleri sürülen bahane ise bir iş adamının onların soylu yaşamına katılamayacağıdır.

Newman eve döndüğünde Valentinin ciddi şekilde hasta olduğunu ve görüşmek üzere onu Cenevre'ya beklediğini bildiren bir telgraf alır. Ağır hasta olan Valentin annesinin sözünden döndüğünü öğrenince çok üzülür. Babasının ölümünden şüphelendiğini, annesi ile ağabeyinin bir oyun oynamış olabilecekllerinden korktuğunu itiraf ederek, Newman'dan gerçeği araştırmasını ister.

Bayan Bread Newman'a bazı önemli bazı bilgilerle birlikte bay Bellegarde'nin ölmeden önce verdiği bir notu teslim eder. Bu notu bayan Bellegarde hiç kimseye göstermediği gibi Fransızca yazıldığı için kendisinde okunmamıştır. Şimdiye kadar öğrenilemeyen bu gizde bay Bellegarde karısını ve büyük oğlunu kendisini öldürmeye istekli olmakla suçlanmaktadır.

Ücünü almak için eline gerekli belgeyi geçiren Newman başlangıçta pek sevinireceği de bir türlü beceremez. Her şeyi unutmak üzere Londra'ya döner. Bir kaç ay sonra da Amerika'ya hareket eder. Bayan Tristan'den aldığı bir mektup üzerine tekrar Paris'e döner. Ona, öc almak için notu kullanmayı bir kaç defa denediğini, ancak böylesine düşük bir hareketi kendisine yakıştıramadığını belirterek kağıdı ani bir hareketle ateşe atıp yakar.

THE AMERICAN

Henry James bu romanında Amerika-Fransa ilişkilerine değinir. Ancak Fransa ile ilişkilerindeki tutumu daha sonra yazdığı romanlarda görülen İngiltere ve İtalya yaklaşımından oldukça farklıdır. Bu kitabında James, Amerika-Fransa arasındaki çelişkileri Fransız aristokrasininin ahlâksal açıdan yererek sergiler. Ahlakçı yaklaşımın daha ağır bastığı göze çarp-maktadır. İki ülke arasındaki çelişki birbirinden tümüyle ayrı ahlâksal yapı üzerine kurulmuştur. Amerikan idealizmi ile Amerikalılara yabancı gelen Fransız fırsatçı gerçekçiliği, daha hırslı ama daha geleneksel bir temel üzerinde çarpışır. Aynı zamanda bu ahlâksal çelişki iki ülke arasındaki sosyal ve politik çatışmalara da bağlanmıştır.

Amerikan toplumunun seçkin bir tipini simgeleyen Christopher Newman, otuz altı yaşında zengin bir Amerikalı iş adamıdır. Hem kültür değerlerini tanımak hem de eğlenip dinlenebilmek için Avrupa'ya gider. Bu nedenlere evlenme istimini de ekleyebiliriz. Yaşadığı çağda Eski Dünya ile Yeni Dünya arasında evlilik alışverişine genel bir yöneltim olduğundan, James diğer yapıtlarında olduğu gibi burada da Uluslararası ilişkileri evlilik ilişkisi aracılığıyla işler.

Paris'te bulunan Newman yeni tanıştığı soylu bir Fransız ailesinin kızı Claire'den

çok hoşlanır.Çok geçmeden Neuman genç dula evlilik önerisinde bulunur.İşte bu başlangıç ile gelişen ilişkiler Elaine'in ailesinin uyumsuz davranışları ve onların aksine Neuman'ın gereğinden fazla olgun davranması Amerika-Fransa arasındaki gelişmeler çatışmasına oluşturur. Yazar Amerikalı kahramanın Avrupa'nın çürümüşlüğüünü izleyen bilgisiz ama masum bir insan olarak tanıtar.Önce,Neuman'ı yüksek bir uygarlığın üyesi olması bile,ona ayak uydurabilecek kuvvetle bir sağduyanın sahibi olarak görür.İşte öykü bu evin kanıtlanması olarak Neuman'ın verdiği ciddi bir sınavdır.

Yaptığı evlilik önerisini Claire'e kabulendirebilmek için oldukça uzun ve yorucu bir uğraş verir.Ancak aldığı olumlu yanıtın sevincini daha doyasıya tadmadan Claire'in annesi b bayan Bellegerde'nin baskısıyla evlenmelerinin olanaksız olduğunu öğrenir.Önce annesi ile a-ğabeyi Urbaine'ne söz vermişlerdi.Son derece üzülen ve üfkelenen Neuman,sözlerinden vazgeçme nedenini öğrenmek üzere aceleyle Bellegerde'lere gider.aldığı yanıt iki ülke arasındaki ilişkiyi yansıtır.Daha doğrusu James Fransız aristokrasisinin kendini beğenmişliğini vurgular.Çünkü anne Bellegerde Neuman'ı başlangıçta parası için beğendiğini ancak biriz daha yakından tanıdıktan sonra,onun davranışlarının ince ve kültürlü aristokratik çevrelerine uyum sağlayamayacak kadar kaba olduğunu ileri sürer.Bu Neuman için oldukça ağır bir hakaret-

olmasına karşı kararlılığından vazgeçmez. Claire annesinden ve ağaboyundan çok korktuğu ve bu nedenle onlara boyun eğme zorunda kaldığından, Newman'ın yaptığı başvurulan bir sonuç vermez. Annesi Claire'i soylu ve aristokrasye bağlı olduğu için bir İngiliz Lordu ile evlendirmeyi düşünmektedir. Ancak istemeyerek yaptığı birinci evlilikten canı yanan Claire, bu kez de annesinin zoruyla sevmediği bir insanla evlenmeyi istemez. Bu nedenle bir manastıra çekilerek oranın sessiz yaşamında teselli bulmaya çalışır.

Newman öc alacak mı almayacak mı? İşte bu sorunun yanıtı tüm öykünün odak noktasını belirleyerek, kitabın bundan sonraki ikinci bölümünde Newman'ın Bellegarde ailesine karşı tutumu işlenir. Çünkü romanın özünü masum ve dürüst bir Amerikalının kendi ülkesinden daha medeni ve kültürlü bir ülkede soylu diye bilinen insanlar arasında korkunç bir haksızlığa karşı takındığı tutum oluşturur. Bu nedenle James'in Newman'a kazandırdığı kişilik oldukça önemli ve anlamlıdır.

Roman tümüyle Newman'ın bilinçlenme gelişimini kapsadığı için diğer kahramanlara göre fiziksel yapısıyla olduğu kadar büyük Amerikalı kişiliğiyle de efsanevi bir değer kazanır. Bu üstünlüğü çevresindeki kişilerin ona karşı beğenilerinden doğmaktadır. Claire'in küçük kardeşi Valenti'nin onun sonsuz özgürlüğüne duy-

imrenme
duğu aşırı/bunun iyi bir kenatıdır. Diğer taraftan Avrupalı kahramanlarla yarattığı gelişmeler de onun üstün kişiliğinin belirgin nitelikleridir.

Bunun yanısıra bir çoklarının gördüğü gibi Newman tümüyle kusursuz yüce ve örnek bir Amerikalı değildir. Olumsuz yanları hiç de diğerlerinden aşağı kalmaz. Notlu Blesing Nineteenth Century Fiction da belirttiğine göre Newman giyim, ev yaşantısı ve sanat beşenilerinde zevksiz olduğu kadar sosyal davranışlarıyla da kaba ve geridir. Hatta James'ın oldukça önem verdiği yücelik ve ahlâk açısından da oldukça kuykuşu sorular yaratmaktadır. Tüm bu olumsuz özellikleré Blesing göyle tanımlenmektedir:

117"Kadınları dışarda bırakırsak Newman tümüyle zevksizdir. Ürneğin, James onun kişiliğinden endişelidir. Udasının gösterişli parlaklığı da kaygı vericidir. Newman'ın sanat, müzik ve mimarlıktaki zevklerinin gelişmiş olduğunu söylemeye gerek yoktur... Onun sosyal davranışları da bundan farklı değildir. Ürneğin, iyi zaman geçirmek önce pahalı eğlencelere gitmektir. Daha önemlisi, iyi niyetli bile olsa, Bellagarde'lerle ilk karşılaşmasında

"gerçekten kabâli davranır. Bundan da önemlisi, Bellagardelerin verdiği partideki tutumu ona "Ben bir aptel gibi mi davranıyordum?" sorusunu kendi kendisine sorduracak kadar kaygılandırır. Eğer Neuman'ın zevk, akıl ve tutumu şüphe uyandırıcı ise, onun yüceliği ve ahlakı daha fazla endişe vericidir. Neuman, parasızlığı kişisel yeteneksizliğin bir belirtisi gibi gördüğünden, onun yozluğu aristokratların kendilerine özgü yozluklarından daha yıkıcıdır."

Glazing'in para ile Neuman arasında insencıl değerler arasından bir ilişki kurması çok yerindedir. Henry James'in çağının inancılarına bağlı kalarak paraya verdiği önemi, daha doğrusu kapitalizmin hızlı sanayileşme aşamasından olan ondokuz ve yirminci yüzyıl Amerikasında para aracılığıyla bireye sağlanan aşırı gücü ve etkinliği vurgulamaktadır. Bireyin hakları tüm toplumsal yükümlülüklerden bağımsız olarak her şeyin üstündedir. Sonsuz kişisel yeteneği ve gücüyle bu ayrıcalığı hak etmiştir. Ancak bu güç de zengin ve varlıklı olma ile kanıtlanabilir. İşte James Neuman'ı bu anlamda bir Amerikan simgesi olarak canlandırır. Ay-

nı zamanda onun görüşünü, düşüncesini ve yargısını nı öykünün özü yapar. Yine Blazing'e göre yaptığı ile yapmak istediği çatıştığından James amacına ulaşamaz. Onun düşüştüğü çelişkiyi Nineteenth Century Fiction'de şöyle açıklar:

118. "Eğer Newman'ın toplumsal mesumiyetinin bütünlüğü içerisinde efsanevi bir tip olması gerekiyorsa, algılayıcının toplumsal bilgiye bağlı olduğu sosyal içerikli bir romanda, onun merkezi bir kişi olması güçtür."

Blazing karşı görüşünü bu şekilde belirtirken James, Newman'ı üstün davranışları ile örnek bir Amerikalı yapan olayları şöyle geliştirir. M. Bellegarde Newman'a karşı çıkarken savunmasını Fransız aristokrasisinin soylu yaşamına bağlılığı ile yapar. Bu nedenle de İngiliz aristokrasisinin bir Lord'unu Newman'a yeğ tutar. Ancak Amerikalı iş adamının zengin olduğunu öğrenince soylu düşüncesiyle çelişkiyle düşerek, Newman'ın kızıyla evlenmesine razı olur. Aslında gözü paradadır. Ancak kızının aşık olmasıyla tasarılarının istediği sonuca ulaşamayacağını anlar. Bunun üzerine verdiği sözden dönerek kızına onunla evlenmemesi için baskı yapar. Böylesine acı bir haksızlıkla karşılaşan Newman bay Bellegarde'nin ölümüyle ilgili gizli belgeleri ele geçirdiği için kavuşur.

Ölmek üzere olan Volent'in annesinin ve ağabeyinin Newman'a verdikleri sözü tutmadıklarını öğrendiğinde son derece üzülür. Çok sevdiği Amerikalı'ya babasının ölüm şokundan duyduğu kışkırtıcıları açıklayarak ondan gerçeği araştırmasını ister. Bayan Baker'a güvenebileceğini, hatta yararlı bilgiler edinebileceğini de belirtir. Newman onun ölümünden sonra Paris'e döner. Bayan Baker'da şimdiye kadar hiç kimsenin okumadığı bey Bellegarde'den kalan bir notu okur. Baba Bellegarde'nin karısı ve oğlu tarafından öldürüleceğini yazan bu belge Newman'a kolaylıkla üç alma yolunu açar.

Ancak, romanın sonunda olgunlaşan Newman çok uzun düşüncelerden sonra üç alamayacağını anlar. Böylesine basit bir davranışı kendisine yakıştıramaz. James Newman'ın geleneksel Amerikalı kişiliğini, öykünün gelişmesiyle doğanın soylu kişilerinden birine dönüştürür. Böylece Newman'ın masumiyetini yüceltip kayıplarını artırırken, uğradığı kötülüklerden daha etkili ders almasını sağlar. Bunun yanısıra gücünü de ahlâksal olarak artırır. Diyebiliriz ki, James bu romanında, uluslararası olmaktan çok bir Amerikalıdır. Her ne kadar doğduğu ülkesi Amerika'dan kopmuşsa da içinde yaşadığı Eski Dünya'dan o kadar uzaktır. Her ne kadar Amerikalı kahramanlar kendilerinkinden daha üstün bir sosyal düzen içerisinde kaybolan kurban durumundaysalar da, The American, baş kahramanı Newman'ın soyluluğunun güçlenmesi ile sonuçlanır. Bu bir Amerikan başarıdır.

Ancak, bu arada, Henry James'in erkek kahramanlarına deha edilgen bir nitelik kazandırdığı da dikkatimizi çeker. Neuman Avrupa'da kaybolmuş ama Amerikan üstünlüğünü zafere ulaştıran tüccar kişiliğiyle bunun en başarılı örneğini verir.

193
193-

SONUÇ

Üçlü, 'triloji', çalışmasını oluşturan The Wings of the Dove (1902), The Ambassadors 1903 ve The Golden Bowl (1904) romanlarıyla başarının doruğuna ulaşan Henry James, zaman zaman bazı yazar ve eleştirmenlerce, kendi ülkesinde, uzak kaldığı için Amerika'yı ve Amerikalıları hakkıyla yazamadığı savını ileri sürmüşlerdir. Çünkü, onlara göre kendi ülkesinin havasından, suyundan ve diğer doğa kaynaklarından insanlarla birlikte uzak kalan bir yazar, bunlara sahip olan bir yazara göre çok şeyler kaybetmiş demektir. Aynı görüşe bağlı kalarak, kendi kanından olmadığı için Avrupalıları da bitimlemede başarısız olduğunu ileri sürmüşlerdir. Hatta bu hücumlarını, bazı romanlarının yanlış anlaşılmasına neden olacak kadar ileri götürmüşlerdir. Örneğin, Daisy Miller'a Amerikan kızlarına yapılan bir hakaret olarak değerlendirilmişlerdir. The Portrait of a Lady'nin Isabel Archer'ının da gereği gibi anlaşıldığı söylenemez. Dış ülkesine ve yurttaşlarına yabancılaşmak ile suçlanan Henry James, Amerika'nın özgür davranışı ile Avrupa'nın sıkı geleneksel kuralları arasında yaşam savaşı veren Amerikalı saf ve dürüst genç kızın öyküsünü gerçekçi bir şekilde anlatır.

Henry James, Birinci Dünya savaşından önceki yazarların aksine, gerçeği dış dünyada de-

ğil kişilerin içdünyalarında aramıştır. H.G.Wells, Arnold Bennett, John Galsworthy, Daniel Defoe, Dickens ve Henry Fielding romana toplumsal açıdan bakarak onu tümüyle toplumsal bir ürün olarak kabul etmişlerdir. Bu görüşe bağlı olarak, romanlarında kişilere fazla önem vermemişler ve insanla-
ğın iç dünyası üstünde pek durmamışlardır. Top-
lumsal gerçekçi^{lik} sanat anlayışlarını belirleyen temel öğe olduğundan, roman bir yerde onların si-
yasal ve toplumsal görüşlerini yansıtan araç ha-
line gelmiştir.

Milyonlarca insanın ölümüyle ve yüz milyon-
larcasının korkunç acılar çekmesiyle sonuçlanan Birinci Dünya Savaşından sonra, toplumların bir çok değer yargıları temelinden sarsılarak değiş-
miştir. Bilimsel ve teknolojik gelişmelere, insan-
ların huzuna kavuşması açısından bağlanan umut ve güven yıkılınca, bazı görüşler önem kazanmaya başladı. Psikologların, en başta bilinç altı dün-
yasının keşifi Sigmund Freud ve James'ın karde-
şi William James gibi felsefecilerin çalışmaları bu yeni görüşlerin etkinleşmesini sağladı. On-
lara göre, insan yaşamı sürekli olarak değişen bir olgu olduğundan, gerçeğe dışardan bilim ve akıl yoluyla ulaşılamazdı. İnsanın görünen dünyasının ardında, tüm yaşamı yönlendiren başka bir kuvvet, bilinç altı dünyası vardır. İşte, asıl gerçeğe in-
sanın bu gizli dünyasını tanıyarak gidilebilirdi.

z Tüm bu bilimsel çalışmalar edebiyatçıları

edebiyatçıları etkisi altına alınca gerçekçilik yeni bir görünüm kazanır; insana ve onun gerçeğine dış dünyanın nesneliliği ile değil iç dünyanın nesneliliği ile değil iç dünyanın özneliliği yolu ile ulaşılabilir. İşte Henry James tüm romanlarında bu akımın en güzel örneklerini vermiştir. "Uluslararası İlişkiyi" konu edinen romanlarında kişilerin psikolojik yapılarını derin bir incelemenin sonucu olarak okuyucuya yansıtırken, gerçekçi anlatımını dış dünyada geçen olaylardan kahramanların iç dünyasına kaydırır. Olaylar onun zihin süzgecinden geçtikten sonra, onun görüşüne göre aldıkları yeni şekiller içerisinde verilir. Böylece, James'da dış dünyanın nesneliliği öznelleşmiş olur.

Tüm yapıtlarında James'ın yaşamın sosyal veya toplumsal yönlerinden çok kişisel izlenimleri işlediği kolaylıkla söylenebilir. Bu bireşim verdiği önemden gelir, aynı zamanda da ona bağladığı umuttan kaynaklanmaktadır. Onun ahlak anlayışına göre dünya oldukça bozulmuş ve kötülüklerle dolmuştur. Kurtuluşa ancak bireyin olumlu ve örnek davranışları ile varılabileceğinden, bireşim yaşamını çok dikkatli bir yükümlülük içerisinde sürdürmelidir. Bu bakımdan, onun yapıtları bireysel savaşımın, bireysel başkaldırışın öyküleridir. "Uluslararası İlişkinin" anlatıldığı tüm bu yapıtlarda doğrudan Amerika veya Avrupa değil, bireyin Avrupa'daki Amerikan deneyimi anlatılır. Dürüst ancak çok saf ola-

rak Avrupa'ya gelen Amerikalının Avrupa ve Amerikalılar ile kurduğu ilişki sonucunda, nasıl olgunlaştığı ve örnek ahlaklı davranışlarda bulunduğu betimlenir.

Ancak, kişisel tanımlamalar hiç bir zaman çok serbest bir özgürlük içerisinde, tümüyle yazarın görüş ve anlayış çizgisinde öznelleştirilmez. Aksine, işlenen tema yaşamın gerçekliğini bozmadan ve karmaşıklığını yitirmeden okuyucuya aktarılır. Bireyen masumiyetle kötülük, ahlâksal ülkücülükle yozlaşma arasındaki savaşı romanlarının konusu yaparak, Avrupa'nın kültürel zenginliğinde bozalayan Amerikalıların öyküsünü okuyucuya aktarır. Amerikalı kahramanın aldığı yaralar ve uğradığı kayıplar hayatın özünü özgürce yaşayabilmenin bedelidir.

James'in gizlediği Amerikalı kahramanlar hiç bir zaman tek çizgi üzerinde gelişmez. Onları , farklı davranış ve yapısal niteliklere göre iki sınıfta toplayarak inceler; Avrupa'ya gezmeye giden Amerikalılar ve Avrupa'da yeryeşmiş "expatriate" denilen Avrupalılaştırmış Amerikalılar. İkinci gurubu oluşturanların başında The Portrait of a Lady'deki Gilbert Osmond, The Ambassadors'ın Chad Newsome'ı ve The Golden Bowl'deki Charlotte Stant gelir. Üç yapıttada kahramanlar kahramanlar ortak kişilerin benzer niteliklerini paylaşırlar.

Çok uzun yıllar Avrupa'da yerleştiklerinden Ülke-
rinden tümüyle kopmuşlardır. Artık bir Amerikalı
olamazlar. Onlarda bir Amerikalı masubluğu, dürüst-
lüğü ve ahlaklı davranışı görülmez. Aynı zamanda,
Avrupa yaşantısına da ayak uyduramamışlardır; ne
iyi bir Amerikalı ne de iyi bir Avrupalıdırlar.

"uluslararası ilişkiyi" Avrupa-Amerika tema-
sı ile işlerken Avrupa'yı ön yargılı bir yakla-
şım ile değerlendirmez. Londra, Paris ve Roma mad-
decî toplumun yozluğu içerisinde verilirse de Av-
rupalılar hiç bir şekilde kötü veya ahlâksız in-
sanlar olarak tanıtmaz. İçerisinde yaşadıkları
toplumsal koşullara bağlı kalarak düştükleri güç
ve olumsuz durumlar tarafsız bir görüşle tanı-
lanır. Avrupa ahlak çöküntülerinin ve çıkarıcılı-
ğın, Amerika'nın da masumiyet ve dürüstlüğü'nün sim-
geleri olarak tanımlanmaları amaçlanmamıştır. Ame-
rika yüceltilmediği gibi Avrupa'da yerilmemiştir
Aksine, Avrupa ve Amerika arasındaki gelişmeler
bireysel davranışlar aracılığı ile gerçekçi bir
şekilde ortaya konmuştur.

NOTES

GİRİŞ

- 1- Christof Wegelin, The Image of Europe in Henry James, s.22
"The slower invasion of old tranquillities was one of the things which finally held James in Europe."

- 2- Jay Martin, Harvest of Change, American Literature, s.319
"It evoked the nostalgia for the old...It stood for a life of the mind...a way of violently rebelling against America...a possibility of escape."

- 3- Percy Lubback, The Letters of Henry James, New York 1920, s.13
"One of the responsibilities of being an American is fighting against a superstitious valuation of Europe."

THE WINGS OF THE DOVE

- 4- Henry James, The Wings of the Dove, The New American Library, New York 1964, s. 17
"Aunt Maud has made me a proposal. But she has also made me a condition. She wants to keep me... Oh I don't know-many things. I am not so precious a capture. No one has ever wanted to keep me before."
- 5- *ibid*, ss. 18-19 "A very proper requirement of your Aunt Maud, my dear-I don't hesitate to say it. That's her condition then. But what are her conditions? Just what does she engage me to do? You must work it, you know... Well, what a cruel, invidious treaty it is for you to sign. I'm a poor old dad to make a stand about giving up-I quite agree. But I'm not, after all, quite the old dad not to get some thing for giving up."
- 6- *ibid*, ss. 22, 23 "I am perfectly honest in what I say, and I know what I am talking about... It is simply a question of your not turning me away-taking yourself out of myself out of my life. It is simply a question of your saying: 'Yes, then since you will, we'll stand together. We won't worry in advance about how or where; we'll have a faith and find a way!' That's all. That will be the good you'd do me. I should have you, and it

would be for my benefit.Do you see?"

- 7- ibid,s.23 "Your way,you mean then,will be to marry some blackguard without a penny"
- 8- ibid,s.24 "I've never pretended to do more than my duty;I've given you the best and clearest advice."
- 9- ibid,s.36 "I had thought well over over and over.But you needn't feel injured.I'm not going.He won't have me."
- 10- ibid,s.36 "You live,my dear,in a world of vain thoughts."
- 11- ibid,s.74 "I engage myself to you for ever...And I pledge you.I call God to witness-every spark of my faith;I give you every drop of my life."
- 12- F.W.Dupee,Afterword to the Wings of the Dove,s.503

"The fate that was to be Milly Theale's was suggested to him by the actual death, in 1870,of a beloved young cousin,Minnie Timple...Lively,intelligent,affectionate, She kept to the end that quality of goodwill,that habit of thinking well of life, whatever it brought,which for James typified American "innocence" and which he

would attribute to many of the American girls portrayed in his fiction. Yet "death, at the last was dreadful to her; she would have given anything to live."

13- Henry James, The Wings of the Dove, New York 1964, s. 28

"Milly's range was thus immense; she had to ask nobody for anything, to refer nothing to any one; her freedom, her fortune and her fancy were her law; an obsequious world surrounded her, she could sniff up at every step its fumes. And Kate, in these days, was altogether in the phase moreover of believing that, should they continue to go on together, she would abide in that generosity"

14- *ibid*, s. 133 "In that way at least people were clearly quicker in England than at home; and Milly could quite see, after a little, how such instincts might become usual in a world in which dangers abounded. There were more dangers, clearly, round about Lancaster Gate than one suspected in New York or could dream in Boston."

15- *ibid*, s. 143 "Aunt Maud sat somehow in the midst of her money, founded on it and surrounded by it... Milly, from a point of view, a fault she was at any rate far away on the edge of it, and you hadn't as might be said, in order to get at her nature, to traverse, by whatever

avenue, any piece of her property. It was clear on the other hand, that Mrs. Bowder was keeping her wealth as for purposes, imaginations, ambitions... She would impose her will... To Billy, as so much younger, such far views couldn't be imputed; there was nobody she was supposable as interested for. It was too soon, since she wasn't interested for herself... She was meanwhile beautiful, simple, sublime..."

16- Neçla Aytür, Amerikan Romanında Gerçekcilik,
Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya
Fakültesi Yayınları: 256, s. 98

17- Henry James, The Wings of the Dove, New York
1964, s. 139

"...But it was clear that Mrs. Condrip was, as might have been said, in quite another geography. She would not, in short, have been to be found on the same social map... It was as if at home, by contrast, there were neither the difference itself, from position to position..."

18- ibid, s. 164 "There is nothing you can't have. There is nothing you can't do."

19- Üpeli Aytür, Henry James ve Roman Sanatı, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi yayınları No 271, s. 117

20- Henry James, The Wings of the Dove, New York

1964,s.202 "Because you are a dove."

- 21- Oscar Cargill,The Novels of Henry James,
New York 1961,s.358

"When she invites them to lunch at her hotel, the choice is more momentous than they realize. It is to pay her "rent" and remain with them in Europe rather than to barren loneliness in America-for the time she has."

- 22- Henry James,The Wings of the Dove,New York
1964,s.270

" 83 "I do nothing for any one in the world but you. But for you I'll do anything."

- 23- ibid,s.248 "I say, light of my life, is the great world."

- 24- ibid,s.201 "We are of no use to you-it is decent to tell you. You would be of use to us, but that is a different matter. My honest advice to you would be to drop us when you can... We've not really done for you the least thing worth speaking of-nothing you mightn't easily have had in some other way. Therefore you're under no obligation. You won't want us next year; we shall only continue to want you."

- 25- Dorothea Krook, "The Wings of the Dove" The

Cambridge Journal, VII (August, 1954), 671,
from The Novels of Henry James, Oscar
Cargill, New York 1961, s. 355

"To understand the full tragic character of
Milly's dilemma, it necessary to see what is
her 'fatal flaw' and how it determines the
tragedy. This fatal flaw is her pride, the
noble pride, the infernal pride that causes
her to repel help in the very time when her
need is greatest. She will not speak of her
illness she will not expose herself to the
pity of those around her, she will die
'without smelling of drugs or tasting of
medicines.'"

26- Henry James, The Wings of the Dove, New
York 1964, s. 353

"You are in love with her, you know."

27- Ibid, s. 355 "What I wish is to be loved.
How can I feel at this rate that I am?"

28- Ibid, s. 359 "You are always, you know
with her."

29- Ibid, s. 369 "Milly was indeed a dove; this
was the figure, though it most applied to
her spirit. But he knew in a moment that
Kate was just now, for reasons hidden from
him, exceptionally under the impression of
that element of wealth in her which was
a power, which was a great power, and which

was dove like only so far as one remembered that doves have wings and wondrous flights, have them as well as tender tints and soft sounds. It even came to Denher dimly that such wings could in a given case had-in fact, in the case in which he was concerned-spread themselves for protection...Weren't Susan Shepherd and he, wasn't he in particular, nestling under them to a great increase of immediate ease?

- 30- *ibid*,s. 385 "The best will be for you."
- 31- *ibid*,s.374 "Since she is to die I'm to marry her?"
- 32- *ibid*,s.374 "So that when her death taken place I shall in the natural course have money?"
- 33- *ibid*,s.374 "You will in the natural course have money. We shall in the natural course be true by
- 34- Christof Wegelin, The Image of Europe in Henry James, Dallas 1958, s.113
"Denher's story can be summarized as the story of his conversion from the worship of Kate to the worship of Milly, based on a process of gradually deepening vision which is the counterpart of Strether's.

But the process is much more simple and clear than the terms to which it finally leads him...The felt life which projects James's moral sense in The Wings of the Dove is above all the felt ambiguity of the choices Densher is confronted with. Densher's crises is the direct result of his involment with Kate, but it arrives only when he has finally become aware of Kate's scheme...After Kate has sealed the bargain by spending a night with him Densher is left alone with Milly in Venice and the book is from here on almost exclusively the story of the education of his conscience."

35- Henry James, The Wings of the Dove, New York 1964, s. 456-457

"We have played our dreadful game, and we've lost. We owe it to ourselves, we owe it to our feeling for ourselves and for each other, not to wait another day. Our marriage will - fundamentally, somehow, don't you see? - right every thing that's wrong, and I can't express to you my impatience. We've only to announce it and it takes off the weight... We shall be so right that we shall be strong; we shall only wonder at our past fear. It will seem an ugly wadness. It will seem an bad dream."

- 36- ibid,s.496 "I think that it really is must be that you are afraid.I mean that you are afraid of ~~all~~ the truth.If you are in love with her without it,what indeed be more.And you are afraid-it's wonderful-to be in love with her."
- 37- ibid,s.497 "Her memory's your love.You want no other.We shall never be again as we were."
- 38- Christof Wegelin,The Image of Europe in Henry James,Dallas1958,s.109
"...Milly's drama becomes the drama of Cate Croy and above all of Merton Dehsher's too?"
- 39- Van Wyck Brooks,New England:Indian Summer, New York 1950,ss. 300-301
"They floated on the edges and surfaces of things.Some were disposed to treat Europe as a holiday toy,to be thrown away at the down of another convenience;but just to be in Europe,in many cases,made their drama, and most of them wished,in one way or another,to merge their lives with the life of Europe.If they were not bequiled by Europe, they were bequiled and charmed by the Europeans.They were charmer and then bequiled for they were usually innocent creatures, virginal,upright and openhearted,and in almost every case they came to grief...For in

nocence wrought was American innocence at the mercy of the dark old world that so charmed it, deceived it, destroyed it and cast it away... This was the story of Milly Theale... and she seemed to feel, from first to last, that the world into which they were drawn, the great world of Europe, and especially England, was arrogant, base corrupt, insolent and greedy. This indeed was James' feeling about the English upper class... This was the world that fascinated James, as it charmed and bequiled his American characters."

THE AMBASSADORS

- 40- Christof Wegelin, The Image of Europe in Henry James, Dallas 1958, s.88
"...The story is wholly a story of individual consciousness."
- 41- ibid, s.88 "...that he saw a psychological and moral realities."
- 42- ibid, s.89 "A man of imagination"
- 43- Henry James, The Ambassadors, Dallas 1958, s.19 "He had quite the sense that the new things he didn't."
- 44- Christof Wegelin, The Image of Europe in Henry James, Dallas 1958, s.89
"In the Ambassadors, analysis is largely of the European scene itself; at the end Strether sees, and we are interested in what he sees."
- 45- ibid, s.36 "She must teach him at all events, before she went, to order breakfast as breakfast was ordered in Europe."
- 46- ibid, s.110 "Chad had had a way that was wonderful: a fact carrying with it an implication that, as one might imagine it, he knew, he had learned, how."

- 47- *ibid*,s.111 "...He is going to make me feel young."
- 48- *ibid*,s.1111 "If Strether was to feel young,that is,ⁿit would be because Chad was to feel old..."
- 49- *ibid*,s.274 "Because you see,I have greatly liked it.I've liked my Paris. I dare say I've liked it too much."
- 50- *ibid*,s.230 "It was the evening hour, but day light was long now and Paris more than ever penetrating.The scent of flowers was in the streets,he had the whiff of violets in his nose..."
- 51- *ibid*,s.76 "This was the region in which the best French and many other things, were to be learned at least cost,and in which all sorts of clever fellows,compatriots there for a purpose,formed an awfully pleasant set."
- 52- Oscar Cargill,The Novels of Henry James
New York,1961,s.314
"Encountering Paris and little Bilham together,he is unconsciously persuaded that Chad,to live in delightful a place and to have so charming a friend,can not have remained what he was in Woollett."
- 53- Ünel Aytür,Henry James ve Roman Sanatı,

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları
No 271,s.83

- 54- Henry James, The Ambassadors, Dalas 1958,
s.164

"Live you can, it's a mistake not to. It doesn't so much matter what you do in particular, so long as you have have your life. I see it now. I haven't done so enough before-and now I'm old; too old at any rate for what I see. Oh, I do see, at least, and more than you'd believe or I can express. It's too late. And it's as if the train had fairly waited at the station for me without my having had the gump tion to know it was there. Now I hear it^a faint receding whistle miles and miles down the line. What one loses one loses; make no mistake about that... Do what you like so long as you don't make mistake. For it was a mistake. Live..."

- 55- *ibid*, s.60 "Is it a refinement not to answer?" his mother's letters?"

- 56- *ibid*, s.60 "Oh, I should say the greatest of all."

- 57- *ibid*, s.60 "What I was thinking of is the possible effect on him of his milieu."

- 58- *ibid*, s.61 "Oh a lot of advantages."

- 59- *ibid*,s.61 "By which you mean of course a lot of money."
- 60- *ibid*,s.61 "Well not only.I'm acting with a sense for him of other things too.Consideration and comfort and security-the general safety of being anchored by a strong chain."
- 61- *ibid*,s. 62 "And who in the world's Miss Jim?"
- 62-
- 62- *ibid*,s.123 "Then what are you here for? What has kept you if you have been able to leave?"
- 63- *ibid*,s.123 "Do you think one's kept only by women? Is that what they think at Woollett."
- 64- *ibid*,s.123 "I must say then you show a low mind."
- 65- *ibid*,s.131 "Ah then you're speaking now of people who are not nice."
- 66- *ibid*,s.139 "Dying,of course,they're the virtuous attachment."
- 67- *ibid*,s.142 "She's really perfectly lovely you know.Far prettier than any girl I have seen over here yet."

- 68- ibid,ss.158-159 "She was dressed in black, but in black that struck him as light and transparent; she was exceedingly fair, and though she was as markedly slim, her face had a roundness, with eyes far apart and a little strange. Her smile was natural and dim; her hat not extravagant..."
- 69- ibid,s.159 "Here you are then, face to face at last; you are made for each other, and I bless your union."
- 70- Ünal Aytür, Henry James ve Roman Sanatı, Dil ve Tarih-Coğrafya Yayınları NO 271,s.84
- 71- Oscar Cargil, The Novels of Henry James, New York 1961,s.311
"James, however plays a deep game with his reader, for after provoking suspicion of the charming pair, he exerts all his art to allay that suspicion."
- 72- Henry James, The Ambassadors, New York 1964, s.161
"Madame de Viennet didn't, none the less, introduce him- a note he was conscious of as false to the Bollett scale and Bollett humanity..."
- 73- ibid,s.274 "Because, you see, I have greatly liked it. I've liked my Paris. I dare say I've liked it too much."

- 74- *ibid*,s.356 "Everything has come as a sort of indistinguishable part of everything else Your coming out belonged closely to my having come was a result of our general state of mind.Our general state of mind.Our general state of mind had proceeded, on its side, from our queer ignorance, our queer misconceptions and confusions...Don't you like your brother as he is and haven't you given your mother an intelligible account of all that comes to?"
- 75- *ibid*,s. 401 "There had been simply a lie in the charming affair...It was with the lie that they had eaten, drunk and talked and laughed."
- 76- *ibid*,s.435 "I feel how much more she can do for you.She hasn't done it all yet...from such a woman, there will always be something to be got, my remarks not wrong to her."
- 77- Christof Wegelin, The Image of Europe in Henry James, Dallas 1958, s.96
"What this amounts to is that Strether has abandoned the moral "laws" of Wollett for some other criteria of what is "right", something which he can hardly name but which is represented for him by Madame de Vionnet's distinction, her charm, her amiability...What makes him see virtue even in the affair as it is finally revealed to him is the person .

of Madame de Vionnett. Strether has quite simply become a pragmatist."

- 78- Henry James, The Ambassadors, New York 1964, s.419
"What's cheerful for me is that we might, you and I, have been friends. You see how, as I say, I want everything. I wanted you too."
- 79- İbid, s.446 "To be right. That, you see, is my only logic. Not, out of the whole affair, to have got anything for myself."
- 80- Nejla Aytür, Amerikan Romanında Gerçekçilik, Dil ve Tarih-Coğrafya fakültesi yayınları, NO:256, 1974, s.56

THE GOLDEN BOWL

- 81- Henry James, The Golden Bowl, Scribners, New York 1937, ss.9-10
"What was it else that me originally think of you? It wasn't-as I should suppose you must have seen-what you call your unknown quantity, your particular self."
- 82- *ibid*, s.12 "Yes-the collection, the Museum with which he wishes to endow it, and of which he thinks more, as you know, than anything in the world. It is the work of his life and the motive of everything he does. You are at any rate a part of his collection-one of his life and the motive of everything he does. You are at any rate a part of his collection -one of the things that can only be got over here. You're a rarity, an object of beauty, an object of price. You're not perhaps absolutely unique, but you're so curious and eminent that there are very few others like you-you belong to a class about which everything is known."
- 83- Ünal Aytür, Henry James ve Roman Sanatı, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları NO: 271, ss.222-123
- 84- F.O. Mathiessen, Henry James: The Major Phase, London, 1944, s.95

"...almost his first words to Maggie are an assurance that he doesn't lie nor dissemble nor deceive."

85- Henry James, The Golden Bowl, New York 1937, s. 60

"There's a great favour, Prince, that I want to ask of you. I want, between this and Saturday, to make Maggie a marriage present. Ah but I must. It's really almost for that I came back. It was impossible to get in America what I wanted."

86- *ibid.*, s. 65 "If she had told me the moment she got here, I shouldn't have my difficulty in finding out. But she wasn't so obliging, and I see no sign at all of her becoming so. What's certain is that she didn't come for nothing. She wants to see the Prince again. That's not what troubles me... But what I ask myself is what does she want it for?"

87- *ibid.*, s. 110-111 "My question is only reasonable so that your idea may stand or fall by your answer to it. If I should pin one of these things on for you would it be, to your mind, that I might go home and show it to Maggie as your present?... On our basis it would be impossible to give her an account of the pretext. And the one thing, you see goes with the other. So you don't insist."

- 88- ibid,s.119 "Thank goodness then if there be a crack we know it. But we may perish by cracks in things that we don't know. We can never then give each other anything."
- 89- ibid,ss.130-131 "His greatest inconvenience, he would have admitted had he analysed, was in finding it so taken for granted that even he had money he had force."
- 90- Ünal Aytür, Henry James ve Roman Sanatı, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları NO 271, s.123
- 91- Henry James, The Golden Bowl, New York 1937, s.39 "We haven't the same values..."
- 92- Ünal Aytür, Henry James ve Roman Sanatı, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları NO 271, s.123
- 93- H.J., The Golden Bowl, New York 1937, s.180 Maggie - "If I think of its being pleasant to have her, it's because she will make a difference. If you acknowledge a possible difference for the better we're not after all, so tremendously right as we are. I mean we're not-as a family so intensely satisfied and amused. We do see there are ways of being grander."

- 94- *ibid*,s.180 "No father.Because she's so great...Great in nature,in character,in spirit.Great in life."
- 95- *ibid*,s.257 "...I accepted Adam's preference that should come to-night without him:Just as I accept absolutely,as a fixed rule,all his preferences.But that of course doesn't alter the fact that my husband's daughter rather than his wife should have felt she could after be the one stay with him,the one to make the sacrifice of this hour-seeing especially that the daughter has a husband of her own in the field.I've simply to see the truth of the matter-see that Maggie thinks more on the whole of both fathers than of husbands.And my situation is such,that this becomes immediately,don't you understand? a thing I have to count with"
- 96- *ibid*,s.262 "He did tell me he wanted me just because I could be useful about her. So you see I am"
- 97- *ibid*,s.359 "Don't you think too much of cracks and aren't you too afraid of them? I risk the cracks..."
- 98- *ibid*,s.547 "Isn't she too splendid?"
- 99- *ibid*,s.547 "See? I see nothing but you."

100- Oscar Cargill, The Novels of Henry James,
New York 1961, s.423

"

THE PORTRAIT OF A LADY

LOL- Ünal Aytür, Henry James ve Roman Sanatı,
Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayın-
ları NO 271, Ankara 1977

102- David Caullaway, Studies in English Li-
terature, NO 32, The Portrait of a Lady,
London, 1973, s.48

"Isabel's returning to Osmond are almost complex as her reasons for marrying him in the first place. While it satisfies the bare exigencies of plot or action it is significant to explain her choice on the basis of her promise to Pansy: To do so is to make a tribute to Isabel's heightened compassion and to the importance which she places on a pledge."

103- ibid, s.48 "Furthermore, at the time of her last conversation with Osmond, Isabel is still afraid...afraid in this case no longer of herself or even of Osmond, but of the violence there would be in going when Osmond wished to remain. She can go to Ralph only because her love for him is greater than her fear...But she must return, if only because of her view of marriage as a total and irrevocable commitment to another person-if not sacra-

mental, at least sacred."

- 104- Henry James, The Portrait of a Lady, The New American Library, New York, 1964, s. 169 "I should like to put a little wind in her sails."
- 105- Neşia Aytür, American Nomenında Gerçekcilik, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi yayınları NO 256, 1974, s. 99
- 106- ibid, s. 99-100
- 107- Henry James, The Portrait of a Lady, New York 1964, s. 513
"Ah Mrs. Osmond, you won't leave me... I don't know but I am happier when I think of you..."
- 108- ibid, s. 513 "I won't desert you, Good-bye, my child."
- 109- Oscar Cargill, The Novels of Henry James, The Macmillan Company, New York 1961, s. 102
"After this she sees Warburton and realizes he has accepted his fate; then comes the violent scene with Goodwood.
'Turn straight to me,' the direct American urges. "Why should you go back-why should you go through that ghostly form

"To get away from you." she answers.

110- ibid,s.104-105 "Certain obligations were involved in the very fact of marriage, she had thought, and were quite independent of the quantity of enjoyment extracted from it. Duty has meaning for Isabel - this is the lesson she has derived from her experience"

111- F.O. Matthiessen, Henry James: The Major Phases, ss. 181-182

"...Isabel lays the most scrupulous emphasis upon the sacredness of a thought but in her moral integrity."

112- Christof Wegelin, The Image of Europe in Henry James, Dallas, 1958

"Her reasons for refusing the Englishman's proposal indeed go to the very center of James's vision of international contrast. It is not that she objects to the 'aristocratic life', it is rather that her notions of it differ from Warburton's. She thinks of it as 'simply the union of great knowledge with great liberty, and it is for his liberty that she fears.'"

113- ibid,s. "...That each satisfies where the other does not, that if in Warburton the man is smothered by the 'system', Goodwood shows his appetites 'too simply and artlessly', if

Warburton's virtues are too much cultivated enough. For American vitality and European discipline both had alike their potentials for good and evil."

DAISY MILLER, RODERICK HUDSON
THE AMERICAN

- 114- William Dean Howells, Heroines of Fiction II,
s.173
"...While her youth lasts she is an angelic
a divine fool with caprices that have the
quality of inspirations."
- 115- Ünal Aytür, Henry James ve Roman Sanatı, An-
kara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya
Fakültesi Yayınları No.271, s.43
- 1156 Henry James, Roderick Hudson,
s.36
"It's a wretched business, this virtual quar-
rel of ours with our own country, this ever-
lasting impatience that so many of us feel
to get out of it. Is one's only safety in
flight? This is an American day, an Ameri-
can landscape, an American atmosphere. It
certainly has its merits, and some day when
I'm shivering of the ague in classic Italy
I shall accuse myself of having slighted them."
- 117- Mutlu Blazing, Nineteenth Century Fiction,
Double Focus in the American, June 1973,
V.28, No1, s.74
"To begin with, except in the matter of woman,
Neuman is totally lacking in taste. James is
sceptical of his taste in clothes, for example...
The Gilded splendour of his rooms is also in
dubious taste. Needless to say, Neuman's tes-
tes in art, music, and architecture remain re-
main rudimentary... Neuman's social behavior
is likewise suspect. For example, the 'vulgar
truth' is that his idea of having a good time

is 'treating' people to extravagant entertainments. More serious, however, he is actually impolite-if well-intentioned-in his first meeting with Bellegardes' party...makes even him wonder 'am I behaving like a d...d fool?...If Newman's taste, intelligence, and conduct are suspect, his magnanimity and morals are even more questionable. Since Newman considers a lack of money to be an indication of personal inadequacy, his snobbery is more devastating than the essentially impersonal snobbery of the aristocrats."

11/8. Ibid, s. 83 "If Newman is to be the legendary type complete with social innocence, he can hardly be the central intelligence in a novel set within a social context, in which perception itself depends upon a degree of social knowledge."

BİBLİYOGRAFYA

- Anderson, Quentin, The American Henry James, New Brunswick, New Jersey: Rutgers University Press, 1957.
- Aytür, Necla, Amerikan Romanında Gerçekçilik, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1974 .
- Aytür, Ünal, Henry James ve Roman Sanatı, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1977.
- Bersani, Leo, "The Narrator as Lenter in the Wings of the Dove," Modern Fiction Studies, VI(1960).
- Blackmur, R.P., ed., The Art of the Novel, New York, 1934.
- Blazing, Mutlu, "Double Focus in the American," Nineteenth Century Fiction, June, 1973, V28, No 1.
- Brooks, Wyck Van, New England: Indian Summer, New York, 1950.
- _____ The Pilgrimage of Henry James, New York, 1958.
- Cargill, Oscar, "The First International Novel," PMLA, LXIV, December, 1958.

- _____ The Novels of Henry James,
New York, 1961.
- Caullaway, David, "The Portrait of a Lady,"
Studies in English Literature, No 32,
London, 1973.
- Claire, A. John, "The American: A Reinterpretation," PMLA, LXXIV (December, 1959).
- Dupee, F. W., The Questions of Henry James: A collection of Critical Essays, New York: Henry Holt and Co., 1945.
- Durban, Vivla, A Source of Roderick Hudson,
Modern Language Notes LXIII, (May, 1948).
- Edel, Leon, ed., The Selected Letters of Henry James, New York, 1955.
- Edgar, Pelham, Henry James, Man and Author, New York, 1927.
- Ford, Madox Ford, Henry James, A Critical Study,
London, 1918.
- Labrie, Ross, "Henry James's Idea of Consciousness," American Literature, XXXIX, No 4 (1948)
- Lubbock, Percy, The Letters of Henry James,
New York, 1928.
- Matthiessen, F. Otto, American Renaissance, New York, 1941.

- Mays, Milton A., "Henry James or The Beast
in the Place of Art," American Literature,
XXXIX, No 4 (1948)
- Melchioni, Giorgio, Modern Fiction Studies,
Henry James Özel Sayısı, XII, No 1 (1966).
- Rendell, Albert, Literary Reviews and Essays
of Henry James, New York, 1957.
- Cliver, Clinton, "Henry James as a Social Critic,"
Antioch Review, VII (Summer, 1947).
- Powers, Lyall H., Henry James: An Introduction and
Interpretation, New York: Holt, Rinehart and
Winston Inc., 1970.
- Putt, S. Gorby, A Reader's Guide to Henry James,
London: Thames and Hudson, 1966.
- Reilly, Robert J., "Henry James and Morality
Fiction," American Literature, XXXIX, No 1 (1967).
- Stallman, R.W., "Who was Gilbert Osmond? Modern
Fiction Studies, IV (Summer, 1950)
- Stevenson, Elizabeth, The Crooked Corridor: A
Study of Henry James, New York: The Mac-
millan Company, 1949.
- Wegelin, Christof, The Image of Europe in Henry
James, Dallas, 1958.